

Niemelä Pyry – Renko Maija – Nikoskinen Tuomas -
Heinonen Jarna – Hytti Ulla - Lindberg Jukka - Ray
Kaija – Kaarnasaari Anne - Savela Kati - Kallionpää
Pekka – Kämäräinen Vesa – Pakarinen Jaana

Vammaisten henkilöiden yrittäjäyys ja sen tuki

Helmikuu 2017

Valtioneuvoston selvitys-
ja tutkimustoiminnan
julkaisusarja 22/2017

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtioneuvoston kanslia, 16.02.2017		
Tekijät	Niemelä Pyry, Renko Maija, Nikoskinen Tuomas, Heinonen Jarna, Hytti Ulla, Lindberg Jukka, Ray Kaija, Kaarnasaari Anne, Savela Kati, Kallionpää Pekka, Kämäräinen Vesa, Pakarinen Jaana		
Julkaisun nimi	Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 22/2017		
Asiasanat	vammaiset, yrittäjyys, yritystoiminta, yritysneuvonta, yrittäjyyskasvatus, työkyky, työllistyminen, työllisyys, vajaakuntoiset		
Julkaisuaika	Helmikuu, 2017	Sivuja 110	Kieli suomi

Tiivistelmä

Tämä selvitys on tehty valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) vuoden 2016 teemassa Hyvinvointi ja terveys. Selvityksen päätavoitteena on löytää Suomeen soveltuva kustannusvaikuttava toimintamalli vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämiseksi. Selvitys liittyy hallitusohjelmassa toteutettavaan hyvinvoinnin ja terveyden kärkihankkeisiin ja niistä siihen, jossa tavoitteena on etsiä osatyökykyisille väyliä työhön. Osana kärkihanketta on tarkoituksena parantaa vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia yrittäjinä.

Selvityksessä kuvataan vammaisten henkilöiden yrittäjyyden esteitä ja mahdollisuuksia, esitetään toimintamalli vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämiseksi sekä kuvataan mallin sisältämät toimenpiteet ja ehdotetaan niiden toimeenpanokäytännöt. Metodeina on käytetty kirjallisuuskatsausta, kyselytutkimusta, haastatteluja ja työpajatyöskentelyä. Työpajoihin on osallistunut kohderyhmään kuuluvia vammaisia henkilöitä, minkä kautta selvitykseen on saatu kokemusasiantuntijuutta mukaan.

Käytetyt menetit eivät tarjonneet riittäviä tietoja vaikuttavuuden arviointiin, joten esitettävän toimintamallin kustannusvaikuttavuus perustuu selvityksen tehneiden tutkijoiden asiantuntijanäkemykseen.

Liite 1 Kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltujen toimintamallien yksityiskohtaiset kuvaukset

Liite 2 Asiantuntija- ja kohderyhmähaastattelut vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä

Liite 3 Kyselytutkimus vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä

Liite 4 Työpajatyöskentelyn osallistujat

Liite 5 Minustako yrittäjä? - Kyllä! - Opas vammaiselle henkilölle yrittäjäksi ryhtymiseen

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2016 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa (tietokaytoon.fi).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare & utgivningsdatum	Statrådets kansli, 16.02.2017		
Författare	Niemelä Pyry, Renko Maija, Nikoskinen Tuomas, Heinonen Jarna, Hytti Ulla, Lindberg Jukka, Ray Kaija, Kaarnasaari Anne, Savela Kati, Kallionpää Pekka, Kämäräinen Vesa, Pakarinen Jaana		
Publikationens namn	Företagsamhet och stöd för personer med funktionsnedsättning		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 22/2017		
Nyckelord	handikappade, företagsamhet, företag, affärsrådgivning, företagartutbildning, arbetsförmåga, sysselsättning, funktionsnedsättning		
Utgivningsdatum	Februari, 2017	Sidantal 110	Språk Finska

Sammandrag

Den här utredningen är gjord inom ramen för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet (VN TEAS) under temat för 2016 Hälsa och välfärd.

Huvudmålsättningen för utredningen är att hitta en för Finland anpassad kostnadseffektiv modell för att öka företagsamheten bland de funktionsnedsatta personerna. Utredningen hänför sig till regeringens spetsprojekt inom hälsa och välfärd och speciellt till den åtgärd, där man strävar till att förbättra de partiellt arbetsföras möjlighet till sysselsättning. Syftet med denna del av spetsprojektet är att förbättra de partiellt arbetsföras förutsättningar för företagsamhet.

I utredningen beskrivs hinder och möjligheter för funktionsnedsatta personer i relation till företag-samhet, presenteras en modell för att öka företagsamhet bland de funktionsnedsatta personerna samt en beskrivning av de åtgärder modellen innehåller inklusive verkställandet av åtgärderna. Metoder som använts är litteraturoversikt, undersökning, intervjuer och grupparbete. I grupparbeten deltog personer tillhörande målgruppen, vilket möjliggjorde att utredningen innehåller erfarenhetsbaserad sakkännedom.

De använda metoderna gav inte tillräcklig information för att bedöma effektiviteten. Bedömningen av kostnadseffektiviteten av modellen bygger på forskarnas expert syn.

Bilaga 1 Detaljerade beskrivningar av modeller som undersökts i litteraturoversikten

Bilaga 2 Undersökning av funktionsnedsatta personers företagsamhet

Bilaga 3 Expert- och målgruppsintervjuer om partiellt arbetsföras företagsamhet

Bilaga 4 Deltagare i grupparbeten

Bilaga 5 Guide för en funktionsnedsatt person att bli en företagare

Den här publikationen är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan för 2016 (tietokaytoon.fi).

De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt.

DESCRIPTION

Publisher and release date	Prime Minister's Office, 16.02.2017		
Authors	Niemelä Pyry, Renko Maija, Nikoskinen Tuomas, Heinonen Jarna, Hytti Ulla, Lindberg Jukka, Ray Kaija, Kaarnasaari Anne, Savela Kati, Kallionpää Pekka, Kämäräinen Vesa, Pakarinen Jaana		
Title of publication	Entrepreneurship by people with disabilities and its support		
Name of series and number of publication	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 22/2017		
Keywords	People with disabilities, entrepreneurship, entrepreneurial activity, business counselling, entrepreneurship education, work ability, finding work, employment, handicapped		
Release date	February, 2017	Pages 110	Language Finnish

Abstract

This report is part of the Government's analysis, assessment and research activities (VN TEAS) 2016 theme Wellbeing and Health. It is part of the Wellbeing and Health key project and, more specifically, it falls under the "career opportunities for people with partial work ability"-topic. A part of this key project focuses on improving access to entrepreneurship for people with disabilities. The main objective of this investigation is to find a cost effective operating model to increase entrepreneurship among people with disabilities in Finland.

This report describes the barriers to and opportunities of entrepreneurship by people with disabilities, presents an operating model that can increase entrepreneurship among people with disabilities, and describes the necessary measures to implement the proposed model. The methods used include a literature review, a survey, interviews, and expert workshops. Workshop participants have included individuals in the target group (people with disabilities), which has added an experiential knowledge perspective to the investigation.

The methods used did not provide sufficient information for the assessment of effectiveness. The cost-effectiveness of the operating model is based on the researchers' expert assessment.

Appendix 1 Details of the operating models covered in the literature review

Appendix 2 Expert and target group interviews on entrepreneurship among people with disabilities

Appendix 3 Survey on entrepreneurship among people with disabilities

Appendix 4 Workshop participants

Appendix 5 Guide for a disabled person to become an entrepreneur

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research for 2016 (tietokayttoon.fi).

The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	8
Vammaisuuden käsitelmäärittely	8
Yrittäjyys	9
Toimintamalli	9
Vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden määrän arviointi	9
Hyödyt yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta	10
2. VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDEN MAHDOLLISUUDET JA ESTEET	11
2.1 Vammaisyrittäjyyden mahdollisuudet	11
2.2 Vammaisyrittäjyyden esteet ja haasteet	12
Asenteiden ja lähipiirin tuen merkitys	13
Verkostojen ja taloudellisten tekijöiden vaikutuksia	13
2.3 Vammaisyrittäjyyden edistäminen	15
Rahoitus	15
Palveluntarjoajien asenteet ja resurssit	15
Esteettömyyden huomiointi ja internetin tarjoama anonyymius	16
Vertaistarinat	16
2.4 Erilaiset toimintamallit vammaisyrittäjyyden edistämiseksi	17
Vammaisyrittäjyyttä edistävät toimintamallit Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa	17
Opit ja suositukset toimintamalleista	22
3. NYKYINEN PALVELUJÄRJESTELMÄ VAMMAISEN YRITTÄJÄN TAI YRITYSTOIMINTAA ALOITTAVAN VAMMAISEN HENKILÖN KANNALTA	24
3.1 Yritystoimintaa aloittava vammaisen henkilö ja palvelujärjestelmä	27
Työkyvyttömyyseläke voi johtaa tuloloukkuun	27
Starttiraha	28
Finnvera ja muut julkiset rahoituspalvelut ja tuet	28
Elinkeinotuki	28
Yrittäjyyskoulutus ja uravalmennus tukimuotona	29
Neuvontapalvelujen vaihtoehdot	29
3.2 Yrittäjänä toimiva vammaisen henkilö ja palvelujärjestelmä	30
Tasapuolisuuden arvioiminen	32
4. TYÖN TOTEUTTAMISEN PROSESSI SUOMEEN SOVELTUVAN TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMISESSÄ	32

4.1 Kirjallisuuskatsaus.....	33
4.2 Haastattelut	34
4.3 Kyselytutkimus	34
4.4 Työpajatyöskentely.....	34
5. VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDEN HAASTEET JA EDISTÄMISKEINOT SUOMALAISSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ.....	35
5.1 Yrittäjyyden mahdollisuudet Suomessa	35
5.2 Yrittäjyyden haasteet Suomessa.....	35
5.3 Yrittäjyyden edistäminen Suomessa	36
5.4 Yhteenveto vammaisten henkilöiden yrittäjyyden kokemuksista Suomessa	36
6. SUOMEEN SOVELTUVA TOIMINTAMALLI VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDEN LISÄÄMISEEN	36
6.1 Toimintamallin lähtökohdat.....	36
6.2 Toimintamallin muodostaminen.....	38
6.3 Ehdotettava toimintamalli	43
6.4 Toimintamallin sisältämät palvelut, tukitoimet ja muut toimet.....	47
Yrittäjyyskoulutus	47
Vammaisten yrittäjien verkostoituminen.....	48
Rahoitus	48
Toimeentulon turva.....	50
Toimintaympäristön esteettömyys ja saavutettavuus.....	51
Vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien asenteet ja ammatillinen tieto	52
Menestyneiden vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden esimerkki, jota voidaan välittää medioiden ja mentoroinnin avulla	53
Työntekoa tukevien välineiden ja avustavien henkilöiden saatavuus ja edullinen käyttö.....	54
Liikkumisen tukipalvelut.....	55
Tiedon ja erilaisten tukipalveluiden tarjoaminen ”yhden luokun” –periaatteella	55
6.5 Toimintamallin kustannusvaikuttavuus.....	56
7. SUOMEEN SOVELTUVAN TOIMINTAMALLIN TOIMEENPANO	57
7.1 Toimintamallin toimeenpano	57
7.2 Toimenpide-ehdotuksia eri toimien osalta.....	58
Elinkeinotuen laajentaminen	58
Henkilökohtainen apu uudistettuna sijaisjärjestelyjen ja oikeusturvan osalta sekä kuljetuspalvelut täydennettynä joustavammilla järjestämistavoilla	58
Tiedotus-/ koulutus-/ infotilaisuudet.....	59
Järjestöille tarjottava avustus vammaisten yrittäjien verkostoitumiseen	59
Tiedotuskampanja esteettömyydestä ja saavutettavuudesta.....	59

Tiedotus yritysrahoituksesta ja ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuesta	60
Yrityspalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä koulutus- ja tiedotustoiminta, vammaispalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä tiedotustoiminta ja menestystarinat vammaisten henkilöiden yritystoiminnasta	60
Mentorointiohjelma	61
Yrittäjyysvalmennusmallin tarpeen selvittäminen ja mallin mahdollinen kehittäminen ja pilotointi	61
Keskitetty vammaisten henkilöiden yrittäjyyden neuvontapalvelu	62
8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET	63
LIITE 1: KIRJALLISUUSKATSAUKSESSA TARKASTELTUJEN TOIMINTAMALLIEN YKSITYISKOHTAISET KUVAUKSET	66
LIITE 2: ASiantuntija- ja kohderyhmähaastattelut vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä.....	76
LIITE 3: KYSELYTUTKIMUS VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDESTÄ.....	79
Johdanto.....	79
Yrittäjyyden mahdollisuudet	79
Yrittäjyyden haasteet.....	82
Yrittäjyyden tukeminen	85
Yhteenveto	89
LIITE 4: TYÖPAJATYÖSKENTELYN OSALLISTUJAT	90
LIITE 5: MINUSTAKO YRITTÄJÄ? – KYLLÄ! – OPAS VAMMAISELLE HENKILÖLLE YRITTÄJÄKSI RYHTYMISEEN.....	91
LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA.....	104

1. JOHDANTO

Tämä selvitys on tehty valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) vuoden 2016 selvitys- ja tutkimussuunnitelmaan kuuluvana hankkeena. Hankkeen ohjausryhmään ovat kuuluneet Päivi Mattila-Wirola (pj, STM), Mikko Rissanen (sihteeri, STM), Milja Tiainen (STM), Päivi Pihlajisto (TEM) ja Patrik Tötterman (TEM). Selvityksen ovat toteuttaneet Nordic Healthcare Group, Vates-säätiö ja Turun yliopiston kaupakorkeakoulu.

Tässä raportissa tarkastellaan vammaisten henkilöiden yrittäjyyteen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia, esitellään Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa toteutettuja toimia vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiseksi sekä tehdään ehdotus Suomeen soveltuvasta toimintamallista.

Selvityksen päätavoitteena oli löytää Suomeen soveltuva kustannusvaikuttava toimintamalli vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämiseksi. Tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitkä tekijät estävät ja mahdollistavat vammaisen henkilön yrittäjyyden?
2. Miten uusi toimintamalli pantaisiin toimeen ja mitkä olisivat vastuu- ja rahoittajatahot?
3. Miten digitaalisuutta voidaan hyödyntää vammaisen yrittäjyyden neuvonnassa, koulutuksessa ja yrittäjyyden tukemisessa?

Tutkimuskysymyksiin vastattiin kirjallisuuskatsauksen, yrittäjyydestä kiinnostuneille vammaisille henkilöille tehdyn kyselytutkimuksen sekä asiantuntijoille ja vammaisille henkilöille tehtyjen haastattelujen tietojen perusteella. Lisäksi järjestettiin työpajatyöskentelyä tietojen validoimiseksi ja lisätiedon hankkimiseksi sekä toimintamallin ja sen toimeenpanon suunnittelemisen tueksi. Käytetyt metodit eivät tarjonneet riittäviä tietoja vaikuttavuuden arviointiin, joten esitettävän toimintamallin kustannusvaikuttavuus perustuu selvityksen tehneiden tutkijoiden asiantuntijanäkemykseen.

Käsiteltäessä vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä ja ehdotettavaa toimintamallia on tarpeen määrittää kolme keskeistä käsitettä: vammaisuus, yrittäjyys ja toimintamalli.

Vammaisuuden käsitelmäärittely

Vammaisuuden käsite on monitahoinen. Maailman terveysjärjestön WHO:n kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus (ICF) perustuu vammaisuuden biopsykososiaaliseen malliin, joka näkee vammaisuuden yksilön ominaisuuksien ja ympäristön monimutkaisena suhteena. Biopsykososiaalinen malli yhdistää lääketieteellisen ja sosiaalisen mallin. Lääketieteellinen lähestyminen käsittää vammaisuuden yksilön toimintakyvyn rajoitteina. Sosiaalinen malli puolestaan näkee vammaisuuden yhteiskunnallisista järjestelyistä johtuvana sosiaalisena ilmiönä (WHO 2002; Vehmas 2005; Kitching 2014).

Biopsykososiaalinen malli on hyvä teoreettinen viitekehys, mutta se ei ole kovin helposti sovellettavissa käytäntöön, kun pohditaan yhteiskunnallisia järjestelyjä. Suomen lainsäädännössä laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista katsoo vammaiseksi ihmiseksi henkilön, jolla on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoritua tavanomaisista elämän toiminnoista (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista). Tämän määritelmän mukaan vammaisuus ei ole lyhytaikaista, lieviä vaikeuksia aiheuttavaa eikä jostain muusta syystä kuin vammasta tai sairaudesta johtuvaa.

Tässä rajataan käytännöllisesti käsiteltävä ilmiö. Raportissa käytetään vammaisuudelle tätä konkreettista lainsäädännössä käytössä olevaa määritelmää.

Vammaisuuden taustalla olevat sairaudet tai vammat ovat monenlaisia ja vaikuttavat kehon eri toimintoihin. Raportissa ei käsitellä erikseen kehitysvammaisten henkilöiden yrittäjyyden erityiskysymyksiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö yrittäjyys olisi työllistymisvaihtoehto myös kehitysvammaisille henkilöille, ja etteivätkö esitettävät toimet voisi lisätä myös kehitysvammaisten henkilöiden yrittäjyyttä.

Yrittäjyys

Yrittäjyydellä tarkoitetaan liiketoiminnallisten yritysten luomista, johtamista ja omistamista vastuksena markkinoilla havaittuihin liiketoimintamahdollisuuksiin (McMullen & Shepherd 2006; Strenberg & Wennekers 2005). Määritelmän mukaisella yrittäjyydellä on useita muotoja, esimerkiksi perheyrittäjyys, yksinyrittäjyys ja kasvuyrittäjyys. Selvityksessä yrittäjyyden tarkastelussa on mukana yritysten luominen ja johtaminen. Yritysmuotojen osalta ei ole rajattu pois mitään muotoa. Ainoastaan yrittäjämäinen toiminta toisen palveluksessa on rajattu pois.

Toimintamalli

Toimintamallilla tarkoitetaan jäsenneiltyä yksinkertaistettua kuvausta toiminnasta ja sen elementeistä. Se voi sisältää tietoa toimijoista, prosesseista, käytettävistä menetelmistä ja menettelyistä sekä perusteluja näille tai se voi sisältää osia näistä. Kuvaus voidaan tehdä jo olemassa olevasta toiminnasta tai tavoiteltavasta toiminnasta. Selvityksessä esitetty kuvaus tavoiteltavasta vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämisestä tähtäävästä toiminnasta. Siinä kuvataan ne osa-alueet ja elementit, joiden toteutukseen on löydetty perustelu kirjallisuudesta sekä hankkeen aikana toteutetuista haastatteluista, kyselyistä ja työpajojen tapaamisista.

Sosiaali- ja terveystalvelujen ja aluehallinnon järjestämisessä toteutettavat muutokset sekä maakuntamalliin siirtyminen vaikuttavat toimintamallin toimijoihin siten, että Yritys- ja TE-palvelut yhdistyvät julkiseksi kasvupalveluksi. Kasvupalvelun keskeiset sisältö- ja tuotantosuunnitelmat eivät ole vielä valmiita. Vammaispalvelut ovat osa maakuntien vastuulle siirtyviä palveluja. Ehdotetun toimintamallin sisällöllinen toteutuminen on järjestäjäriippumatonta ja se voidaan toteuttaa myös maakuntamallissa. Selkeyden vuoksi toimintamallin toimeenpanossa on pitäydytty nykyisen organisaation nimikkeissä.

Vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden määrän arviointi

Vammaisten yrittäjien määrästä Suomessa ei ole kaikki vammaryhmät kattavaa rekisteritietoa. Ylipäätään vammaisten henkilöiden määrän selvittäminen on haastavaa. Tiedot vammaisuudesta perustuvat pääosin erilaisiin otostutkimuksiin henkilöiden subjektiivisesta näkemyksestä omasta toimintakyvystään. Euroopan unionin Labour Force Survey:n (EU-LFS) mukaan vuonna 2011 Suomessa oli 761 270 työkäistä henkilöä (15–64-vuotiasta), joilla oli rajoitteita perustoiminnoissa (kuten näkö, kuulo, kävely, kommunikaatio). Perustoimintojen rajoitteiden tai terveydentilan vuoksi rajoitteita työnteossa oli 619 707 työkäisellä henkilöllä. Euroopan unionin European Health and Social Integration Survey:n (EHSIS) mukaan Suomessa oli 510 900 työkäistä ICF-määritelmän mukaista vammaista henkilöä vuonna 2012. Toisen henkilön apua tai apuvälinettä tarvitsevia työkäisiä henkilöitä oli puolestaan 71 200 (Eurostat 2016).

Vammaisten henkilöiden määrää voidaan arvioida vammaispalvelulain perusteella toteutuneella palvelukäytöllä. Suomen kuuden suurimman kaupungin tietojen perusteella vammaispalvelulain mukaisia palveluita sai prosentti 18–64-vuotiaasta väestöstä vuonna 2015 (Vartiainen 2016). Tämän perusteella voidaan arvioida vammaispalvelulain mukaisten palveluiden asiakasmääräksi koko maan työikäisessä väestössä noin 35 000.

Havainto on, että vammaisten henkilöiden arvioitu määrä on suuresti riippuvainen määritelmästä. Laveiden määritelmien mukaan vammaisuus on erittäin yleistä väestössä, mutta vain pienellä osalla on vamman vuoksi tarvetta avulle tai apuvälineille tai he ovat hakeneet ja saaneet vammaisille henkilöille suunnattuja palveluita. Lievästi vammaisten henkilöiden tavoittaminen ja saaminen mukaan vammaisyrittäjyyden edistämistoimien piiriin on epätodennäköistä. Heidän kohdallaan oleellista on se, että yhteiskunta on yleisesti suojelemaan kansalaisten toimintakyvyn vaihtelulle. Valitsimme kapean Suomen vammaispalvelujärjestelmään perustuvan määritelmän vammaisuudelle tarkoituksenmukaisena vammaisyrittäjyyden edistämistoimien kustannusten ja vaikutusten arviointiin.

EU-SILC-tilastoon perustuen Suomessa työikäisistä vammaisista henkilöistä 16,1 prosenttia oli yrittäjiä vuonna 2007. Tilasto perustuu laveampaan vammaisuuden määritelmään. Suppeamman määritelmään perustuen vammaisia yrittäjiä voidaan arvioida olevan Suomessa 6 000–11 000¹. Vammaisjärjestöiltä saatuihin arvioihin verrattuna tämä määrä on suuri, mutta mahdollinen.

Yrittäjyydellä on tärkeä asema vammaisten henkilöiden työllistymisessä. Useissa Euroopan maissa sekä Yhdysvalloissa itsensä työllistäminen on yleisempää vammaisten henkilöiden kuin muiden työikäisten keskuudessa (Boylan & Burchardt 2002; Pagan 2009; ODEP 2013). Lisäksi yrittäjinä toimivien vammaisten henkilöiden on raportoitu olevan tyytyväisempiä työhönsä ja työoloihinsa kuin toisen palveluksessa työskentelevien vammaisten henkilöiden (Pagan 2009; Pagán-Rodríguez 2011). Yrittäjyyden suosion vammaisten henkilöiden keskuudessa on esitetty johtuvan esimerkiksi siitä, että yrittäjinä toimivat voivat joustavammin mukauttaa työnsä vamman laatuun sopivaksi (Jones & Latreille 2011). Toisaalta aiempi tutkimus on myös todennut vammaisten henkilöiden usein päätyvän yrittäjäksi muiden työllistymisvaihtoehtojen puutteessa (Boylan & Burchardt 2002). Euroopan unionin ”Statistics on Income and Living Conditions” (EU-SILC) tilastot vuodelta 2007 osoittavat että useiden muiden maiden tapaan Suomessa yrittäjyys on yleisempää vammaisten henkilöiden (16,1 %) kuin muiden keskuudessa (10,9 %) (European Union 2014).

Hyödyt yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta

Selvityksen tuloksena ehdotettavan toimintamallin toivotaan hyödyttävän erityisesti vammaisia henkilöitä, jotka saavat aiempaa selkeämmän ja täsmällisemmän yritystoimintaa koskeviin ja kokemuinsa haasteisiin vastaavan tiedon, tuen ja avun. Tietoa tarvitaan, kun halutaan perustaa yritys sekä työllistää itsensä ja mahdollisesti myös muita henkilöitä. Tulokset kannustavat ja motivoivat osatyökykyisiä henkilöitä aiempaa avoimemmin miettimään mahdollisuuksiaan ja motivaatiotaan yrittäjyyteen. Yrittäjyys voi tuoda pärjäämisen tunteen lisääntymistä ja aiempaa paremman toimeentulon mahdollisuuden. Tulokset auttavat julkisia ja kolmannen sektorin toimijoita, jotka pyrkivät edistämään vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä. Ministeriöt saavat tietoa normien kehittämiseen ja palvelujärjestelmien toimivuuteen liittyen. Järjestöt voivat hyödyntää selvitystietoja oman toimintansa vaikuttavuuden lisäämiseen.

¹ Arvio perustuu siihen, että EU-SILC-datan perusteella 16,1 prosenttia vammaisista henkilöistä on yrittäjiä. Määritelmämme mukaisten työikäisten vammaisten henkilöiden määräksi olemme arvioineet 35 000 - 71 200 perustuen vammaispalveluasiakkuuksiin kuudessa suurimmassa kaupungissa sekä Eurostatin tilastoon toisen henkilön apua tai apuvälinettä tarvitsevista henkilöistä.

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämistä tavoitellaan sekä työ- ja elinkeino- että sosiaalipoliittisista syistä. Yritykset tuottavat hyödykkeitä, työllistävät ja maksavat veroja. Vammaisten henkilöiden perustamat ja johtamat yritykset ovat yrityksiä muiden joukossa. Toisaalta yrittäjyys on keino työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia vammaisia henkilöitä ja tätä kautta integroida heitä osaksi yhteiskuntaa sekä vähentää heidän tarvettaan toimeentuloa turvaaviin etuuksiin.

2. VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDEN MAHDOLLISUUDET JA ESTEET

2.1 Vammaisyrittäjyyden mahdollisuudet

Yrittäjäksi yleensä ryhdytään taloudellista voittoa tavoitellen. Mahdollisuus taloudelliseen menestymiseen on keskeinen yrittäjyyden luoma mahdollisuus myös vammaisille yrittäjille. Taloudelliset syyt ovat usein keskeisiä myös silloin, kun yrittäjyydellä tavoitellaan vain lisätuloja palkkatyön tai sosiaalitukien ohella (Hagner & Davies 2002; McNaughton ym. 2006; Yamamoto ym. 2011).

Taloudellisen menestymisen tavoittelun rinnalla yrittäjyyteen liittyy myös muita mahdollisuuksia. Yrittäjyys koetaan usein hyvinvointia ja itsetuntoa tukevana vaihtoehtona, vaikka varsinaiset tulot yrittäjyydestä eivät olisi merkittävästi suuremmat kuin saatavat sosiaalietuudet (Hjern 2014). Vastaavasti yrittäjyys on nähty hyvänä keinona integroitua yhteiskuntaan ja saada sosiaalisia kontakteja (Melin & Melin 2012).

Yrittäjyys tuodaan usein esiin uramahdollisuutena niille työntekijöille, jotka kohtaavat todellisia tai miellettyjä esteitä uralla etenemiseen työskennellessään muiden palveluksessa. Sukupuolesta, kansalaisuudesta tai vammasta johtuva syrjintä ovat esimerkkejä tällaisista esteistä. Perinteisten työmarkkinoiden tarjoamat rajalliset mahdollisuudet erilaisille työntekijöille, kuten vammaisille henkilöille, vaikuttavat siis osaltaan siihen, että yrittäjyys nähdään mahdollisuutena mielekkääseen uraan (Kitching 2014). Monilla vammaisilla yrittäjäksi hakeutuvilla henkilöillä on jo aiempia työkokemuksia toisten yrittäjien palveluksessa toimimisesta tai perheyrittäjyydestä (Shaheen 2016).

Keskeisiä yrittäjyyden tarjoamia etuja vammaisille henkilöille ovat mahdollisuus joustaviin, kullekin yksilölle sopiviin työjärjestelyihin ja tähän liittyvä mahdollisuus vamman sovittamiseen osaksi päivittäistä työskentelyä. Yrittäjillä on palkkatyötä tekeviin nähden usein parempi mahdollisuus kontrolloida työnsä luonnetta, sijaintia ja ajoitusta (Balcazar ym. 2014). Tutkiessaan sodassa vammautuneita veteraaneja, jotka olivat hakeutuneet yrittäjyyskoulutukseen vammautumisen jälkeen, Haynie ja Shepherd (2011) huomasivat, että vammautumisen trauman mukanaan tuoma autonomian ja kontrollin tarve motivoivat yrittäjyyteen. Mahdollisuus kontrolloida omaa työtä ja tehdä päätökset itsenäisemmin kuin palkkatyössä ovat motivaatiotekijöitä kenelle tahansa yrittäjyyteen. Nämä motivaatiotekijät ovat mahdollisesti vielä tärkeämpiä vammaisille henkilöille kuin muille (Haynie & Shepherd 2011; Yamamoto ym. 2011; Shaheen 2016).

Yhteiskunnallisella tasolla vammaisten henkilöiden yrittäjätoiminta voi onnistuessaan johtaa säästöihin, kun menestynyt vammaisyrittäjä käyttää aiempaa vähemmän sosiaalietuuksia

(Caldwell ym. 2012). Jos yrittäjänä toimiminen mahdollistaa vammaiselle henkilölle mielekkään työn tekemisen ja kohottaa tämän itsetuntoa, hyötyvät yrittäjyydestä itse yrittäjän lisäksi myös hänen lähipiirinsä. Yrittäjänä toimivat vammaiset henkilöt myös osaltaan alentavat erilaisuuteen liittyviä yhteiskunnallisia ennakkoluuloja ja toimivat esimerkkinä muille yrittäjäksi aikoville (Yamamoto ym. 2011).

Kuitenkin erityisesti vaikeasti vammaisten henkilöiden kohdalla on muistettava, että yksinyrittäjyys ei aina tule kysymykseen yrittäjyyden vaatiman työmäärän ja itsenäisen työpanoksen vuoksi. Kirjallisuudessa on jonkin verran käsitelty mahdollisuutta muodostaa vammaisyrittäjien osuuskuntia, jotka mahdollistavat yhteisomistajuuden ja osa-aikaisen työpanoksen jäsenten näin halutessa. Tällaisten osuuskuntien toiminnasta on kuitenkin raportoitu melko vähän, sillä ne näyttävät olevan pääosin vasta pilottivaiheessa eivätkä välttämättä sovellu kaikille toimialoille (Balcazar ym. 2014; Lemon & Lemon 2003). Kuitenkin, esimerkiksi Virossa osuuskunta HAPECO (Handicapped People Employed in Co-operatives) oli yksi osoitus siitä, että vammaiset henkilöt ovat kykeneviä luomaan oman liikeyrityksen ja pyörittämään sitä (Kraus 2013). Osuuskuntien lisäksi vammaisten henkilöiden perustamat kaupalliset perustein toimivat sosiaaliset yritykset² ovat yleisiä Tanskassa, ja Ruotsissa kuntien omistamat yhtiöt ovat merkittäviä vammaisten henkilöiden työllistäjiä (Idström & Stenroos 2013). Yhdysvalloissa on jonkin verran tutkittu vammaisten yrittäjien perustamia yhteiskunnallisia yrityksiä ja todettu näiden olevan paitsi tulonlähde yrittäjälle itselle, myös mahdollisesti merkittäviä muiden vammaisten henkilöiden työllistäjiä (Caldwell ym. 2012).

2.2 Vammaisyrittäjyyden esteet ja haasteet

Keskeisin kirjallisuudessa käsitelty vammaisyrittäjyyden haaste on yrittäjäksi ryhtyvän vähäiset valmiudet yrittäjyyteen. Vammaisilla henkilöillä on keskimäärin muuta väestöä vähemmän kokemusta yrittäjyydestä ja johtotehtävistä, eikä heidän koulutustaustansa usein vastaa yrittäjäksi ryhtymisen tarpeita (Cooney 2008; Dotson ym. 2013, Renko ym. 2013; Kitching 2014). Suomessakin vaikeasti vammaisten henkilöiden koulutustaso on matala (Linnankangas ym. 2006), mikä vaikeuttaa työllistymistä yleisesti ja vaikuttaa myös osatekijänä yrittäjyysvalmiuksiin. Nämä henkilökohtaiseen valmiuteen liittyvät tekijät puolestaan johtavat muihin haasteisiin, kuten ongelmiin rahoituksen hankkimisessa ja realistisen liiketoimintasuunnitelman laatimisessa (Parker Harris ym. 2013). Monilla mahdolliset yritysideaat jäävät toteuttamatta siksi, että ideoista ei osata jalostaa myytäviä tuotteita tai palveluja. Toisaalta kirjallisuudessa on kuvattu myönteisiä kokemuksia yrittäjämäisestä koulutuksesta myös vammaisille henkilöille (Blanck ym. 2000; Dotson ym. 2013; Heath & Reed 2013). Tällaisen koulutuksen tuomat edut voivat olla erityisen merkittäviä silloin, kun koulutettavilla on jo taustalla vähintään toisen asteen koulutus (Blanck ym. 2000). Toisaalta yrittäjäksi ryhtyminen ja yrittäjänä menestyminen on useilla aloilla mahdollista myös alhaisella koulutustasolla, mistä johtuen yrittäjyys on esitetty myös vammaisten ja ei-vammaisten henkilöiden välisiä eroja tasaavana työmarkkinastrategiana (Pavey 2006).

² Kansainvälisessä kirjallisuudessa ja käytännön toimissa sosiaalisen yrittäjyyden määritelmä on yleensä melko laaja. Esimerkiksi Tanskassa sosiaalinen yritys on määritelty yksityisessä omistuksessa olevaksi yritykseksi, joka liiketoiminnallaan ja voitollaan edistää sosiaalisia päämääriä (Committee on Social Enterprises 2013).

Suomessa sosiaalisen yrityksen nimeä saa käyttää ainoastaan työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään sosiaalisten yritysten rekisteriin merkitty yritys. Rekisterin yritykset täyttävät sosiaalisen yrityksen kriteerit:

1. Yrityksen työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai pitkäaikaistyöttömiä ja vajaakuntoisia.
2. Työllistettyjen osuutta laskettaessa työajan on oltava yli 75 prosenttia alan enimmäistyöajasta, vajaakuntoisilla vähintään 50 prosenttia.
3. Yritys maksaa kaikille työntekijöilleen vähintään työehtosopimuksen mukaista palkkaa.
4. Julkisten tukien osuuden on oltava alle puolet sosiaalisen yrityksen liikevaihdosta. (Vates 2016)

Toinen erityisesti kasvuyrittäjyyteen liittyvä keskeinen haaste on yleinen odotusten alhaisuus. Vammaisilla henkilöillä itsellään, heidän läheisillään, tukiverkollaan eikä yhteiskunnalla laajemminkaan ole odotuksia vammaisten henkilöiden työllistymisestä. Vammaiset henkilöt päätyvät yrittäjiksi muuta väestöä useammin, koska työllistyminen on heille muuten hankalaa tai jopa mahdotonta (Boylan & Burchardt 2002). Tästä johtuen esimerkiksi yrittäjänä menestymisen määritelmä ei välttämättä ole sama vammaiselle ja ei-vammaiselle yrittäjälle. Vammaisten henkilöiden odotetaan ehkä työllistävän itsensä yrittäjinä, mutta harvoin vammaisten henkilöitten yrityksiltä odotetaan innovaatioita ja kasvua. Alhaiset odotukset johtavat alhaisiin tuloksiin, mikä taas ruokkii alhaisten odotusten noidankehää. (Parker Harris ym. 2013)

Asenteiden ja lähipiirin tuen merkitys

Vammaisuuteen liittyvä asenneilmasto vaikeuttaa yrittäjyyttä kahdella tavalla. Ensinnäkin aloitettavia yrittäjiä tukevat palveluntarjoajat eivät ole tottuneet toimimaan vammaisyrittäjien kanssa, ja heillä voi olla vammaisyrittäjyyteen liittyviä perusteettomia ennakkoluuloja ja epäilyksiä. Toisaalta vammaiset henkilöt itse saattavat asennoitua yrittäjyyteen epärealistisella tavalla omien kokemustensa vuoksi. Esimerkiksi vammaisten veteraanien kohdalla Yhdysvalloissa on huomattu, että monet yrittäjäksi hakeutuvat eivät ymmärrä eroa voittoa tavoittelemattoman toisten auttamisen ja asiakaslähtöisen, mutta yrittäjämäisen liiketoiminnan välillä (Blass & Ketchen 2014). Tätäkin merkittävämpää on vammaisten henkilöiden heikko usko omaan kykyihinsä yrittäjänä. Jo ennen yrittäjäksi ryhtymistään he usein epäilevät, että muut (esim. rahoittajat, asiakkaat ja liiketoimintakumppanit) eivät suhtaudu heihin vakavasti yrittäjinä. Vammaisuus usein hallitsee henkilön identiteettiä, ja yrittäjä-identiteetin kehittyminen vammaisidentiteetin rinnalle saattaa olla hyvin hidasta (Parker Harris ym. 2014). Toisaalta ne, jotka uskovat pärjäävänsä yrittäjinä, kokevat yrittäjyyden tarjoamat mahdollisuudet edetä uralla erityisen tärkeinä motivoivina tekijöinä (Haynie & Shepherd 2014).

Vammaisten yrittäjäksi hakeutumista estävät myös asenteet liittyen "vastaanottamisen kulttuuriin" ("culture of receiving") (Lorenzo ym. 2007). Koska vammaiset henkilöt saavat useita palveluja ja etuuksia yhteiskunnalta tai hyväntekeväisyytenä, he usein myös odottavat, että yrittäjyyteen tarvittavien resurssien pitäisi olla saatavissa helposti ja ilmaiseksi (Lorenzo ym. 2007). Toinen sosiaalietuuksiin liittyvä haaste on informaation puute. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Englannissa useat vammaiset henkilöt eivät uskalla lähteä yrittäjiksi tai ainakaan ansaita merkittäviä tuloja yrittäjinä, koska he pelkäävät menettävänsä tärkeitä sosiaalietuuksia. Joskus nämä pelot perustuvat todellisuuteen ja järjestelmän puutteisiin. Toisinaan taas yrittäjien saama "tieto" etuuksien menetyksestä voi olla väärää, sillä etuuksia jakavien organisaatioiden edustajat eivät aina itsekään tiedä, miten tukien taso riippuu yrittäjätulosta (Boylan & Burchardt 2002; Yamamoto ym. 2011; Parker Harris ym. 2013; Kitching 2014). Larssonin (2006) tutkimus Ruotsissa osoittaa, että vammaisten yrittäjien keskuudessa yksi tavallisimmista yritystoiminnan lopettamiseen johtavista syistä on nimenomaan sosiaaliset tuet ja niiden menettämisen pelko.

Verkostojen ja taloudellisten tekijöiden vaikutuksia

Monet yrittäjyyden esteistä voidaan ylittää, jos vammaisen henkilö saa tukea ja rohkaisua ystäviltä, perheenjäseniltä ja muilta vammaisen henkilön tukiverkon jäseniltä (Boylan & Burchardt 2002). Sosiaalisen verkoston tuki on tärkeää yrittäjille, koska verkoston kautta yrittäjät voivat esimerkiksi päästä käsiksi rahoitukseen alkuvaiheen yritystoimintaa varten (Batjargal 2003). Sosiaaliset kontaktit ovat tärkeitä tuen ja rohkaisun lähteitä kaikille yrittäjille. Esimerkiksi maahanmuuttajien yrittäjyyttä tutkittaessa on todettu, että perheenjäsenet usein tukevat alkavaa yrittäjää työskentelemällä yrityksessä ja keräämällä rahoitusta alkavalle yritykselle (Sanders &

Nee 1996). Perheen tuki on myös nostettu esiin tärkeänä tekijänä vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä Virossa kuvaavissa esimerkkitapauksissa (Idström & Stenroos 2013).

Toisaalta tutkimusten perusteella tiedetään, että vammaisten henkilöiden henkilökohtaiset verkostot ovat pienempiä kuin ei-vammaisten henkilöiden. Yleensä vammaisen henkilön verkosto koostuu ihmisistä, joilla on samanlainen tausta ja kontaktiverkosto kuin vammaisella henkilöllä itsellään: perheenjäsenet, vammaista henkilöä avustavat työntekijät ja yhdessä vammaisen henkilön kanssa asuvat henkilöt (Lippold & Burns 2009). Monilla vammaisilla henkilöillä on hyvin vähän tai ei lainkaan ”heikkoja siteitä” tuttaviiin, jotka eivät ole osa heidän lähipiiriään (Condoluci ym. 2008). Tasapainoinen ja laaja henkilökohtainen verkosto on tärkeä yritystoiminnan aloitusta ja kasvua tukeva tekijä. Vammaisten yrittäjien pienet ja tiukasti yhteen kietoutuvat verkostot voivat haitata yritystoiminnan aloittamista (Anderson & Galloway 2012; Cooney 2008; Heath & Reed 2013; Larsson 2006; Renko ym. 2015), erityisesti silloin, kun näiden verkostojen jäsenillä on alhaiset odotukset vammaisen henkilön kyvyistä ja mahdollisuuksista menestyä yrittäjänä (Mizynoya & Mitra 2013).

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä ja sen esteitä käsittelevä kirjallisuus on huomattavasti vähäisempää kuin vammaisten henkilöiden työllistymistä yleisemmin käsittelevä kirjallisuus. Monet vammaisten henkilöiden työllistymistä yleisesti koskevista esteistä ovat relevantteja myös yrittäjyyttä pohdittaessa. Kirjallisuudessa on mm. käsitelty puutteellisten kulkumahdollisuuksien, tukiverkkojen puutteen ja aiempien negatiivisten työkokemusten merkitystä vammaisten henkilöiden työllistymiselle. Esimerkiksi Yhdysvalloissa 43 prosenttia vammaisista henkilöistä sanoo kokeneensa syrjintää työpaikalla (National Organization on Disability 2010). Nämä tekijät ovat merkityksellisiä myös yrittäjyyttä pohdittaessa: ne voivat olla esteitä vammaisten henkilöiden yrittäjyydelle, mutta toisaalta ne saattavat toimia myös ns. työntötekijöinä ja työntää vammaisia pois perinteisiltä työmarkkinoilta, kohti yrittäjyyttä.

Laajemmin näitä työntö- ja vetotekijöitä voidaan tarkastella esimerkiksi ’labor-leisure choice’-mallin (Kaufman & Hotchkiss 2006) avulla. Mallia on käytetty tutkittaessa vammaisten henkilöiden työllistymistä palkkatyöhön, mutta mallin elementit voivat myös selittää vammaisen henkilön hakeutumista yrittäjäksi. Esimerkiksi vammasta johtuvat mahdolliset korkeammat elinkustannukset ja toisaalta yhteiskunnalliset tuet vaikuttavat siihen, miten merkittävästi taloudelliset tekijät motivoivat vammaisia henkilöitä yrittäjyyteen. Lisäksi yrittäjyys ei ole kovin houkuttelevaa, jos se vaatii merkittäviä investointeja (aikaa ja rahaa) työmatkoihin, tai jos potentiaalinen yrittäjä joutuu käyttämään paljon aikaa terveydenhoito- ja kuntoutuspalveluihin (Mizynoya & Mitra 2013). Jos vamman laatu on niin vaikea, että jokapäiväinen elämä vaatii paljon tukea ja ponnisteluja, voi olla, että yrittäjyyteen ei ole riittävästi aikaa. Toisaalta vahva tukiverkosto voi mahdollistaa osa-aikaisen yrittäjyyden tällaisessakin tapauksessa (Rizzo 2002).

Yhteenvetona voidaan sanoa, että vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä vaikeuttavat ja estävät tekijät ovat teemoiltaan suurelta osin samoja kuin muidenkin yrittäjien haasteet ja mahdollisuudet. Yrittäjäksi ryhdytään taloudellisen menestyksen toivossa, omia mielenkiinnon ja osaamisen kohteita hyödyntäen, sekä itsenäisen yritystoiminnan joustavuudesta hyötyä etsien. Useat vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden haasteet ovat kuitenkin lähtökohtaisesti suurempia kuin keskimäärin muilla yrittäjäksi aikovilla. Tällaisia haasteita ovat kokemuksen ja koulutuksen puute, säästöjen vähäisyys, sosiaalisen verkoston rajoittunut koko, yrittäjän heikko usko omiin kykyihin sekä tukevien tahojen varautunut asennoituminen yritystoimintaan ja sen mahdollisuuksiin. Lisäksi vammaisten yrittäjien arkea hankaloittavat itse vamman luonteesta riippuvat tekijät, kuten mahdolliset liikunta- tai kommunikaatorajoitteet.

2.3 Vammaisyrittäjyyden edistäminen

Yrittäjyyttä yleisesti edistävien tekijöiden lisäksi kirjallisuudessa on käsitelty joitakin nimenomaan vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä edistäviä tekijöitä. Huomattavaa on, että yritystoiminnan käynnistäminen ja käynnistämisen edistäminen ovat vasta ensimmäinen askel yrittäjän polulla. Pitkäjänteinen yrittäjyyden edistäminen edellyttää toimia, joilla tuetaan yrittäjiä kaikissa yritystoiminnan vaiheissa.

Rahoitus

Koska vammaisuus usein yhdistyy alentuneeseen ansiotasoon (esim. Anderson & Galloway 2012; Vaziri, Schreiber, Wieching & Wulf 2014; Linnankangas ym. 2006), rahallinen tuki voi olla erityisen tärkeää vammaiselle henkilölle yrittäjyyden alkuvaiheessa. Esimerkiksi Illinoisin yliopistossa Chicagossa (University of Illinois at Chicago) toimiva Add Us In Initiative tukee aloittavia vammaisyrittäjiä 5000 dollarilla, kun he ensin suorittavat liiketoimintasuunnitelman kehittämiseen kohdentuvan kurssin ja kirjoittavat oman liiketoimintasuunnitelmansa. Tämän lisäksi lupaavat yrittäjät voivat saada tukea jopa 10 000 dollaria osavaltion vammaisten henkilöiden kuntoutukseen keskittyvältä laitokselta (Department of Rehabilitation Services) (Balcazar ym. 2014). Aiemmin 90-luvulla toteutettu The Iowa Entrepreneur's with Disabilities (EWD) ohjelma myös tuki ohjelmaan valittuja yrittäjiä rahallisesti yleensä noin 10 000 dollarilla, ja lähes 40 prosenttia näistä tuetuista yrittäjistä saavutti ohjelman tavoitteiden mukaisen pysyvän ja kannattavan liiketoiminnan tason (Blanck ym. 2000).

Kaiken kaikkiaan vammaisten henkilöiden yrittäjyyden tukemisessa rahoituksen saatavuudella on keskeinen asema, sillä vammaisten henkilöiden vähäisemmät työmahdollisuudet, sosiaaliturvan varassa eläminen ja vammaisille henkilöille usein maksettava tavallista alhaisempi palkka hankaloittavat omaa yritystä varten säästämistä (Kitching 2014). Yrittäjän tai yrittäjien omat investoinnit uuteen yritykseen ovat aina keskeisessä asemassa, kun ulkopuoliset arvioivat yrityksen rahoituskelpoisuutta. Jos vammaisten yrittäjien mahdollisuudet investoida omia säästöjään alkavaan yritykseen ovat rajalliset, ovat myös ulkopuoliset rahoittajat varovaisia investoimaan (Parker Harris ym. 2014). Samalla vammaisen yrittäjän alkuvaiheen kustannukset saattavat olla muita yrittäjiä korkeampia, jos hänen täytyy hankkia apuvälineitä yritystoiminnan mahdollistamiseksi (Hedrick ym. 2006).

Tulorahoitukseen liittyen naisyrittäjien, veteraanien omistamien yritysten ja vähemmistöihin kuuluvien yrittäjien tuotteiden ja palvelujen kysyntää on Yhdysvalloissa pitkään pyritty lisäämään myöntämällä tällaisille tuottajille tietty osuus julkisista hankinnoista. Samanlaisia kiintiöitä on esitetty myös vammaisten henkilöiden omistamille yrityksille. Toisaalta tällaisten yritysten vähäinen lukumäärä saattaa olla esteenä merkittävälle hankintakiintiöille (Parker Harris ym. 2014).

Palveluntarjoajien asenteet ja resurssit

Kansainvälisessä kirjallisuudessa löytyy esimerkkejä siitä, miten vammaisia pienyrittäjiä syrjitään rahoituspäätöksiä tehtäessä. Syrjintää on raportoitu erityisesti maissa, joissa instituutiot ovat heikkoja ja lakeja ei aina noudateta, kuten Zambia ja Zimbabwe (Lewis 2004) ja Uganda (Beisland & Mersland 2012; Labie ym. 2015). Boylanin ja Burchardtin (2002) tutkimat vammaiset yrittäjät toimivat kuitenkin raportoivat syrjintää myös Englannissa. Jos syntyy käsitys siitä, että syrjintää esiintyy tai että syrjintä on yleistä, jo pelkkä syrjinnän pelko voi karkottaa vammaisia yrittäjiä rahoitusmarkkinoilta (Beisland & Mersland 2012). Yritysrahoituksessa ja muissa yrittäjäpalveluissa mahdollisesti tapahtuva vammaisten yrittäjien syrjintä on usein

monivivahteista ja vaikeaa todentaa. Jos rahoittajat esimerkiksi ajattelevat, että vammaisten yrittäjien myyntiponnistelut eivät tuota samoja tuloksia kuin ei-vammaisten yrittäjien toimet, ottavat he tämän huomioon rahoituspäätöksiä tehdessään. Syrjinnän osoittaminen on vaikeaa myös tutkittaessa vammaisia henkilöitä avoimilla työmarkkinoilla. Vammaisuus vaikuttaa usein subjektiiviseen arvioon henkilön tuottavuudesta, hänen omiin valintoihinsa ja taloudelliseen tilanteeseensa, jotka puolestaan vaikuttavat henkilön työllistymiseen ja yrittäjäksi hakeutumiseen. Usein itse vammaisuuden vaikutuksia on tutkimuksessa vaikea erottaa siihen liittyvien muiden tekijöiden ja henkilökohtaisten valintojen vaikutuksista (Mizynoya & Mitra 2013).

Rahoituksen lisäksi yrittäjäksi aikovat vammaiset henkilöt joutuvat tyypillisesti hakemaan tietoa ja tukipalveluja useilta julkisilta toimijoilta. Esimerkiksi Yhdysvalloissa keskeisiä palveluntarjoajia ovat kuntoutus- ja työllistymispalveluja tarjoavat toimijat ja pienyrityskeskukset, jotka toimivat täysin erillään toisistaan. Näiden palveluntarjoajien asenteilla vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä kohtaan on havaittu olevan selvä yhteys siihen, miten onnistuneesti vammaiset henkilöt perustavat yrityksiä (Ravesloot & Seekins 1996; Yamamoto ym. 2011). Asenteiden lisäksi palveluntarjoajien käytössä olevat resurssit ja toimihenkilöiden yrittäjyysosaaminen vaikuttavat siihen, miten innokkaasti he tukevat vammaisten henkilöiden työllistymistä yleisesti ja erityisesti yrittäjyyttä (Boylan & Burchardt 2002; Colling & Arnold 2007; Yamamoto & Alverson 2015).

Esteettömyyden huomiointi ja internetin tarjoama anonyymius

Toimintaympäristön esteettömyys ja saavutettavuus ovat keskeisiä, mikäli vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä halutaan edistää, samoin kuin sellaisten työntekoa tukevien apujen (välineet ja henkilöt) saatavuus, joilla edistetään vammaisten henkilöiden toimintakykyä ja mahdollisuuksia (Balcazar ym. 2014; Vaziri, Schreiber, Wieching & Wulf 2014; European Union 2014). Teknologisten apuvälineiden esteetön ja edullinen käyttö on ehdoton edellytys monien vammaisten henkilöiden yrittäjyydelle (Vaziri ym. 2014, laaja raportti). Vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden verkostoitumisen edistäminen on tärkeää. Alaskan esimerkki digitaalisesta verkostoitumisesta osoittaa, että vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden verkostoituminen ja mentorointi voi olla mahdollista myös teknologiaa käyttäen (Heath & Reed 2013). Verkostoitumisen ohella tarvitaan yrittäjyyskoulutusta eri muodoissaan, kun yrittäjäksi aikovien ja yrittäjänä jo toimivien vammaisten henkilöiden tietotaitoa halutaan lisätä (Pavey 2006; Martin 2012; Anderson & Galloway 2012; European Union 2014).

Internetin käytön yleistymisen on luonut liiketoimintamahdollisuuksia kaikille, mutta niistä saattavat erityisesti hyötyä yrittäjät, joilla on merkittäviä liikunta- tai kommunikaatorajotteita. Internetin ja siellä käytävän kaupan anonyymi luonne voi myös osaltaan vähentää vammaisten yrittäjien mahdollisesti asiakkaiden taholta kokemaa syrjintää ja negatiivisia asenteita (Martin 2012; Kitching 2014).

Vertaistarinat

Yksi keskeinen yrittäjiä rohkaiseva tekijä on toisten yrittäjien menestystarinoiden kuuleminen, erityisesti silloin, kun menestynyt yrittäjä on henkilö, jonka kanssa potentiaalinen uusi yrittäjä tuntee yhteenkuuluvuutta. Menestystarinoita voidaan käsitellä julkisesti laajassa mittakavassa (esim. mediassa) tai yksilötasolla edistämällä mentorointia menestyneiden ja uusien yrittäjien välillä (Blass & Ketchen 2014). Menestyneiden vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden esimerkki voi edistää vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä koskevien epäluuloisten asenteiden murtumista yhteiskunnassa. Se voi myös suoraan rohkaista vammaisyrittäjiä uskomaan itseensä ja omiin kykyihinsä (Parker Harris ym. 2014).

2.4 Erilaiset toimintamallit vammaisyrittäjyyden edistämässä

Vammaisyrittäjyyttä edistävät toimintamallit Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa

Selvityksessä on identifioitu kahdeksan vammaisyrittäjyyttä edistävää toimintamallia, neljä Pohjois-Amerikasta ja neljä Euroopasta (kuva 1). Selvityksessä kuvattavien toimintamallien kautta on tunnistettu ja arvioitu vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä edistäviä keinoja ja kokemuksia yrittäjyydestä.

Tarkastellut toimintamallit ovat olleet erityyppisiä yrittäjyysohjelmia, jotka edistävät tai ovat edistäneet vammaisyrittäjyyttä tukemalla vammaisia henkilöitä yritystoiminnan aloittamisessa. Toimintamallien sisältämä yrittäjyyden tuki on koostunut vammaisille henkilöille koulutusohjelman muodossa ja yhteydessä annettavasta liiketoimintakoulutuksesta, mentoroinnista, verkostoitumismahdollisuuksista sekä muusta neuvonannosta ja avusta henkilön liikeidean kehittämisessä. Tällaisten tukitoimien avulla on tuettu vammaisia henkilöitä yritystoiminnan aloittamisessa joko paikallisesti toimintamallin kohdealueilla tai laajemmin digitalisaatiota hyödyntävien etäratkaisujen avulla. Toimintamallien pääasialliset vaikuttavuuden mittarit ovat olleet osallistujien ja yrityksen perustaneiden henkilöiden määrä. Toimintamallien vaikuttavuustulokset eivät kuitenkaan ole vertailukelpoisia toistensa kanssa erilaisten toimintaympäristöjen vuoksi.³

Kaikki tarkastellut toimintamallit sisältävät teknisten yritys- ja liiketoimintataitojen koulutusta sekä neuvonantoa liikeidean ja liiketoimintasuunnitelman kehittämisessä. Teknisten liiketoimintataitojen koulutuksen roolin ja osuuden painottaminen vaihteli toimintamalleittain. Kaikissa toimintamalleissa vammaisyrittäjyyttä kuitenkin tuettiin kokonaisvaltaisemmin kuin pelkästään teknisten liiketoimintataitojen koulutusta tarjoamalla. Pelkistetyimmillään tarjottiin henkilökohtaista neuvontaa liiketoimintasuunnitelman kehittämisen lisäksi (toimintamalli 7). Laajimmillaan (esim. toimintamallit 4 ja 6) panostettiin mm. verkostoitumiseen, tukiverkoston rakentamiseen tai henkilön vahvuuksien ja avun tarpeiden kartoittamiseen.³

Toimintamallien tarkka sisällön kuvaus on esitetty liitteessä 1, jossa kunkin toimintamallin esittelyn yhteydessä kuvataan mallin vahvuudet, heikkoudet, kustannukset ja vaikuttavuus (sovellettu SWOT-analyysi). Sovellettu SWOT-analyysi toimintamalleista perustuu käytettävissä oleviin julkisiin raportteihin sekä subjektiiviseen asiantuntija-arvioon.

³ Lähteet: Blass & Ketchen 2014; EBV National Program 2016; Balcazar ym. 2014; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016b; Heath & Danielle 2013; Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a; Leonard Cheshire Disability 2009; O'Shea 2013; McQuillan 2013; Wynne & McAnaney 2014; Doibani ym. 2012; RAY Avustustietokanta 2016; Yritystä!-projektin projektikumppani Vates-säätiö

Kuva 1: Tarkasteltavat kahdeksan toimintamallia⁴

	Maanosa ja toimintamallin nimi	Toimintamallin tyyppi	Kohderyhmä
Pohjois-Amerikka (USA)	1. Entrepreneurship Bootcamp for Veterans with Disabilities (EBV)	Kurssimuotoinen yrittäjyysohjelma	9/11-veteraanit, joilla on palvelukseen liittyvä vamma sekä heidän lähiomaisensa
	2. The Chicago Add Us In (AUI) Initiative	Vammaisyrittäjyyden edistämishanke	Vammautuneet, lukion keskeyttäneet nuoret ja kuntoutuksessa olleet vammautuneet
	3. The Industry-Driven Support (IDS) model	Pilotti koulutusohjelmasta vammaisyrittäjille	Vähätuloiset vammaisyrittäjät
	4. StartUP New York	Laaja vammaisyrittäjyyden edistämishanke	Vammaiset henkilöt, joilla on kiinnostusta yrittäjyyttä kohtaan tai heikosti menestyvä yritys
Eurooppa	5. Ready to Start (UK)	Laaja vammaisyrittäjyyden edistämishanke	Vammaiset henkilöt
	6. Lets Get Started (Irlanti)	Pilottihanke, jossa tutkittiin ja kokeiltiin parhaita tapoja edistää vammaisyrittäjyyttä	Vammaiset sekä kehitysvammaiset henkilöt
	7. MATRA project (Moldova)	Näkövammaisten yrittäjyyden edistämishanke	Näkövammaiset henkilöt
	8. Yritystäl-projekti (Suomi)	Vammaisyrittäjyyden edistämishanke	Vammaiset henkilöt

Maanosa, jossa toimintamalli on toteutettu
 Toimintamallin nimi (toteutusmaa Euroopassa)
 Toimintamallin tyyppi ja kohderyhmä

Seuraavaksi kuvataan kunkin toimintamallin osalta, miksi mallia pidetään tärkeänä, mikä sen toteutuksen päätulos oli ja miltä osin toimintamallin arvioidaan olevan vaikuttava tai suositeltava.

Entrepreneurship Bootcamp for Veterans with Disabilities (EBV) -ohjelmaan perustuneessa tutkimuksessa tunnistettiin kolme onnistuneelle vammaisyrittäjän yritystoiminnalle ominaista tekijää. Näitä olivat yrityksen liiketoimintamallin ja arvolutauksen perusteltavuus, yritys hyödyntää vammaisyrittäjän ainutkertaisia kokemuksia, taitoja ja ymmärrystä sekä yrityksen operatiivisen toiminnan kehittäminen itseään kannattelevaksi, missä yrittäjän kokonaisvaltaista suoraa osallistumista ei vaadita. (Blass & Ketchen 2014; EBV National Program 2016)

Ohjelmaan on osallistunut noin 1300 henkilöä 10 vuoden aikana. Osallistuneista 68 prosenttia on perustanut yrityksen kurssin jälkeen. Noin 91 prosenttia osallistujista on käyttänyt internettyökälyä intensiivikurssin jälkeisen mentorointijakson aikana. (Blass & Ketchen 2014; EBV National Program 2016)

Vaikuttavaksi toimintamallin tekee se, että se on jatkuva, vammaisyrittäjyyttä yrittäjyysohjelmana tukeva malli, jossa hyödynnettiin digitaalisuutta tarjoamalla etäopetusta ja -mentorointia.

⁴ Lähteet: Blass & Ketchen 2014; EBV National Program 2016; Balcazar ym. 2014; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016b; Heath & Danielle 2013; Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a; Leonard Cheshire Disability 2009; O'Shea 2013; McQuillan 2013; Wynne & McAnaney 2014; Doibani ym. 2012; RAY Avustustietokanta 2016; Yritystäl-projektin projektikumppani Vates-säätiö

Lisäksi se hyödynsi yliopistojen yrittäjyysosaamista ja tiloja koulutusten järjestämisessä. Ohjelma huomioi osallistujien tuen tarpeen myös liiketoiminnan kehittämissä vaiheiden jälkeen 12 kuukauden pituisen mentorointijakson avulla. (Blass & Ketchen 2014; EBV National Program 2016)

The Chicago Add Us In (AUI) Initiative -hankkeen toteutukseen muodostettiin vahva konsortio, jonka jäsenillä oli aiempi yhteys hanketta johtavaan tahoon. Konsortion sisäisten suhteiden kehittäminen oli edellytys menestykselle. Konsortion johtamistapa, jossa toimintamallia mukautettiin opittuun ja uuteen informaatioon, nähtiin menestystekijäksi. (Balcazar ym. 2014; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016b)

Hankkeen havainto oli, että yliopiston ja julkisten organisaatioiden yhteistyö mahdollistaa systeemisiä muutoksia vammaisten henkilöiden työllistämisen parantamisessa. Yrittäjyys todettiin mahdolliseksi työllistymismuodoksi vammaisille henkilöille. Hanke hyödynsi yliopistojen yrittäjyysosaamista ja osallisti julkisen yritysneuvontapalvelun. Nämä elementit tukevat mallin suositeltavuutta. Lisäksi se tarjosi rahoitusta valituille yritysideoille. Yritystoiminnan jatkuvuus huomioitiin yrittäjyysohjelman, yrityshautomon ja julkisen yrittäjyysneuvontapalvelun kehittämisen kautta. (Balcazar ym. 2014; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016b)

Hankkeen/ohjelman ensimmäisenä toimintavuonna 2013 yrittäjyyskurssin suoritti 8 henkilöä, joista kuudelle myönnettiin rahoitusta yrityksen kehittämistä varten. (Balcazar ym. 2014; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016b)

The Industry-Driven Support model -toimintamallissa käytetty toimialakohtainen lähestymistapa mahdollisti aiheiltaan kohdennettujen koulutusten toteuttamisen ja verkostoitumistapahtumien järjestämisen osallistujille, joita yhdistävät myös toimialakohtaiset haasteet ja kokemukset. Yksi verkostoitumistapahtumien tavoitteista oli tarjota osallistujille turvallinen keskusteluympäristö vertaisryhmän kanssa, mikä antoi osallistujille myös mahdollisuuden keskustella vammojen vaikutuksista yrittäjyyteen. (Heath & Danielle 2013)

Ohjelman toteutuksessa testattujen ja käytettyjen etätyöohjelman ominaisuudet olivat sellaiset, että kaikkien osallistujien oli mahdollista osallistua tapahtumiin erilaisista vammoistaan huolimatta. Etätyöohjelman käytöllä havaittiin olevan useita hyötyjä, mm. joustavuus ja kustannustehokkuus. Kaikkiin ohjelman tapahtumiin osallistuttiin etätyöohjelman avulla. (Heath & Danielle 2013)

Malli on arvioitu kustannustehokkaaksi perustuen etäopetuksen antamiselle ja tarjoamalla erityistilaisuuksia vertaisryhmän verkostoitumiseen. Vammaisyrittäjiä oli mukana toteuttamassa koulutusohjelmaa, jossa huomioitiin toimialakohtainen kohderyhmän jako ja koulutusten räätälöinti. (Heath & Danielle 2013)

Toimintamallissa oli raportointihetkellä 38 osallistujaa, jotka sijaitsivat fyysisesti kaukana toisistaan. (Heath & Danielle 2013)

StartUP New York -koulutusohjelmassa korostettiin aikaa ennen yrittäjäksi ryhtymistä. Ennen liiketoimintasuunnitelman tekemistä yrittäjyyttä harkitsevan olisi hyvä arvioida yrittäjyysmotiivejaan, henkilökohtaisen ja liiketoiminnallisen tuen tarvetta sekä liikeidean toteutuskelpoisuutta, jotta yrittäjyydestä voi päättää objektiivisesti. (Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a)

Koulutusohjelma perustui hankkeelle, jossa tehtiin selvitystyötä, tunnistettiin ja koottiin yhteen verkostoa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden yrittäjyyden tuessa sekä suunniteltiin toimintamalli yhteistyössä eri yhteistyökumppaneiden kesken. Teknisten liiketoimintataitojen ja

-suunnitelmien lisäksi todettiin olennaiseksi asenteellisen ilmapiirin kehittämisen, jossa vammaisryrittäjyys nähdään työllistymisvaihtoehtona. (Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a)

Hankkeen toteutuksen aikaisia merkityksellisiä innovaatioita oli useita. Toimintamallin vaikuttavuutta ja suositeltavuutta perustelevat vertaistukea ja suhteiden luomista mahdollistavat verkostoitumistapahtumat, henkilökohtaisten perustaloustaitojen opetus (vähätuloiset osallistujat) ja tuki etuuksien suunnittelussa. Kumppaniyliopistossa lanseerattiin opiskelijoille kurssi yritys-konsultoinnista, jonka päätyönä opiskelijat konsultoivat StartUP-hankkeen vammaisryittäjien yrityksiä. Yritysten perustamisen jälkeen suurin haaste niiden tukemisessa oli auttaa riittävän kasvun ja sen vaatiman rahoituksen saamisessa. Tässä vammaisryittäjiä tuettiin mm. auttamalla heitä tarjoamaan julkisissa hankintakilpailutuksissa. (Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a)

Kehitettyjen prosessien ylläpitämisen tueksi mietittiin jo hankkeen alkuvaiheessa, miten suunnitellut käytännöt ja prosessit saadaan ylläpidetyksi hankkeen loppumisen jälkeen. Ratkaisuksi löydettiin malli, jossa ylläpitämistä tukevat etenkin palvelujärjestelmään ja tukiverkoston integroidut ratkaisut, sekä mahdollisuudet uuden rahoituksen hakemiseen jatkoprojekteja ja -kehitystä varten. Kehitetyt ja kootut materiaalit olivat jatkokäytettävissä sähköisessä muodossa. Vaikuttavuutta tuettiin integroimalla toimintamallin prosessit osaksi laajempaa palvelujärjestelmää. (Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a)

Koulutusohjelma sai mittavan julkisen rahoituksen valtiolta kolmeksi vuodeksi. Ohjelma ylitti alkuperäiset tavoitteensa: noin 200 vammaista henkilöä osallistui koulutukseen ja noin 70 yritystä perustettiin hankkeen vaikutuksesta. (Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a)

Suosittelavaksi ohjelman tekee se, että hanke oli suunniteltu perusteellisesti kerätyn pohjatiedon perusteella ja se perustui kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan vammaisryittäjyyden tukemisessa. Hanke sisälsi teknisen liiketoimintaneuvonnan lisäksi myös muunlaista tukea ja se hyödynsi laajan ja monipuolisen yhteistyökumppaniverkoston. Osallistujien tuen tarve huomioitiin myös liiketoiminnan kehittämis- ja perustamisvaiheen jälkeen. Hanke hyödynsi yliopistojen ryittäjyysosaamista, tarjosi erityistilaisuuksia vertaisryhmän verkostoitumiseen ja tuki osallistujia heidän tukiverkostonsa rakentamisessa. Lisäksi siinä huomioitiin toiminnan ja tuen jatkuvuus hankkeen jälkeen. (Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a)

Ready to Start -ohjelman keskeisiksi tekijöiksi tunnistettiin osallistujien tarpeen mukaista palvelua ja tukea koordinoiva koordinaattoritmi, toteutettu yksilöllinen neuvontaa ja mentorointia tarjonnut toimintamalli sekä kehitysrachasto. Digitaalisuus toteutui ensinnäkin etämentorointimallina, jonka kautta annettiin sekä yksityiskoulutusta että ryhmäkoulutusta toimialasta ja liiketoimintataidoista (esim. markkinointi). Toisaalta käytettiin online-työkaluja sekä keskustelua (internet-keskustelufoorumi) että resurssien ja materiaalien jakamista varten (internet-hakemisto). Digitaaliset menetelmät paransivat ohjelman kustannustehokkuutta ja ohjelman saavutettavuutta. (Leonard Cheshire Disability 2009)

Hanke ja ohjelma osallisti 1 382 vammaista henkilöä, joista 735 perusti yrityksen ja 126 löysi työpaikan. Ohjelmaan osallistuneiden taloudellisten etuuksien vähentyneen käytön vaikutukseksi arvioitiin 3,5 miljoonan punnan säästö valtiolle. Noin 82 prosenttia osallistujista arvioi ohjelman hyödylliseksi ja noin 93 prosentin mielestä ohjelmaa pitäisi jatkaa. (Leonard Cheshire Disability 2009)

Ohjelman suositeltavuuden perusteita on kustannusvaikutusten lisäksi useita. Toimintamallia edelleen kehitettiin ohjelman toteutuksen aikana tunnistettujen kehityskohteiden perusteella; luotiin kehitysrahasto ja etämentorointimalli. Yhteistyökumppaneita hyödynnettiin vahvasti koulutusten toteuttamisessa sekä osallistujien keräämisessä. Ohjelma tarjosi osallistujille pienrahoitusta yritysmenoihin kehitysrahaston kautta. Se huomioi osallistujien tuen tarpeen myös yrityksen perustamisen jälkeen. (Leonard Cheshire Disability 2009)

Lets Get Started -hankkeen aikana tunnistettiin tekijöitä, joiden huomiointi kehitysprojektin toteutuksessa varmistaa hyvää lopputulosta. Ensinnä toimintamalliin ja -prosesseihin keskittyminen ja näiden kehittäminen mahdollistavat toiminnan mukauttamisen osallistujien tarpeisiin ja joustavaan yhteistyömalliin kumppaniorganisaatioiden kanssa. Näin sekä hankkeen ohjausryhmän että asiakastason asiat tulevat huomioituiksi. Toiseksi vammaisyrittäjyyden tuen määrittäminen havaittiin olevan yksi projektin haastavimmista osa-alueista. Tärkeiksi tekijöiksi tunnistettiin liiketoimintatuen ja -koulutuksen lisäksi mm. yksilön tarpeiden huomiointi, tukiverkoston rakentaminen tukiohjelman sijaan, osallistujien riittävä informointi yrittäjyydestä ja tukiohjelmasta sekä ohjelman henkilöstön tukeminen ("tue tukijaa"). Kolmanneksi havaittiin, että tukiverkostolla on keskeinen rooli pitkän aikavälin kehittymisen seuraamisessa ja tuen jatkamisessa ohjelman jälkeen. Tuen jatkuvuutta autettiin laadittujen ja dokumentoitujen oppimismateriaalien kautta. (O'Shea 2013; McQuillan 2013; Wynne & McAnaney 2014)

Ohjelman kautta pilotoitiin ja todennettiin, että yrittäjyys on mahdollinen työllistymismuoto vammaisille henkilöille. Ohjelman päättyessä osallistujat olivat eri vaiheissa yrityksen perustamisen kanssa, mistä syystä tuen jatkuvuudelle oli erityiset perusteet yrittäjien näkökulmasta. (O'Shea 2013; McQuillan 2013; Wynne & McAnaney 2014)

Toimintamallin suositeltavuutta perustelevat kokonaisvaltainen lähestymistapa vammaisyrittäjyyden tukemiseen ja toimintamallin suunnittelussa hyödynnetyt aikaisemmat tutkimukset toteutetuista toimintamalleista. Lisäksi toimintamallin toteutuksessa hyödynnettiin vapaaehtoistyötä sekä paikallisia kumppaneita. Kokonaisvaltaisella lähestymistavalla tarkoitetaan vammaisyrittäjyyden tukemisen sisältäneen teknisen liiketoimintaneuvonnan lisäksi myös muunlaista tukea. (O'Shea 2013; McQuillan 2013; Wynne & McAnaney 2014)

MATRA-projektissa käytetty koulutusperiaate oli "oppiminen tekemisen kautta". Näkövammaisille suunnatussa projektissa jouduttiin kuitenkin muuttamaan lähestymistapaa ja menetelmiä, koska ennakkoon suunnitellut toimet eivät olleet parhaita kohderyhmän näkökulmasta ja sen tarpeisiin. Suurin näkövammaisten henkilöiden koulutustarve liittyi heille soveltuvien liiketoimintamahdollisuuksien esittelemiseen ja kuvaamiseen, koska näkövammaisten henkilöiden oli vaikea ottaa näistä selvää itsenäisesti. Ohjelman työpajamuotoinen koulutus lopetettiin ja muutettiin henkilökohtaiseksi neuvonnaksi hankkeen aikana. Lisäksi ohjelma perusti sisäisen rahaston tukemaan osallistujien liiketoimintasuunnitelmien rahoitusta yhteistyökumppanin tarjoaman lainarahoitusmahdollisuuden sijaan (rahoitusmuotona puoliksi avustus ja puoliksi laina, enintään 1000 €). (Doibani ym. 2012)

Projektissa oli asetettu tavoitteeksi, että osallistujat laativat liiketoimintasuunnitelman koulutusvaiheen aikana. Tavoitteen saavuttamiseksi ilmeni kaksi ongelmaa. Osallistujilla ei ollut riittäviä liiketoimintataitoja ja -tietoja. Toiseksi osallistujien kehittämät liiketoimintasuunnitelmat eivät johtaneet yrityksen perustamiseen, koska ne eivät saaneet tähän rahoitusta. Ohjelman aikana vain yksi osallistuja sai lainamuotoista rahoitusta yhteistyökumppanilta. (Doibani ym. 2012)

Projektin toteutuksen aikana tehdyt muutokset olivat merkittäviä tekijöitä, jotta projektissa saavutettiin onnistuneita lopputuloksia. Muutosten jälkeen yritysten perustaminen aktivoitui. Ohjelma osallisti 67 näkövammaista henkilöä, joista 40 sai liiketoiminnan koulutusta, 18 perusti yrityksen ja 5 kehitti olemassa olevaa yritystä. (Doibani ym. 2012)

Toteutusmallin suositeltavuutta perustelevat kohderyhmälle kehitetty rahoitusmalli, joka mahdollisti yrityksen perustamisen käytännössä, ja ohjelman palvelun tarjoaminen kokonaisuudessaan vain arvioperusteisesti potentiaalisille yrittäjille. Rahoituksellisen tuen merkitys tunnistettiin onnistumistekijäksi. (Doibani ym. 2012)

Yritystä!-projektin lähtökohtana oleva yrittäjyyden edistäminen ja tukeminen perustuu keskeisesti yritystoimintaa kehittävien vammaisten henkilöiden näkemyksiin. Kohderyhmän edustajia on ollut mukana jo projektin esiselvitys- ja suunnitteluvaiheessa. (Yritystä! -projektin projektikumppani Vates-säätiö)

Yritystä! -projektissa vammaiselle, yritystoiminnan käynnistämistä suunnittelevalle henkilölle tarjotaan mahdollisuus henkilökohtaiseen tukeen ja neuvontaan. Projekti toimii kahteen suuntaan: samalla kun projekti tukee aloittelevia yrittäjiä erilaisissa hakuprosesseissa, se vaikuttaa kyseisiin prosesseihin ja pyrkii niiden saavutettavuuden parantamiseen. Projekti tarjoaa vammaisille, yrittäjänä toimiville tai yrittäjyyttä käynnistäville henkilöille verkoston, jossa he voivat löytää yhteistyökumppaneita, markkinoida omia palveluitaan, tukea toisiaan ja kehittää omaa yritystoimintaansa. Projektin työntekijät toimivat yrittäjien sparraajina ja tukena. (RAY Avustustietokanta 2016; Yritystä! -projektin projektikumppani Vates-säätiö)

Projekti on käynnistynyt vuonna 2016 ja sen alkuvaiheessa on tavoitettu yli 100 vammaista henkilöä, kick off -tilaisuuden osallistujamäärä oli noin 80 henkilöä. Toteutusmallin suositeltavuutta perustelevat kohderyhmän vahva osallistaminen hankkeen suunnitteluun ja pyrkimys vaikuttaa olemassa oleviin palveluihin. (Yritystä! -projektin projektikumppani Vates-säätiö)

Opit ja suositukset toimintamalleista

Toimintamalleista ja niiden toteutuksesta voidaan ottaa seuraavat opit vammaisyrittäjyyden tukiohjelmille ja toimintamalleihin:

- Lähestymistavan vammaisyrittäjyyden tukemiseen on oltava kokonaisvaltaisempaa kuin pelkkää teknistä liiketoimintakoulutusta
- Verkostoituminen, myös vertaisryhmän kesken, ja tukiverkoston rakentaminen on tärkeää
- Yrittäjyydystuen on jatkuttava myös liiketoimintasuunnitelman kehittämisen ja yrityksen perustamisen jälkeen
- Osallistujien liikeideoiden on saatava rahoitusta (alkuvaiheessa pienimuotoisestakin rahoituksesta on hyötyä)
- Erilaisia yhteistyökumppaneita on järkevää hyödyntää tukiohjelman toteutuksessa
- Digitaalisuudella voidaan saavuttaa joustavuutta ja kustannustehokkuutta
- Toimintamallin tai sen keskeisten oppien jatkuvuus on pyrittävä varmistamaan.

Kokonaisvaltaisella lähestymistavalla vammaisyrittäjyyden tukemiseen tarkoitetaan yrittäjyyden tukea, johon kuuluu teknisen liiketoimintakoulutuksen lisäksi myös tiedonantoa, valmennusta ja laajasti tukea yrittäjyyteen. Laajennusta tarvitaan esimerkiksi omien vahvuuksien ja tarpei-

den kartoittamiseen, verkostoitumiseen, vertaistuen saamiseen tai yrityshautomon avulla tapahtuvaan liikeidean tai -toiminnan kehittämiseen. Toimintamallissa 4 käytetty lähestymistapa vammaisyrittäjyden tukemiseen on erinomainen esimerkki kokonaisvaltaisesta tuesta.⁵

Osallistujien verkostoitumista, vertaistuen hakemista vertaisryhmästä ja verkoston rakentamista tuettiin vaihtelevissa määrin eri toimintamalleissa. Osassa toimintamalliin liittyi verkostoitumistilaisuuksien järjestämistä, kun taas osassa verkostoitumista tapahtui epämuodollisesti koulutusohjelman aikana lähinnä vertaisryhmän kesken. Parhaimmillaan osallistujia autettiin oman tukiverkoston tunnistamisessa ja laajentamisessa sekä järjestettiin verkostoitumistilaisuuksia sekä kohderyhmän että ulkopuolisten asiantuntijoiden tai yhteistyökumppaneiden kanssa. Esimerkiksi toimintamalleissa 3 ja 4 kohderyhmän jäsenet kokivat vertaisryhmän kesken tapahtuvan vuorovaikutuksen, vertaistuen saamisen ja verkostoitumistilaisuudet hyvin arvokkaiksi – toimintamallin 3 kohdalla on huomattava lisäksi, että verkostoitumistilaisuudet järjestettiin ja vuorovaikutus tapahtui etätyöohjelman välityksellä.⁵

Kaikkiin tarkasteltuihin toimintamalleihin kuului yrittäjyystuen tarjoaminen liikeidean ja liiketoimintasuunnitelman kehittämisvaiheessa. Yrityksen perustamisen elinkaareissa pidemmälle ulotettavalla yrittäjyystuella autetaan vammaisyrittäjää niiden uusien haasteiden kanssa, joita liiketoimintasuunnitelman käytännön toteuttamiseen liittyy. Toimintamalleissa 1, 2, 4 ja 5 yrittäjyystuki ulotettiin liiketoimintasuunnitelman kehittämisen ja/tai yrityksen perustamisen jälkeiseen aikaan vaihtelevilla tavoilla. Toimintamallissa 1 tarjottiin 12 kuukauden mentorointitukea internet-työkalun välityksellä alkaen mallin intensiivikurssin päättymisestä, toimintamallissa 2 pidemmälle menevää yrittäjyystukea tarjottiin yrityshautomon kautta, toimintamallissa 4 yrityksen perustamisen jälkeinen tuki oli koulutusohjelmassa oma vaiheensa ja toimintamallissa 5 tarve yrittäjyystuella yrityksen perustamisen jälkeen tunnistettiin toimintamallin toteutuksen aikana ja lisättiin osaksi sitä.⁵

Toimintamallin sisällä tapahtuvasta kohderyhmän liikeideoiden rahoittamisesta oli tarkastelluissa malleissa käytössä vaihtelevia käytäntöjä. Osassa malleista rahoitusta ei tarjottu lainkaan, toimintamallissa 5 tarjottiin pientä, muutaman sadan punnan rahoitusta yritystoiminnan käynnistämisen kannalta välttämättömiin menoihin, kuten välineisiin, markkinointiin tai vakuuksiin. Toimintamalleissa 2 ja 7 rahoitusta tarjottiin valituille, potentiaalisille yrityshankkeille. Toimintamallissa 7 rahoituksen tarjoaminen osallistujille tunnistettiin keskeiseksi vahvuudeksi, joka mahdollisti vammaisyrittäjiä perustamaan yrityksen ja aloittamaan yritystoiminnan käytännössä liiketoimintasuunnitelman kehittämisen jälkeen.⁵

Yhteistyökumppaneiden osallistamisen arvioidaan olevan avaintekijä toimintamallin onnistuneessa toteutuksessa ja vaikuttavuudessa. Kaikissa tarkastelluissa hankkeissa on ollut jonkinlainen kumppanuusmalli käytössä. Se on ollut vähintään rahoitukseen liittyvää ja laajimmillaan yhteistyökumppanit on osallistettu jo itse toimintamallin suunnitteluun (toimintamalli 4). Lisäksi erityisesti Pohjois-Amerikassa toteutetuissa toimintamalleissa hyödynnettiin yliopistojen yrittäjyysosaamista koulutusten tarjoamisessa. Yhteistyökumppanuudet ja -mallit ovat tärkeä mahdollistava tekijä vammaisyrittäjyyttä tukevan toimintamallin suunnittelussa ja toteutuksessa. Niiden avulla on esimerkiksi mahdollista monipuolistaa toimintamallia ja sen tarjoamia palveluita kohderyhmälle, integroida vammaisyrittäjyden tukiprosesseja, tietoutta ja osaamista osaksi laajempaa palvelujärjestelmää sekä laajentaa ja monipuolistaa vammaisten yrittäjien tukiverkostoa – ks. toimintamallit 2, 4–6, 8.⁵

⁵ Lähteet: Blass & Ketchen 2014; EBV National Program 2016; Balcazar ym. 2014; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016b; Heath & Danielle 2013; Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a; Leonard Cheshire Disability 2009; O'Shea 2013; McQuillan 2013; Wynne & McAnaney 2014; Doibani ym. 2012; RAY Avustustietokanta 2016; Yritystäl-projektin projektikumppani Vates-säätiö

Digitaalisuutta hyödynnettiin toimintamalleissa 1, 3 ja 5 tarjoamalla etäopetusta ja -mentorointia sekä verkostoitumista internetin (tai puhelimen) välityksellä. Toimintamallissa 1 etätyöskentelynä järjestettiin valitut koulutusvaiheet, joiden lisäksi järjestettiin kasvokkain tapahtuvaa intensiivinen opetusjakso. Toimintamallissa 5 etäopetusta ja lähiopetusta toteutettiin rinnakkain ja näin toimintamalliin saavutettavuus laajennettiin koko maahan (Iso-Britannia) paikallisratkaisujen sijaan. Toimintamalli 3 taas toteutettiin kokonaisuudessaan etäopetuksena, jolloin tukea oli mahdollista tarjota Alaskassa koko kohderyhmälle paikallisratkaisujen sijaan. Toimintamallin 3 tutkimusraportissa Heath & Danielle (2013) esittävät lisäksi yhteenvetoon etätyöohjelman valintaan vaikuttavista keskeisimmistä tekijöistä. Etäopetuksen merkittävimmiksi hyödyiksi arvioidaan toimintamallin tuen saavutettavuuden laajentaminen sekä kustannustehokas toiminta. Etäopetuksen lisäksi kustannustehokkuutta haettiin toimintamallissa 6 hyödyntämällä vapaaehtoistyötä ja toimintamallissa 7 tarjoamalla peruskoulutuksen jälkeen tukea vain yrittäjyyden onnistumisen kannalta potentiaalisiksi arvioituille vammaisille henkilöille.⁶

Toimintamalleissa jatkuvuuden varmistamista on toteutettu kolmella tavalla. Toimintamalli 1 on itsessään ajateltu jatkuvaksi lahjoituksin rahoitettavaksi yrittäjyysohjelmaksi. Toimintamalleissa 2, 4 ja 8 pyritään vaikuttamaan olemassa olevan palvelujärjestelmän toimintaan. Toimintamalleissa 4 ja 6 jatkuvuutta pyritään turvaamaan jakamalla avoimesti syntyneitä materiaaleja. Mallien 3, 5 ja 7 osalta jatkuvuutta ei ole huomioitu.⁶

3. NYKYINEN PALVELUJÄRJESTELMÄ VAMMAISEN YRITTÄJÄN TAI YRITYSTOIMINTAA ALOITTAVAN VAMMAISEN HENKILÖN KANNALTA

Julkiset palvelut ja tukitoimet perustuvat lainsäädäntöön. Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden kannalta keskeinen lainsäädäntö jakautuu suoraan yksilöön ja hänen toimintaedellytyksiinsä vaikuttaviin lakeihin sekä yritystoimintaan liittyvään lainsäädäntöön. Neljätoista keskeistä lakia tai asetusta on esitetty kuvassa 2 ryhmiteltyinä tarkastelunäkökulmien mukaisesti osa-alueisiin sekä tukimuotoihin, palveluihin ja taloudellisiin etuuksiin, joita lain nojalla järjestetään tai myönnetään. Esimerkiksi *laki ja asetusta vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista* säätelee vammaispalveluista, joihin kuuluu sekä palvelumuotoista tukea (mm. kuljetuspalvelut) että taloudellisia tukitoimia (mm. korvaus päivittäisistä toiminnoista suoritumisessa tarvittavien välineiden hankkimisesta).

Keskeinen lainsäädäntö on jaoteltavissa osa-alueisiin. Pääosin suoraan yksilöön ja hänen toimintaedellytyksiinsä vaikuttavat lait on jaettu ja esitetty seuraavien kolmen osa-alueen mukaisesti:

- **Vammaispalveluiden** osa-alueeseen kuuluvien lakien tavoitteena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia yhteiskunnassa säätämällä vammaispalveluiden ja -etuuksien järjestämisestä tai myöntämisestä.

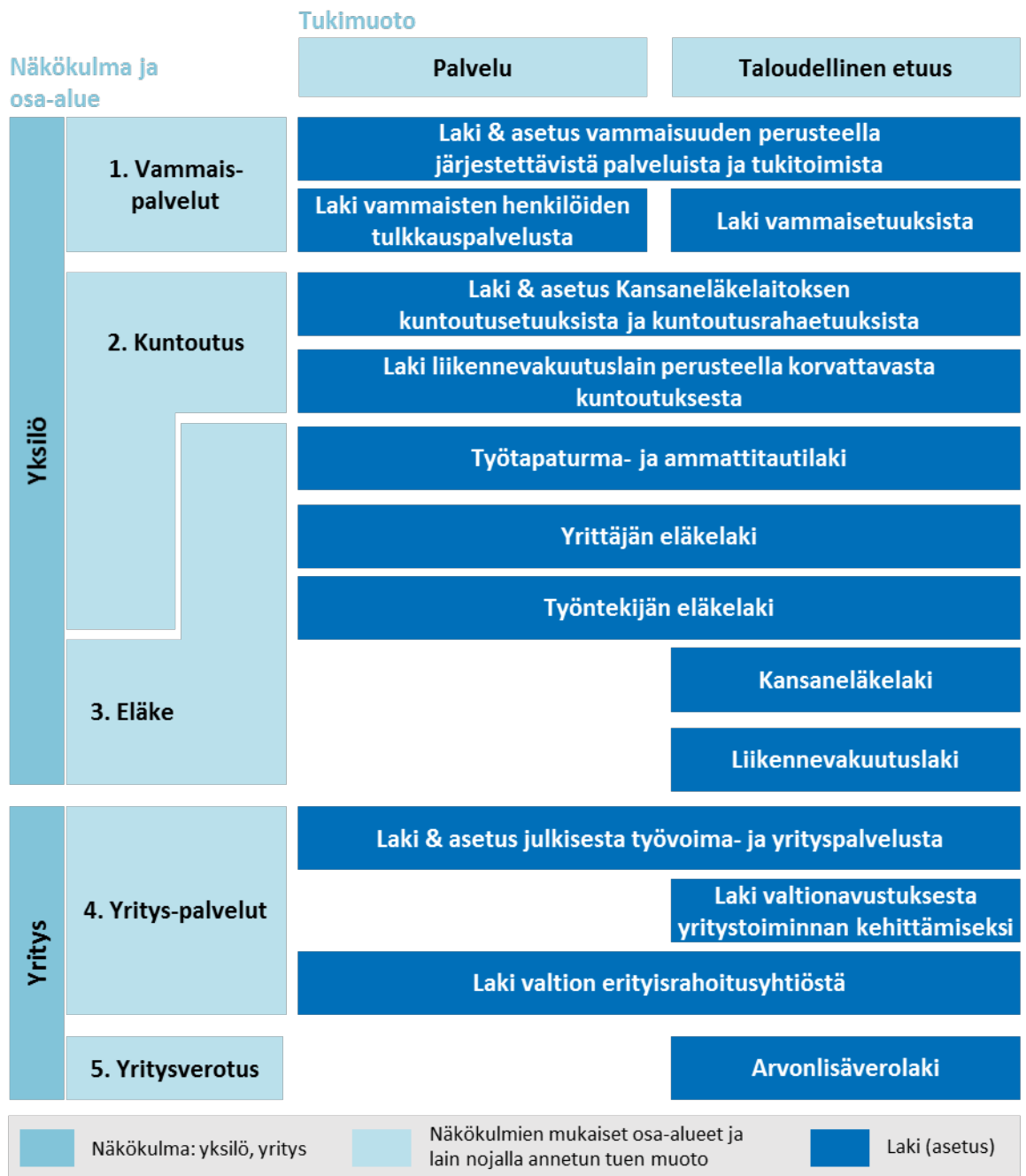
⁶ Lähteet: Blass & Ketchen 2014; EBV National Program 2016; Balcazar ym. 2014; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016b; Heath & Danielle 2013; Shaheen 2016; Onondaga County ym. 2010; ODEP (Office of Disability Employment Policy) 2016a; Leonard Cheshire Disability 2009; O'Shea 2013; McQuillan 2013; Wynne & McAnaney 2014; Doibani ym. 2012; RAY Avustustietokanta 2016; Yritystä!-projektin projektikumppani Vates-säätiö

- **Kuntoutuksen** osa-alueeseen kuuluvien lakien tavoitteena on edistää lakien soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden työ- ja ansiokykyä säätämällä kuntoutuksen järjestämisestä ja kuntoutuksen aikaisten taloudellisten tukien myöntämisestä.
- **Eläke** -osa-alueeseen kuuluvien lakien tavoitteena on tukea ja turvata lakien soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden toimeentuloa – tämän selvityksen tarkastelussa erityisesti työkyvyttömyyden osalta – säätämällä työkyvyttömyyseläkkeestä.

Vastaavasti pääosin yritystoimintaan vaikuttavien lakien tarkastelussa on käytetty seuraavaa osa-aluejakoa:

- **Yrityspalveluiden** osa-alueeseen kuuluvien lakien tavoitteena on edistää yritystoimintaa säätämällä valtion yrityspalveluista ja -avustuksista
- **Yritysverotuksen** osa-alue kattaa arvonlisäverolain ja erityisesti arvonlisäveroon liittyvät helpotukset ja vapautukset vähäisen toiminnan tai vammaan perusteella.

Kuva 2: Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden kannalta 14 keskeistä lakia tai asetusta ryhmiteltyinä osa-alueiden ja lakien nojalla annettavien tukimuotojen suhteen

Seuraavissa luvuissa 3.1 ja 3.2 tarkastellaan kootusti palvelujärjestelmän keskeisiä palveluita ja taloudellisia etuuksia kahdessa tilanteessa: yritystoimintaa aloittava vammaisen henkilö ja yrittäjänä toimiva vammaisen henkilö.

3.1 Yritystoimintaa aloittava vammainen henkilö ja palvelujärjestelmä

Yritystoiminnan aloituspäätöstä tehtäessä otetaan ja on järkevää ottaa huomioon sekä aloitusvaihe että varsinainen toiminta yrittäjänä. Tarpeettoman toiston välttämiseksi tässä luvussa tarkastellaan aloitusvaiheessa korostuvia näkökohtia. Tällaisia ovat kannusteet yritystoimintaan, toimeentulon turvaaminen, rahoituksen saaminen ja neuvontapalvelut.

Yrittäjyyttä harkitsevien vammaisten henkilöiden kohdalla elämäntilanteet ovat hyvin moninaiset. Henkilön toimeentulo voi koostua ansiotuloista, sosiaaliturvan/vakuutusjärjestelmän kautta saatavista tuloista tai näiden yhdistelmästä. Yrittäjyyttä harkitsevalla vammaisella henkilöllä voi olla pääomatulojakin, mutta niiden erillinen huomiointi ei ole keskeinen kysymys. Sosiaaliturvan/vakuutusjärjestelmän kautta saatava keskeisin tulo yrittäjyyttä harkitsevalla vammaisella henkilöllä on useimmiten jompikumpi seuraavista:

- Kansaneläkelain, yrittäjän eläkelain tai työntekijän eläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke työkyvyn ollessa riittävän heikko sairauden, vian tai vamman vuoksi
- Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annettuun lakiin tai yrittäjän tai työntekijän eläkelakiin perustuva kuntoutusraha tai työtapaturma- ja ammattitautilain tai liikennevakuutuslain mukainen ansionmenetyksen korvaus ammatillisessa kuntoutuksessa oleville

Näiden lisäksi yrittäjäksi ryhtyvän vammaisen henkilön toimeentuloon voivat vaikuttaa mahdollisessa toimeentulotuessa tai asumistuessa tapahtuvat muutokset tulojen mahdollisesti kasvessa.

Yrittäjäksi ryhtymistä harkittaessa taloudellinen kannuste on keskeinen. Yrittäjyyden on tosiasiallisesti kasvatettava odotusarvoista toimeentuloa vähintään yrittäjyyden vaatiman lisätyön ja siihen sijoitettavasta pääomasta aiheutuvien kustannusten verran verrattuna vaihtoehtoiseen ratkaisuun. Vammaisten henkilöiden kohdalla tilanne poikkeaa muusta väestöstä siinä, että sosiaaliturvaan liittyy vammaisille henkilöille suunnattuja taloudellisia etuuksia, joiden vaikutus on huomioitava.

Työkyvyttömyyseläke voi johtaa tuloloukkuihin

Mikäli työkyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö ryhtyy yrittäjäksi, hän on oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen siihen saakka, kunnes ansiotuloille asetettu ansioraja ylittyy. Ansioraja on voimassa joitakin poikkeustapauksia lukuun ottamatta. Kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen ansioraja on kiinteä (Kansaneläkelaki). Yrittäjän tai työntekijän työeläkelain täys-/ osatyökyvyttömyyseläkkeen ansioraja on 40/60 prosenttia työkyvyttömyyden alkamista edeltävästä keskiansiosta, mutta kuitenkin vähintään 743,84 euroa (vuoden 2016 indeksitasossa) (Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä, Yrittäjän eläkelaki, Työntekijän eläkelaki). Ansiorajan ylittyessä työkyvyttömyyseläke poistuu täysimääräisesti. Tämän tyyppiset rakenteet aiheuttavat ns. tuloloukkuja. Eriyisen herkästi tuloloukkuja syntyy, jos useamman etuuden ansiorajat ovat lähellä toisiaan. Näin on esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeen ja asumistuen tilanteessa. Tuloloukkujen vaikutusta voidaan vähentää porrastamalla etuuksien leikkaantumista tai ne voidaan poistaa leikkaamalla etuuksia kaikissa tilanteissa tulojen kasvua hitaammin (esimerkiksi lineaarisesti tulojen kasvuvauhtia hitaammin).

Työkyvyttömyyseläkkeen ja yritystoiminnan tapauksessa on huomioitava, että tuloraja koskee ansiotuloja. Yrittäjän nostamat pääomatulot eivät vaikuta huomioon otettaviin ansioihin.

Starttiraha

Yritystoiminnan aloittamisen ja vakiinnuttamisen aikaisen toimeentulon turvaamiseen yrittäjä voi hakea starttirahaa. Tässä selvityksessä tehtyjen haastattelujen perusteella starttiraha on erittäin hyvin tunnettu etuus. Starttiraha on paikallisten TE-toimistojen (TE-palvelut 2016c) myöntämää harkinnanvaraista toimeentulotukea yritystoimintaa aloittavalle. Starttirahalla turvataan yrittäjän toimeentuloa yritystoiminnan aloittamisen ja vakiinnuttamisen aikana. Se on tarkoitettu toimeentulon turvaksi eikä sitä myönnetä, jos toimeentulo on muuten turvattu, esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeellä. Starttirahan myöntämisen edellytyksiä ovat mm. päätoiminen yrittäjyys. Sitä myönnettäessä otetaan huomioon myös alan yritysten kilpailutilanne ja uuden yritystoiminnan tarve paikkakunnalla.

Finnvera ja muut julkiset rahoituspalvelut ja tuet

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden tukemisessa rahoituksen saatavuudella on keskeinen asema, sillä vammaisten henkilöiden vähäisemmät työmahdollisuudet, sosiaaliturvan varassa eläminen ja vammaisille henkilöille usein maksettava tavallista alhaisempi palkka hankaloittavat omaa yritystä varten säästämistä (Kitching 2014). Vammaisten yrittäjien käytössä on Suomessa samat rahoitusmahdollisuudet kuin muillakin yrittäjillä.

Yksityisten rahoituslaitosten ja sijoittajien tarjoaman rahoituksen lisäksi tarjolla on *julkisia rahoituspalveluita*. Aloittaville yrittäjille ja toimiville yrityksille näitä tarjoaa erityisesti Finnvera. Finnveran toiminta perustuu lakiin valtion erityisrahoitusyhtiöstä, jossa sen tehtäväksi määritellään rahoituspalveluja tarjoamalla edistää ja kehittää erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa sekä yritysten kansainvälistymistä ja vientitoimintaa. Aloittaville yrittäjille Finnvera tarjoaa erityisesti lainoja ja takauksia, myöhemmässä vaiheessa pääomasijoituksia ja vientitukuita. Finnvera voi tukea yritystä sen eri vaiheissa: aloituksessa, kasvussa ja kilpailukyvyn kehittämässä sekä kansainvälistymisessä. Liiketoimintaa aloitettaessa Finnveralta voi saada mm. rahoitussuunnittelua ja lainaa tai takauksia yrityksen alkutaipaleen investointeihin, hankintoihin ja käyttöpääoman tarpeeseen. Finnvera voi toimia yrityksen ainoana rahoittajana, kun rahoitustarve on korkeintaan 35 000 euroa, ja tätä suurempiin hankkeisiin tarvitaan muita rahoittajia (esim. pankki) sekä riittävä omarahoitusosuus (Finnvera 2016).

Finnveran lisäksi julkista tai puolijulkista siemenrahoitustyyppistä rahoitusta uudelle yritykselle saattaa olla saatavilla muun muassa SEKES:in (Suomen Elinkeino- ja Kehitysyhtiöt SEKES ry) jäsenorganisaatioiden kautta (Laasonen ym. 2012), mutta tässä on alueellisia eroja (Pekkala ym. 2016). Lisäksi ELY-keskusten kautta on saatavissa maaseuturahaston yritystuet (MMM:n tuki mikroyrityksille). Myös Tekesin (lähinnä innovaatio-) tuet ovat alkaville yrityksille mahdollisia.

Elinkeinotuki

Vammaisen yrittäjän on mahdollista saada elinkeinotukea ammatillisena kuntoutuksena. Ammatillinen kuntoutus perustuu Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annettuun lakiin, yrittäjän tai työntekijän eläkelakiin, työtapaturma- ja ammattitautilakiin tai lakiin liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta. Elinkeinotukea on mahdollista saada työssä suoriutumiseen tarvittaviin apuvälineisiin, yrityksen perustamiseen ja työvälineiden hankintaan. Haastattelujen perusteella elinkeinotuki kuitenkin tunnetaan

huonosti vammaisten henkilöiden keskuudessa ja sen hakeminen koetaan monimutkaiseksi. Haastattelun Kelan asiantuntijan mukaan Kelan elinkeinotukea sai 11 henkilöä vuonna 2015. Työeläkejärjestelmän työkykyä tukevaa muuta kuntoutusta, käsittäen lähinnä ammattitoimintaa tukevia apuvälineitä ja -laitteita tai elinkeinotukea, sai 601 henkilöä vuonna 2014 (Työeläkekuntoutus vuonna 2014, 2015).

Yrittäjyyskoulutus ja uravalmennus tukimuotona

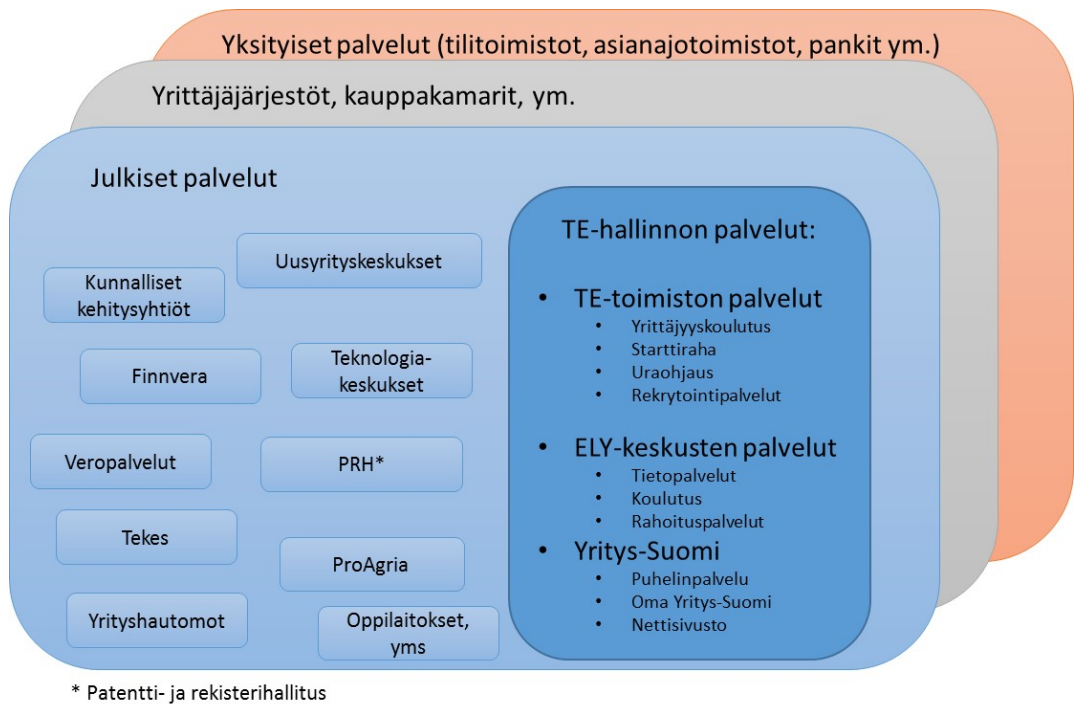
Yrityksen perustamisvaiheessa taloudellisten kysymysten lisäksi keskeistä on tarvittavan yrittäjyysosaamisen hankinta. TE-toimistot järjestävät *työvoimakoulutuksena* yrittäjyyskoulutusta aloittavalle yrittäjälle. Yrittäjäksi voi kouluttautua uravalmennuksen tai yrittäjäkoulutuksen kautta. TE-toimistojen tarjoama uravalmennus on tarkoitettu yrittäjyyttä ja yrittäjätöiminnan aloittamista harkitseville. Uravalmennuksessa annetaan yleiskuva yrittäjyydestä sekä arvioidaan, millaiset kyvyt ja valmiudet valmennettavalla on yrittäjäksi. Yrittäjyyskoulutukseen voivat hakeutua yritystä perustavat ja se antaa perustiedot yrittäjän ammattitutkintoon tai sen osaan sekä perustiedot yrittäjyydestä, yrityksen perustamisesta ja yritystoiminnan eri osa-alueista. TE-palvelut järjestävät lisäksi yrityksen perustamiskoulutusta, jonka tarkoituksena on kehittää liikeideaa ja liiketoimintasuunnitelmaa. Joissakin TE-toimistoissa on myös toimiville yrittäjille suunnattuja valmennuksia. (TE-palvelut 2016c) Vammaisten yrittäjien kohdalla ammatillisena kuntoutuksena on mahdollista saada valmennusta tai koulutusta yrittäjyyteen.

Neuvontapalvelujen vaihtoehdot

Maksuttomia *tieto- ja neuvontapalveluita* on saatavilla Yritys-Suomi -palvelun kautta. Maanlaajuisen Yritys-Suomi-verkoston muodostavat työ- ja elinkeinoministeriö, Finnvera, Finpro, Patentti- ja rekisterihallitus, Suomen Teollisuussijoitus, Tekes, ELY-keskukset ja TE-toimistot sekä Verohallinto. Palveluita on tarjolla kolmen eri kanavan kautta. Kasvokkain tapahtuvan palvelun tuottavat valtakunnalliset tai seudulliset organisaatiot, esimerkiksi Uusyrityskeskukset, jotka ovat mukana Yritys-Suomi-verkostossa. Uusyrityskeskuksia on Suomessa 31 ja niillä on 85 palvelupistettä eri kunnissa. Uusyrityskeskusten toiminta keskittyy yrityksen perustamisvaiheeseen ja vahvan pohjan luomiseen yrityksen menestymiselle. (Suomen Uusyrityskeskukset 2016) Yritys-Suomi-palveluvalikoimaan kuuluvat lisäksi yrityssuomi.fi -verkkopalvelu ja Yritys-Suomi-puhelinpalvelu. (Pekkala ym. 2016) Vastaavasti alkava yrittäjä voi saada yrityspalveluja kunnan kehitysyhtiöiltä, joiden toiminnan painopiste on yritysten perustamisneuvonnassa, toimitilojen ja rahoituksen järjestämisessä ja alueellisissa kehittämisspalveluissa. Palvelutarjonta vaihtelee kunnittain.

Yritystieto- ja neuvontapalveluilla on kriittinen rooli yrittäjyyttä yleisesti mahdollistavana tekijänä. Vammaisyrittäjyyden osalta olennaista on myös siihen liittyvän erityistiedon sekä yrittäjyyteen yleisesti liittyvän tiedon saavutettavuus, etenkin kun yrittäjänä toimiminen edellyttää huomattavan ”säädosviidakon” tuntemista ja sen mukaan toimimista. Haastatteluissa esitettiin vaihtelevia näkökulmia ja kokemuksia tieto- ja neuvontapalveluihin liittyen. Tietoa todettiin yleisesti olevan hyvin saatavilla internetissä, jos sitä vain osaa hakea, vaikka yritystieto onkin yleisesti sirpaloitunut eri tietolähteisiin. Vammaisyrittäjyyteen liittyen ei ole käytettävissä keskitettyä tietolähdettä. Haastatteluissa myös todettiin, että yritysneuvontapalveluissa vammaisyrittäjyyteen erityisesti liittyviä asioita tunnetaan vaihtelevasti ja toisaalta, että hyvältä kirjanpitäjältä saa huomattavasti apua yrityksen toimintaan liittyvissä lainsäädännöllisissä asioissa.

Kuva 3: Alkavan yrittäjän neuvonta- ja tukiorganisaatioita (mukailen lähteestä Aaltonen ym. 2013)

3.2 Yrittäjänä toimiva vammainen henkilö ja palvelujärjestelmä

Vammaispalvelulain mukaan vammaisilla henkilöillä on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista). Mitä vaikeammin vammaisesta henkilöstä on kyse, sitä enemmän hän tarvitsee esteetöntä ja saavutettavaa ympäristöä, apuvälineitä ja muiden apua selvitäkseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Suomessa julkinen valta edistää / julkisella vallalla edistetään vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia esteettömyysnormeilla sekä julkisilla apuväline- ja vammaispalveluilla. Toimintakykyä tuetaan erilaisin kuntoutuksen keinoin.

Vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuudet ja niitä edistävät toimet vaikuttavat yrittäjyyteen kahdella tavalla. Toisaalta ne mahdollistavat konkreettisesti yrittäjän tehtävien hoitamista. Esimerkiksi liikuntavammaisen yrittäjä saa avun esineiden siirtämiseen ja liikkumiseen työympäristössään. Toisaalta ne mahdollistavat muuta päivittäistä toimintaa siten, että yrittäjänä toimimiseen on realistiset mahdollisuudet. Esimerkiksi vammaisen yrittäjä pääsee aamulla sängystä ylös ja pystyy huolehtimaan aamu- ja hygieniaitoimet.

Vammaisten yrittäjien haastatteluissa on noussut esiin toimivien vammaispalveluiden merkitys yrittäjyyttä mahdollistavana tekijänä. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista määrittelee kolme vammaisten henkilöiden yrittäjyyden kannalta tärkeää palvelua ja tukitoimea:

- **Henkilökohtainen apu:** Kunnan on järjestettävä tai korvattava päivittäisiä toimia ja työtä (työksi luetaan myös yrittäjyys) varten henkilökohtaista apua (avustaja) siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista).

- **Kuljetuspalvelut:** Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen. Kuljetuspalveluihin kuuluvat työssä käymiseen (myös yrittäjyys) liittyvät kuljetukset (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista).
- **Päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet ja laitteet:** Vammaiselle henkilölle korvataan päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tarvitettavien välineiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista puolet ja vakiomalliin tehdyt vamman edellyttämät välttämättömät muutostyöt kokonaan. Tämän tukitoimen erityinen merkitys yrittäjyyteen perustuu siihen, että tämän nojalla vammaisella henkilöllä on mahdollisuus saada auton hankintaan tukea sekä autoiluun liittyvät apuvälineet (laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista).

Lisäksi kuulonäkövammaisille, kuulovammaisille ja puhevammaisille yrittäjille oleellinen palvelu on tulkkauspalvelu, jota on mahdollista saada Kelan kautta, jos vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta esimerkiksi työssä käymiseen ja asiointiin (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta).

Vammaisten yrittäjien haastatteluissa henkilökohtainen apu ja kuljetuspalvelut koettiin tärkeiksi ja niihin liittyviä haasteita tuotiin voimakkaasti esiin. Periaatteessa vammaispalvelulaisissa on turvattu riittävä henkilökohtainen apu työntekoon (sisältää yrittäjyyden), mutta käytännössä avustajatuntien määrä perustuu merkittävältä osin sosiaaliviranomaisen arvioon, mihin liittyy riski riittämättömästä avustajatuntien määrästä. Myöskään avustajan poissaoloon esimerkiksi sairastumisen vuoksi ei ole olemassa koko maan kattavaa varahenkilöjärjestelmää.

Kuljetuspalvelulla tuetaan vammaisyrittäjän matkustamista kodin ja työpaikan välillä, mutta sen piiriin eivät lähtökohtaisesti kuulu työpäivän aikaiset työmatkat, esimerkiksi asiakkaan luokse. Vammaisyrittäjä joutuu näitä matkoja varten käyttämään joko kuljetuspalvelun mukaisia vapaa-ajan matkoja tai järjestämään kuljetuksensa itse. Työpäivän aikaisten työmatkojen merkitys vammaisyrittäjälle riippuu yritystoiminnan luonteesta. Vammaispalvelulakiin liittyvässä asetuksessa todetaan, että kuljetuspalvelut tulee järjestää siten, että edunsaajalla on mahdollisuus suorittaa välttämättömiä työhön liittyviä matkoja. Lain tulkinta, jossa työhön liittyvillä matkoilla tarkoitetaan matkoja asunnosta työpaikkaan ja takaisin, on haasteellinen vammaisyrittäjien kannalta, sillä myös työpäivän aikana tapahtuviin matkoihin liittyy erityistarpeita, jotka voivat aiheuttaa ylimääräisiä kustannuksia muihin yrittäjiin verrattuna. Vammaisyrittäjien näkökulmasta lain tulkinnassa olisi vältettävä kiinnittymästä perinteiseen tulkintaan työn luonteesta ja mahdollistettava joustavat ratkaisut. Haastattelujen perusteella kuljetuspalvelu koetaan jäykäksi ja hankalaksi myös esimerkiksi sen takia, että kuljetukset tulee sopia hyvissä ajoin ennen kuljetusta ja niiden muuttaminen on hankalaa, mistä voi aiheutua yrittäjälle käytännön haasteita palvelun käyttämisessä.

Vammaispalveluihin liittyvät haasteet eivät koske ainoastaan vammaisia yrittäjiä, vaan myös muita aktiivisesti toimivia vammaisia henkilöitä. Kysymys ei ole siis pelkästään vammaisyrittäjyyteen liittyvä. Vammaiset yrittäjät ovat tuoneet nämä haasteet voimakkaasti esiin, joten niitä ei voida sivuuttaa vammaisyrittäjyyden viitekehityksessä. Riittämätön apu ja liikkumisen haasteet aiheuttavat välillisesti muita haasteita ja vievät pohjaa muilta toimilta. Esimerkiksi ne haittaavat välillisesti verkostoitumista ja kouluttautumista.

Tasapuolisuuden arvioiminen

Vammaiset yrittäjät toimivat kilpailutilanteessa avoimilla markkinoilla siinä missä muutkin yrittäjät. Se, missä määrin vamma vaikuttaa tasapuolisiin mahdollisuuksiin pärjätä kilpailussa, riippuu toimialasta, vamman laadusta ja toimintaympäristöstä. Vamma voi toimintarajoitteina vaikuttaa kilpailukykyyn itse työn tekemisessä, ylimääräisinä kustannuksina, tukevien palveluiden puutteena tai palvelujärjestelmän kanssa toimimisen aiheuttamana vaivana.

Sokeiden ja vaikeavammaisten yrittäjien menestymistä markkinoilla on tuettu arvonlisäverovapautuksella sellaisissa tilanteissa, joissa toiminta käsittää yksinomaan hänen valmistamiensa tavaroiden tai hänen suorittamiensa tavaraan kohdistuvien työsuoritusten myyntiä, jos hän ei käytä toiminnassaan apulaisina muita kuin aviopuolisoa tai 18 vuotta nuorempia jälkeläisiään ja enintään yhtä muuta henkilöä (Arvonlisäverolaki). ALV-vapautus tuo konkreettista tuloa vaikeavammaisille yrittäjille. Se ei ole kuitenkaan linjassa EU:n arvonlisäverodirektiivin kanssa ja sen poistamiseen on sitouduttu. ALV-vapautuksen jatkoa on perusteltu lakialoitteissa (viimeksi LA 67/2016 vp) sillä, että jatko on vain korvaavan suoran tuen löytymisen ajaksi.

Ylipäänsä vammaisyrittäjyyden taloudelliseen tukemiseen liittyy muutamia kysymyksiä, joita on tarpeen pohtia. Tasapuolisuusperusteella yleistä vammaisuuteen perustuvaa tukea perustelumpi vaihtoehto on tiettyihin haaste- ja ongelmakohtiin kohdistetut palvelut ja tuet. Näistä aiheutuu usein hallinnollisia kustannuksia niin vammaiselle yrittäjälle kuin yhteiskunnalle. Toisaalta kohdistetut palvelut ja tuet eivät voi välttämättä täysin poistaa kaikkia vammasta aiheutuvia vaikutuksia yrittäjän kilpailukykyyn. Tällainen on esimerkiksi keskeisesti itse työn tekemiseen, ydintehtävän suorittamiseen, liittyvä toimintarajoitteiden vaikutus. Yksi mahdollinen lähestymistapa on unohtaa periaatteelliset kysymykset ja arvioida vammaisten yrittäjien yritystukea pelkästään yhteiskunnan tekemänä investointina julkistaloudellisin kriteerein.

Vähäiseen toimintaan perustuvat ALV-vapautus ja -helpotus koskee kaikkia yrityksiä, joiden liikevaihto on vapautuksen osalta korkeintaan 10 000 euroa ja helpotuksen osalta korkeintaan 30 000 euroa (Arvonlisäverolaki). Kaikkien vammaisten yrittäjien toimintakyky ei mahdollista kokopäiväistä yrittämistä ja heidän toimeentulonsa voi perustua sosiaaliturvan ja yrityksestä saatavien tulojen yhdistelmään. Vähäiseen toimintaan perustuvasta ALV-vapautuksesta ja -helpotuksesta on heidän kohdallaan hyötyä.

Vähäisen toiminnan ALV-rajat Euroopassa vaihtelevat nollan (esim. Ruotsi) ja n. 114 000 euron (Britannia) välillä. Suomen 2016 alusta voimaan tullut 10 000 euron ALV-alaraja on viidenneksi pienin 28 Euroopan maan joukossa. Tanskassa raja on vähän alle 7 000 euroa, Virossa 16 000 euroa ja Saksassa 17 500 euroa. (Sinun Eurooppasi 2016)

4. TYÖN TOTEUTTAMISEN PROSESSI SUOMEEN SOVELTUVAN TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMISESSÄ

Suomeen soveltuvan toimintamallin kehittäminen koostui seuraavista työvaiheista:

- Kirjallisuuden perusteella vammaisten henkilöiden yrittäjyyden mahdollisuuksien ja haasteiden tunnistaminen sekä edistämiskeinoihin ja edistämiseen tähtääviin toimintamalleihin tutustuminen (luku 2)

- Toimintaympäristön kuvaus lainsäädännön ja muiden kirjallisten lähteiden perusteella (luku 3)
- Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteiden ja edistämiskeinojen tunnistaminen suomalaisessa toimintaympäristössä haastattelujen, kyselytutkimuksen ja työpajatyöskentelyn perusteella (luku 5)
- Työpajatyöskentely ja sen taustatyö toimintamallin ja sen toteuttamisen suunnitteluksi hyödyntäen muiden työvaiheiden tuloksia.

Seuraavissa kappaleissa kuvataan lyhyesti työvaiheissa käytetyt menetöt, joita olivat kirjallisuuskatsaus, haastattelut, kyselytutkimus ja työpajatyöskentely.

4.1 Kirjallisuuskatsaus

Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella kartoitettiin vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä aiemmin julkaistuja tutkimuksia ja niiden tuloksia. Haku rajattiin viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajalle (1996 - 2016). Aiheesta on toistaiseksi julkaistu melko vähän ja varsinkin määrällisiä tutkimuksia on vain muutamia. Tästä johtuen tilastollisten menetelmiin perustuva meta-analyysi ei ollut mahdollinen.

Haut toteutettiin käyttäen hakusanayhdistelmiä "Disability AND entrepreneur*", "Disability AND self-employment" ja "Disability AND self-employed". Haut toteutettiin seuraavissa tietokannoissa:

- Academic Search Complete (Premier), joka sisältää yli 8000 akateemisen aikakauslehtien tiedot. Tietokanta sisältää kaikkien tieteenalojen julkaisuja, mukaan lukien sosiaalitieteet, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta keskeisessä asemassa.
- Sociological abstracts (ProQuest), joka sisältää tuhansia sosiologian alan ja siihen läheisesti liittyvien alojen akateemisia julkaisuja, mukaan lukien väitöskirjoja ja konferenssiesityksiä.
- Social Sciences Citation Index [SSCI]- ISI Web of Knowledge, joka sisältää yli 7000 tieteellistä aikakauslehteä, mukaan lukien sosiaalitieteet ja liiketaloustieteet.
- Business Source Premier, joka sisältää yli 2100 liiketaloustieteiden julkaisua.

Hakutulokset ryhmiteltiin seuraaviin kategorioihin:

- Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden esteet
- Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden mahdollisuudet
- Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistäminen.

Hakutuloksista karsittiin pois artikkelit, jotka eivät käsitelleet yllä mainittuja kategorioita. Lisäksi hakutuloksista karsittiin muut kuin englanninkieliset artikkelit.

Kirjallisuuskatsaukseen sisällytetyt artikkelit analysoitiin yllä olevien kategorioiden sisällä sen mukaan, a) käytettiinkö niissä kvantitatiivisia, kvalitatiivisia, tai vain kirjallisuuteen pohjautuvia

metodeja, b) mitä maantieteellistä aluetta ne käsittelivät, c) minkälaisia vammaisuuden muotoja ne käsittelivät ja d) mitkä olivat pääasialliset tutkimustulokset. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tuloksia täydennettiin muulla tavoin tunnistetuilla mielenkiintoisilla eurooppalaisilla lähteillä.

Selvityksessä identifioitiin kahdeksan vammaisyrittäjyyttä edistävää toimintamallia, neljä Pohjois-Amerikasta ja neljä Euroopasta. Selvityksessä kuvattavien toimintamallien kautta on tunnistettu ja arvioitu vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä edistäviä keinoja ja kokemuksia yrittäjyydestä. Mallit arvioitiin sovelletun SWOT-analyysin kautta, niiden tärkeyttä arvioitiin suhteessa tehtävän selvityksen teemoihin, kuvattiin niiden päätuloksia ja mikä teki niistä vaikuttavia tai suositeltavia.

4.2 Haastattelut

Selvityksessä haastateltiin kuutta vammaista henkilöä, joista viisi toimii tai on toiminut yrittäjänä ja yksi suunnittelee yritystoiminnan käynnistämistä. Lisäksi haastateltiin kymmentä vammaisten henkilöiden yrittäjyyden ja työllisyyden, yleisesti yrittäjyyden ja/tai yrityspalveluiden parissa toimivaa julkishallinnon (Kela, Verohallinto, ELY-keskus, TE-toimisto, Yritys-Suomi ja Vantaan kaupunki) ja järjestöjen (Invalidiliitto, Suomen Yrittäjät ja Vakuutus kuntoutus VKK) asiantuntijaa.

Haastattelut olivat teemahaastatteluja. Haastattelijä ohjasi ennakkoon suunnitelluilla kysymyksillään haastattelua relevanttien aiheiden pariin, mutta kysymykset olivat avoimia, haastattelu eteni keskustelun mukaisesti ja tarvittaessa esitettiin tarkentavia ennakkoon suunnittelematomia kysymyksiä. Sekä kohderyhmän että asiantuntijoiden haastatteluissa käsiteltiin vammaisyrittäjyyden mahdollistavia ja estäviä tekijöitä, sekä ideoita vammaisyrittäjyyden lisäämiseen ja edistämiseen Suomessa. Liitteessä 2 on haastateltavien esittely sekä yhteenveto keskusteluissa esiin nousseista teemoista.

4.3 Kyselytutkimus

Kyselytutkimus suunnattiin sekä yrittäjänä toimiville/aiemmin toimineille että yrittäjyyttä suunnitteleville tai suunnitelmista luopuneille vammaisille henkilöille. Vastaajia etsittiin vammaisjärjestöjen kautta. Kysely toteutettiin sähköisesti. Kysely oli aluksi avoinna 9. - 21.6.2016, mutta vastausaikaa jatkettiin 2.8.2016 asti.

Kyselyyn vastasi 58 henkilöä. Vastausmäärä rajoitti analyysimahdollisuuksia sekä heikensi tulosten yleistettävyyttä. Yrittäjyydestä kiinnostuneiden vammaisten henkilöiden tavoittamisen haasteellisuus on tulos jo sinänsä. Kyselytutkimuksen tulokset on esitetty liitteessä 3.

4.4 Työpajatyöskentely

Syksyn 2016 aikana toteutettiin kolme vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä käsitellyttä työpajaa. Työpajatyöskentelyssä oli mukana vammaisia yrittäjänä toimivia henkilöitä, vammaisyrittäjyyden asiantuntijoita ja palvelujärjestelmän toimijoita. Työpajojen osallistajat on esitelty liitteessä 4.

Työpajatyöskentely koostui ennakkotehtävistä, ryhmätyöskentelystä ja järjestäjien tekemästä valmistelusta ja jatkotyöstämisestä. Ensimmäisessä työpajassa käsiteltiin vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä mahdollistavia ja estäviä tekijöitä sekä valittiin jatkotyöstettäviä toimenpiteitä. Toisessa työpajassa muodostettiin toimenpiteistä konkreettisia toimintamalleja. Kolmannessa työpajassa edelleen kehitettiin toimintamalleja ja suunniteltiin niiden toimeenpanoa.

Työpajatyöskentelyssä laadittiin muiden työvaiheiden tuloksia hyödyntäen hahmotelma luvussa 6 esitettävästä toimintamallista ja luvussa 7 esiteltävästä toimeenpanosuunnitelmasta. Lopullisen muotonsa nämä saivat selvityksen toteuttaneiden tutkijoiden toimesta.

5. VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDEN HAASTEET JA EDISTÄMISKEINOT SUOMALAISSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

5.1 Yrittäjyyden mahdollisuudet Suomessa

Kyselytutkimuksen (liite 3), haastattelujen (liite 2) ja työpajojen perusteella Suomessa vammaisia henkilöitä ohjaa yrittäjyyteen sekä työntö- että vetotekijät. Yrittäjyys nähdään sekä mahdollisuuksia tarjoavana ja palkkatyötä parempana ratkaisuna, mutta osittain taustalla on myös muiden työllistymisvaihtoehtojen vähäisyys.

Yrittäjyyden mahdollisuuksina nähdään vapauden ja turvallisuuden saavuttaminen. Vapaus liittyy työnteon tapaan, aikaan ja paikkaan sekä työn muun elämän yhteensovittamiseen. Muina tärkeinä mahdollisuuksina nähdään mahdollisuus toisten auttamiseen ja oman vision/tavoitteen saavuttaminen.

5.2 Yrittäjyyden haasteet Suomessa

Yrittäjyyden haasteissa esiin nousee kokemus lainsäädännön vaikeaselkoisuudesta. Lainsäädännön monimutkaisuus on haaste, joka pelottaa asiantuntijahaastattelun perusteella myös vammattomia yrittäjiä. Vammaisten yrittäjien kohdalla yrityslainsäädännön lisäksi tulee tuntee myös vammaisuuteen liittyvä lainsäädäntö.

Kyselytutkimuksen mukaan yhteistyö viranomaisten kanssa on hankalaa. Esimerkiksi kunnallisten vammaispalveluiden ei koeta ymmärtävän yrittäjän arkea. Haastattelujen perusteella tyytymättömyyden taustatekijöitä voivat olla vammaispalveluiden saatavuudessa olevat haasteet. Työpajoissa vammaispalveluiden osalta nousi esiin se, että haasteena ei ole aina välttämättä myönnettyjen palveluiden määrä vaan joustamaton, yrittäjän arkeen sopimaton, järjestämistapa.

Haastattelujen perusteella palveluista ja tukitoimista on virheellistä tietoa sekä kansalaisilla että viranomaisilla. Vammaisilla yrittäjillä on virheellisiä tietoja palveluista ja niiden kriteereistä, mutta haastattelujen perusteella myös viranomaisstulkinnat voivat olla ristiriidassa lainsäädännön kanssa. Viranomaiset eivät myöskään tunne palvelujärjestelmää kaikissa tilanteissa riittävän hyvin osataksaan ohjata tarpeellisten palveluiden asiakkaaksi.

Keskeisiä haasteita ovat huoli liiketoiminnan riskeistä ja alkupääoman hankinnan vaikeudet. Työpajoissa nousi esiin vammaisuudesta yrittäjyyteen syntyvät ylimääräiset kustannukset, mutta rahoitushaasteita tuotiin esiin maltillisesti.

Yritystoiminnan aloittamiseen liittyy myös huoli edelleen tarpeellisten sosiaalietuuksien menettämisestä. Haastattelujen perusteella kysymys liittyy keskeisesti työkyvyttömyyseläkkeeseen ja sen ansiorajaan.

5.3 Yrittäjyyden edistäminen Suomessa

Yrittäjyyden tukemisessa erittäin tärkeäksi nähdään perustoimeentulon turvaaminen yrittäjyyden alkuvaiheessa tai yrittäjyyden epäonnistuesssa sekä viranomaisten myönteinen suhtautuminen.

Kyselyn, haastattelujen ja työpajojen perusteella vammaispalveluilla on tärkeä rooli yrittäjyyden mahdollistamisessa. Vammaispalveluina esiin nousevat nimenomaan henkilökohtainen apu ja kuljetuspalvelut.

Kyselytutkimuksen perusteella itsensä kaltaisiin yrittäjiin tutustuminen on tärkeä ja hyödynnettyin yrittäjyyden edistämiskeino. Haastattelujen perusteella tämän keinon voisi ottaa laajempaan käyttöön mentoroinnilla ja verkostoitumisella. Kyselytutkimuksessa vain 6 vastaajalla 35 yrittäjäkokemusta omaavasta oli ollut mentori, mutta haastatteluissa nousi esiin erilaisten sparraajien hyödyntäminen.

5.4 Yhteenveto vammaisten henkilöiden yrittäjyyden kokemuk- sista Suomessa

Keskeisimmät esiin nousseet vammaisten henkilöiden yrittäjyyden mahdollisuudet, haasteet ja edistämiskeinot suomalaisessa toimintaympäristössä vastaavat kansainvälisessä kirjallisuudessa havaittuja. Suomessa esiin nousseissa asioissa painottuu palvelujärjestelmän toimivuus.

6. SUOMEEN SOVELTUVA TOIMINTAMALLI VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDEN LISÄÄMISEEN

6.1 Toimintamallin lähtökohdat

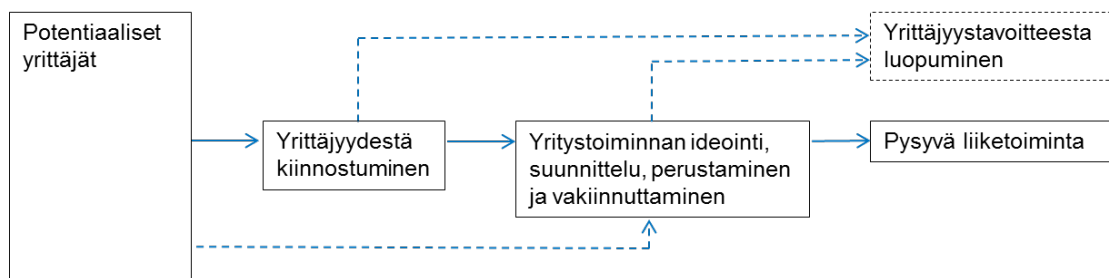
Selvityksessä esitetään Suomeen soveltuva tavoitteellinen toimintamalli, jonka perusteluna ovat havainnot ja tunnistetut vaikuttavat tai suositeltavat löydökset aiemmasta tutkimuksesta, selvityksistä tai kehittämistyöstä. Toimintamallin tavoitteena on lisätä vammaisten henkilöiden perustamien ja johtamien yritysten määrää sekä niiden toimintaedellytyksiä pitkäkestoiseen kannattavaan liiketoimintaan.

Esitettävä toimintamalli rajoittuu julkishallinnon toimin tapahtuvaan edistämiseen. Julkishallinnon toimilla tarkoitetaan julkisen palveluiden ja tukitoimien järjestämistä, lainsäädäntöä ja julkista rahoitusta yhteiskunnan eri toimijoille (esimerkiksi järjestöjen saama rahoitus). Huomiotta jätetään toiminta, johon julkishallinto ei voi tavoitteellisesti vaikuttaa. Esitettävä toimintamalli voi sisältää myös jo olemassa olevaa toimintaa, jos sen katsotaan lisäävän onnistuneesti vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä.

Esitettävä toimintamalli on tarkoitettu jatkuvaksi. Tämän vuoksi se ei ole erillinen vammaisyrittäjyysohjelma vaan rakentuu osaksi olemassa olevaa palvelujärjestelmää. Useassa luvussa 2.4 esitellyssä toimintamallissa haasteeksi koettiin toiminnan jatkuvuuden varmistaminen. Rakentamalla toimintamalli osaksi jo toimivaa palvelujärjestelmää varmistetaan sen jatkuvuus. Lisäksi mahdollistetaan kustannustehokkaita ratkaisuja toimintamallin toteutuksessa hyödyntämällä valmiita rakenteita. Toimintamalliin voidaan kuitenkin sisällyttää määräajan kestäviä toimia, jos se katsotaan perustelluksi.

Yrittäjyyden edistämässä on tarpeen huomioida yrittäjyyden eri vaiheet. Kuvassa 4 on esitetty yrittäjyysprosessi. Prosessi alkaa yrittäjyydestä kiinnostumisesta ja päättyy joko yrittäjyystavoitteesta luopumiseen tai pysyvään liiketoimintaan. Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämisen toimintamalli on muodostettu tämän prosessin ympärille.

Kuva 4: Yrittäjyysprosessi yrittäjyydestä kiinnostumisesta joko yrittäjyystavoitteesta luopumiseen tai pysyvään liiketoimintaan.

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiseksi tehtävien toimien tarkoitukset voidaan jakaa seuraavasti:

1. Koko väestölle suunnattujen toimien muuntaminen vammaisille henkilöille soveltuvaan muotoon (esim. esteettömyys ja saavutettavuus)
2. Vammasta aiheutuvien yrittäjyystoimintaan vaikuttavien toimintarajoitteiden kompensointi (esim. apuvälineet ja vammaispalvelut)
3. Vammaisuuden välillisten vaikutusten kompensointi (esim. lisäkoulutus, intensiivisempi neuvonta ja erityinen rahoituskanava)

Vammaisuuden välillisten vaikutusten kompensoinnin merkitys selvenee esimerkin kautta. Fyysinen vamma ei sinällään lisää tarvetta koulutukselle tai sulje koulutuksen ulkopuolelle, mutta useiden yhteiskunnallisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta vammaisten henkilöiden keskimääräinen koulutustaso on matala, mikä voi näkyä myös matalana yrittäjyysosaamisena. Toisaalta vammaisuus voi ohjata yrittäjyyden pariin henkilöitä, jotka vammattomina eivät haakeutuisi yrittäjiksi tarvittavien yrittäjyystaitojen puuttuessa. Näiden argumenttien perusteella lisäkoulutuksen tarjoaminen perusyrittäjyyskoulutuksen lisäksi yrittäjyydestä kiinnostuneille vammaisille henkilöille on perusteltua.

Esitettävä toimintamalli sisältää kaikkiin lueteltuihin tarkoituksiin perustuvia toimia.

6.2 Toimintamallin muodostaminen

Kirjallisuuskatsauksessa, kyselytutkimuksessa, haastatteluissa ja työpajoissa on tunnistettu vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteita. Taulukossa 1 on esitetty kootusti kymmenen tunnistettua haastetta. Haasteiden olemassaolon evidenssin vahvuus on arvioitu vahvaksi, keskivahvaksi tai heikoksi. Mukaan ei ole otettu haasteita, joiden evidenssi on arvioitu heikoksi.

Evidenssin vahvuuden arvioinnissa eri tiedonhankintakanavia on arvotettu luotettavimmasta vähiten luotettavimpaan järjestyksessä kirjallisuuskatsaus, työpajat, kyselytutkimus ja haastattelut. Useampaa tiedonhankintakanavaa käytetään, koska kirjallisuuskatsaus perustuu suurelta osin kansainväliseen kirjallisuuteen ja näin ollen sen tulos on validoitava suhteessa suomalaisesta toimintaympäristöstä hankittuun tietoon. Toisaalta kyselytutkimukseen ei yksinään kelpaa matalan vastaajamäärän vuoksi. Evidenssi katsottiin vahvaksi, jos haaste oli tunnistettu yksiselitteisesti sekä kirjallisuuskatsauksessa että työpajassa tai vaihtoehtoisesti kolmessa tiedonhankintakanavassa.

Kokemuksen ja koulutuksen puute, sosiaalisen verkoston rajoittunut koko, sosiaalietuuksien menettämisen aiheuttamat haasteet, esteettömyyden ja saavutettavuuden puutteet, rahoituksen hankkiminen sekä tukevien tahojen varautunut asennoituminen yritystoimintaan ja sen mahdollisuuksiin ovat haasteita, joista on vahva evidenssi. Yrittäjän heikko usko omiin kykyihin, vammaispalveluiden määrälliset ja laadulliset puutteet, lainsäädännön monimutkaisuus ja byrokratian runsaus sekä puutteellinen tai virheellinen informaatio tulojen vaikutuksista sosiaalietuuksiin ovat haasteita, joista on keskivahva evidenssi.

Taulukossa 2 on kirjallisuuskatsauksessa, kyselytutkimuksessa, haastatteluissa ja työpajoissa tunnistettuja vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiskeinoja. Edistämiskeinojen toimivuuden evidenssin vahvuus on arvioitu vastaavasti kuin haasteiden kohdalla. Mukaan ei ole otettu edistämiskeinoja, joiden evidenssi on arvioitu heikoksi.

Yrittäjyyskoulutus, vammaisten yrittäjien verkostoituminen, rahoitus, vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien asenteet, menestyneiden vammaisten yrittäjien esimerkki, jota voidaan välittää medioiden ja mentoroinnin avulla, sekä työntekoa tukevien välineiden ja avustavien henkilöiden saatavuus ja edullinen käyttö ovat edistämiskeinoja, joista on vahva evidenssi. Tiedon ja erilaisten tukipalveluiden tarjoaminen ”yhden luukun” –periaatteella, toimeentulon turva, toimintaympäristön esteettömyys ja saavutettavuus sekä liikkumisen tukipalvelut ovat edistämiskeinoja, joista on keskivahva evidenssi.

Taulukko 1: Kirjallisuuskatsauksessa, kyselytutkimuksessa, haastatteluissa ja työpajoissa⁷ tunnistetut vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteet. Kuu-desta ensimmäisestä on vahva ja neljästä jälkimmäisestä keskivahva evidenssi.

Haaste	Kirjallisuuskatsaus	Kyselytutkimus	Haastattelut	Työpajat
Kokemuksen ja koulutuksen puute	Kokemuksen ja koulutuksen puute	Kolmannes vastaajista koki, että heillä ei ole riittävästi tietoa liike-elämästä ja yrittäjyydestä (19/58,	Tarve liikeidean suunnittelun tuelle sekä mentorointiin	Tietämyksen puute tunnistettiin haasteeksi

⁷ Ensimmäisen työpajan yhteenvedon mukaisesti

Haaste	Kirjallisuus-katsaus	Kyselytutkimus	Haastattelut	Työpajat
	havaittu haasteeksi	täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	ja sparraukseen yritystoiminnan kehittämisessä	
Sosiaalisen verkoston rajoittunut koko	Sosiaalisen verkoston rajoittunut koko	Asiasta ei kysytty eikä noussut esiin avoimien kysymysten vastauksissa		Verkostoituminen tunnistettiin haasteeksi
Sosiaalietuuksien menettämisen aiheuttamat haasteet	Sosiaalietuuksien menettämisen aiheuttamat haasteet tunnistettiin	Yritystoiminnan aloittamisen seurauksena tarpeellisia sosiaalietuuksia koki menettävänsä puolet vastaajista (26/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	Sosiaaliturvan ja yrittäjyyden yhteensovittaminen ja erityisesti työkyvyttömyyseläkkeen ansiorajamekanismi on haaste	Sosiaaliturvan ja yrittäjyyden yhteensovittaminen sekä kannustinloukut tunnistettiin haasteiksi
Esteettömyyden ja saavutettavuuden puutteet		Fyysisen toimintaympäristön koki esteelliseksi kaksi viidesosaa (23/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä) ja yrittäjän tarvitsemat verkkopalvelut kolmannes vastaajista (19/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	Esteettömyysasiat nousivat esiin	Esteettömyyden ja saavutettavuuden puutteet tunnistettiin haasteiksi
Rahoituksen hankkiminen	Säästöjen vähäisyys ja siitä aiheutuvat rahoittamishankaluudet havaittu haasteeksi	Puolet vastaajista koki, että alkupääoman hankkiminen on haasteellista (32/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	Rahoituksen saaminen vammaisyrittäjän yritystoimintaan havaittu haasteeksi	Tunnistettiin, että vammaisyrittäjille syntyy ylimääräisiä kustannuksia, rahoituksen hankkimisen vaikeudet eivät korostuneet
Tukevien tahojen varautunut asennoituminen yritystoimintaan ja sen mahdollisuuksiin	Tukevien tahojen varautunut asennoituminen yritystoimintaan ja sen mahdollisuuksiin havaittu haasteeksi	Kolme viidesosaa vastaajista koki, että liiketoimintaan liittyvä kanssakäymisen viranomaisten kanssa on haasteellista (34/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	Heikko usko vammaisyrittäjyyteen ja yritysneuvontapalveluiden varautunut asenne nousivat esiin haasteina	Asenteet eivät nousseet selkeästi esiin, mutta niitä sivuttiin keskusteluissa
Yrittäjän heikko usko omiin kykyihin	Yrittäjän heikko usko omiin kykyihin havaittu haasteeksi	Noin kolmannes vastaajista vastasi, että yrittäjänä heillä on tai olisi jatkuva huoli epäonnistumisesta (22/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	Vammaisen henkilön heikko usko omiin kykyihin nousi esiin	Roolimallien puute tunnistettiin haasteeksi
Vammaispalveluiden määrälliset ja laadulliset puutteet		Puolet vastaajista koki, että kunnallisissa vammaispalveluissa ei ymmärretä yrittäjän elämäntilannetta (30/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	Vammaispalveluiden (etenkin henkilökohtainen apu ja kuljetuspalvelut) puutteellinen määrä ja muut haasteet	Kuljetuspalveluiden ja henkilökohtaisen avun määrälliset ja laadulliset puutteet tunnistettiin haasteiksi. Kuljetuspalveluissa erityisesti joustamattomuus.
Lainsäädännön monimutkaisuus ja byrokratian runsaus		Kolme viidesosaa vastaajista koki, että liiketoimintaan liittyvän lainsäädäntö vaikeaselkoista (35/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä)	Säädösviidakko, byrokratian määrä, tiedon sirpaloituneisuus sekä elinkeinotuen vaikea hakuprosessi	Byrokratia tunnistettiin haasteeksi
Puutteellinen tai virheellinen informaatio tulojen vaikutuksista sosiaalietuuksiin	Puutteellinen tai virheellinen informaatio tulojen vaikutuksista sosiaalietuuksiin havaittu haasteeksi	Asiasta ei kysytty eikä noussut esiin avoimien kysymysten vastauksissa	Esiin nousi haasteena säädösviidakko, tiedon sirpaleisuus ja neuvontapalveluissa oleva tietämättömyys	Yleisesti tiedon puute sekä kannustinloukut nousivat esiin.

Taulukko 2: Kirjallisuuskatsauksessa, kyselytutkimuksessa, haastatteluissa ja työpajoissa⁸ tunnistetut vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiskeinot. Kuudesta ensimmäisestä on vahva ja neljästä jälkimmäisestä keskivahva evi-denssi.

Edistämiskeino	Kirjallisuuskatsaus	Kyselytutkimus	Haastattelut	Työpajat
Yrittäjyyskoulutus	Yrittäjyyskoulutus	Puolet vastaajista koki liiketoimintataitojen opetuksen tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa (30/58). Osuus vastaajista oli kyseinen sekä lähi- että verkko-opetuksen osalta.	TE-toimiston yrittäjyyskurssit on koettu hyödyllisiksi	Koulutukset, kurssit ja info-tilaisuudet nousivat esiin
Vammaisten yrittäjien verkostoituminen	Vammaisten yrittäjien verkostoituminen	Kolme neljäsosaa vastaajista koki itsensä kaltaisiin yrittäjiin tutustumisen tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa (44/58).	Verkostoista on koettu olleen hyötyä	Tiedotuskampanjaa edistämään integroitumista muihin yrittäjiin ehdotettiin
Rahoitus	Alkuvaiheen rahallinen tuki ja rahoitus yleisemmin	Kolme viidesosaa (37/58) vastaajista koki julkisen rahoituksen saamisen tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa, ja puolet (28/58) vastaajista koki yksityisen rahoituksen saamisen tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa	Esiin nousi rahoitusmalli, jossa julkisella rahoituksella vahvistetaan vammaisyrittäjän saamaa yksityistä rahoitusta	Toimintamalli tai väylä vammaisten yrittäjien ja mahdollisten rahoittajien kohtamiseen nousi esiin
Vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien asenteet	Vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien asenteet ja asian-tuntemus	Kolme neljäsosaa (44/58) vastaajista koki viranomaisten myönteisen suhtautumisen yrittäjyyteen julkisissa sosiaali- ja terveystalouksissa tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa		Viranomaisten asenteisiin vaikuttaminen nousi esiin
Menestyneiden vammaisten yrittäjien esimerkki, jota voidaan välittää medioiden ja mentoroinnin avulla	Menestyneiden vammaisten yrittäjien esimerkki, jota voidaan välittää medioiden ja mentoroinnin avulla	Kolme viidesosaa (37/58) vastaajista koki mentorin saamisen tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa, ja kolme viidesosaa (33/58) vastaajista koki menestyneiden vammaisten yrittäjien saaman medianäkyvyyden tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa	Yritysmentorointi yrittäjyyttä suunnitteleville ja sen ulottaminen myös yrityksen perustamisvaiheeseen yli	Yritysmentorointi nousi esiin
Työntekoa tukevien välineiden ja avustavien henkilöiden saatavuus ja edullinen käyttö	Työntekoa tukevien välineiden ja avustavien henkilöiden saatavuus ja edullinen käyttö	Kolme neljäsosaa (44/58) vastaajista koki vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa, ja kolme neljäsosaa (40/58) vastaajista koki Kelan myöntämät elinkeinotuet sekä työ- ja apuvälineet tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa	Edistämiskeinoiksi mainittiin henkilökohtainen apu ja sen sijaisjärjestelyt, ammatillisen kuntoutuksen apuvälineet, taloudellinen tuki 1. työntekijän palkkaamiseen.	Vammaispalveluiden saatavuuden varmistaminen tasapuolisesti maan eri osissa ja henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyt koettiin tärkeiksi
Tiedon ja erilaisten tukipalveluiden tarjoaminen "yhden luukun" -periaatteella	Vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien asenteet ja asian-tuntemus		Keskitetty tietolähde vammaisyrittäjyyteen liittyville asioille koettiin edistämiskeinoksi	Ehdotettiin valtakunnallista vammaisten henkilöiden yrittäjyyden neuvontapalvelua
Toimeentulon turva		Yhdeksän kymmenesosaa (51/58) vastaajista koki turvatun perustoimeentulon yrittäjyyden alkuvaiheessa tai yrittäjyyden epäonnistuesssa tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi	Suurennettua starttirahaa vammaisyrittäjille ehdotettiin	
Toimintaympäristön esteettömyys ja	Toimintaympäristön esteettömyys		Esiin nousi esteettömyys ja saavutettavuus	Yrittäjien sähköisten työkalu-

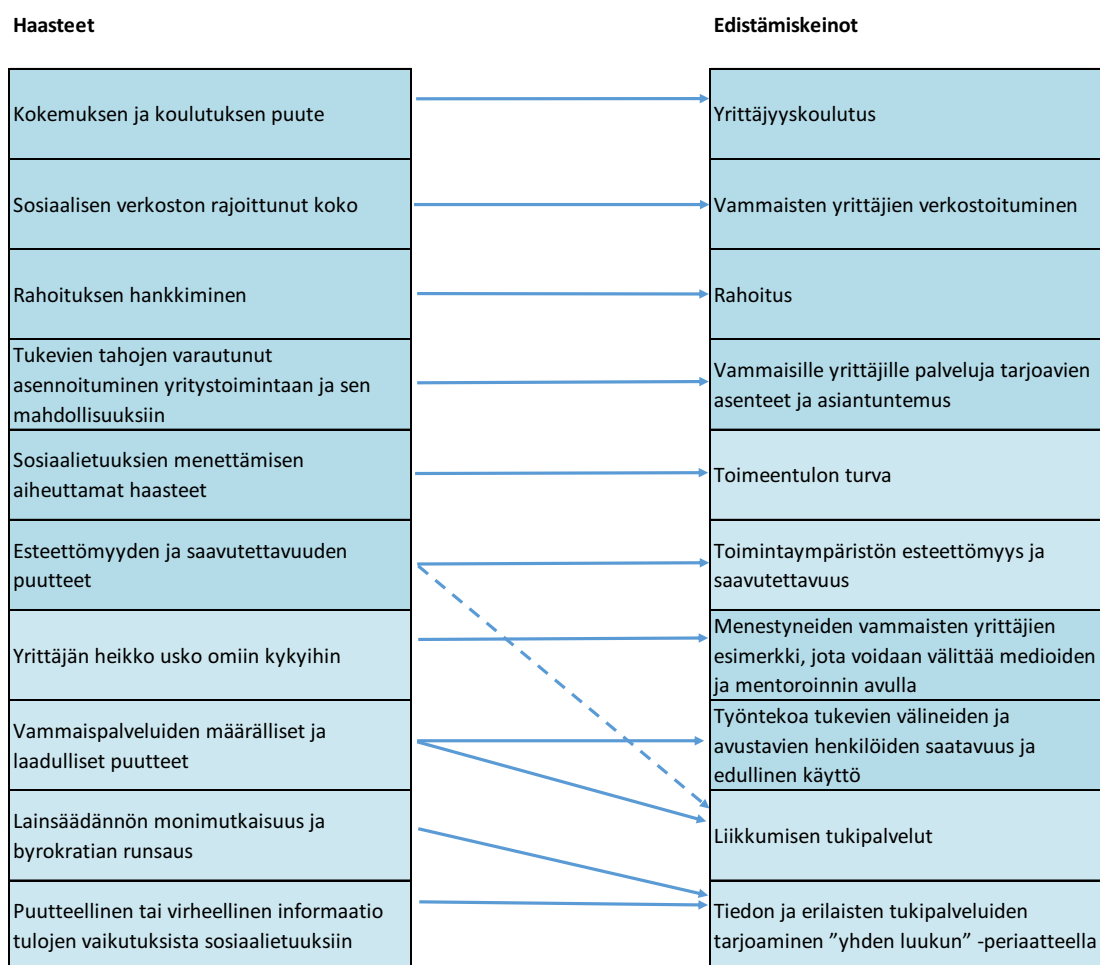
⁸ Ensimmäisen työpajan yhteenvedon mukaisesti

Edistämiskeino	Kirjallisuuskatsaus	Kyselytutkimus	Haastattelut	Työpajat
saavutettavuus	ja saavutettavuus			jen saavutettavuuden edistäminen ja palveluiden digitalisointi
Liikkumisen tukipalvelut		Kolme viidesosaa (37/58) vastaajista koki vammaispalvelulain mukaiset kuljetuspalvelut tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa	Kuljetuspalvelut nousivat esiin	Kuljetuspalveluiden joustavuuden lisääminen esim. henkilökohtaisella budjetilla

Kuvassa 5 on yhdistetty havaittuihin haasteisiin niihin sopivia havaittuja edistämiskeinoja. Tummemmalla värillä on esitetty ne haasteet ja edistämiskeinot, joista on vahva evidenssi. Kaikkiin haasteisiin löytyy soveltuva edistämiskeino. Toisaalta kaikki edistämiskeinot ovat ratkaisuja joihinkin haasteisiin. Tämä vahvistaa näkemystä näiden edistämiskeinojen tarpeellisuudesta ja kattavuudesta.

Kattavuutta voidaan kuitenkin arvioida myös suhteessa yrittäjyysprosessiin. Tarkasteltaessa edistämiskeinoja suhteessa kuvassa 4 esitettyyn yrittäjyysprosessiin havaitaan, että edistämiskeinot kohdistuvat yritystoiminnan ideointi-, suunnittelu-, perustamis- ja vakiinnuttamisvaiheeseen tai pysyvään liiketoimintaan. Ainoastaan menestyneiden vammaisten yrittäjien esimerkki median kautta välitettynä vaikuttaa suorasti siihen, että entistä useampi kiinnostuisi yrittäjyydestä.

Kuva 5: Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden havaitut haasteet ja edistämiskeinot yhdistettynä toisiinsa.

Jos menestyneiden vammaisten yrittäjien esimerkki median kautta välitettynä on ainoa keino yrittäjyyteen houkuttelemiseksi, on muiden edistämiskeinojen toteutuksessa otettava huomioon yrittäjyyden markkinointi heille, jotka eivät ole jo valmiiksi yrittäjyydestä kiinnostuneita. Todennäköisesti yrittäjyyden tukijärjestelmän toimivuutta vielä merkittävämpi kynnys vammaisen henkilön yrittäjyydessä on yrittäjyyteen liittyvät ennakkoluulot ja asenteet: vammaisten yrittäjyyttä ei koeta todelliseksi uravaihtoehdoksi. Vaikka vammaisen yrittäjän arki hoituisi kuinka hyvin tahansa tehokkaamman tukiverkoston ja -palveluiden turvin, sillä ei ole suurtakaan merkitystä, jos vammaisen henkilö ei koe yrittäjyyttä todellisenä vaihtoehtona eikä näin ollen koskaan käytä tarjolla olevia yrittäjyyttä tukevia palveluita. Siksi on perusteltua ja tärkeää kiinnittää erityistä huomiota siihen, että yrittäjyydestä tehdään houkutteleva vaihtoehto vammaisille henkilöille ja näin saadaan lisää syötettä tuki- ja palvelujärjestelmään (ks. vastaavasta haasteesta yleisesti suomalaisten yrittäjyyteen ja yrityspalvelujärjestelmän hyödyntämiseen liittyen Heinonen & Hytti 2008).

6.3 Ehdotettava toimintamalli

Edellä kappaleissa 6.1 ja 6.2 olevien perusteltujen havaintojen mukaan toimintamalliksi ehdotetaan kokonaisuutta, joka sisältää elementtejä peruspalveluista, peruspalveluiden mukauttamisesta, vammasta aiheutuvien yritystoimintaan vaikuttavien toiminnanrajoitteiden kompensointiin ja vammaisuuden välillisten vaikutusten kompensointiin (kuva 6).

Toimintamallin ehdotetaan koostuvan seuraavista elementeistä:

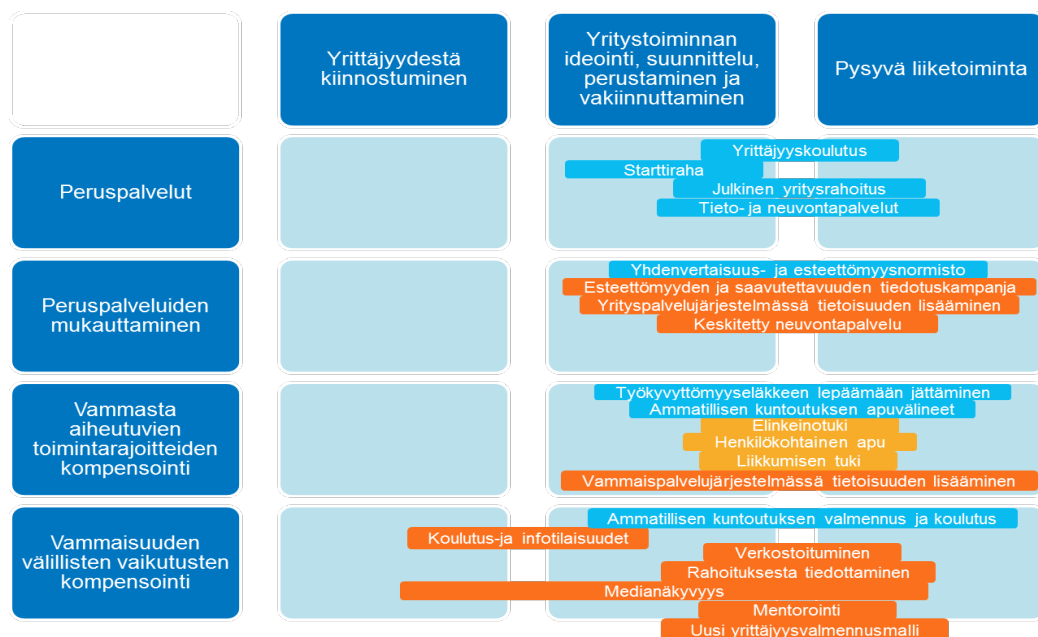
- olemassa olevan toiminnan hyväksi ja toimivaksi havaitut osiot, joita ovat yrittäjyyskoulutus, tieto- ja neuvontapalvelut, julkinen yritysrahoitus ja starttiraha, yhdenvertaisuus – ja esteettömyysnormisto, ammatillisen kuntoutuksen valmennus ja koulutus ja apuvälineet sekä mahdollisuus jättää työkyvyttömyyseläke lepäämään
- edelleen kehitetään ja muutetaan elinkeinotukea sekä henkilökohtaista apua ja liikuttamisen tukea
- kehitetään ja rakennetaan uusia elementtejä yrittäjyyden lisäämiseksi. Näitä ovat tietoisuuden lisääminen yrityspalvelujärjestelmästä, keskitetyn neuvontapalvelun järjestäminen, medianäkyvyyden lisääminen, tiedotus- koulutus ja infotilaisuuksien järjestäminen, verkostoitumisen mahdollisuuksien luominen, uuden yrittäjyysvalmennusmallin luominen sekä mentorointitoiminnan mallin rakentaminen ja käynnistäminen. Lisäksi lisätään rahoituksesta tiedottamista.

Kuvassa 6 on toimintamalli jäsenneltynä suhteessa yrittäjyysprosessiin ja toimien tarkoituksiin, jotka on kuvattu tarkemmin luvussa 6.2. Toimet keskittyvät yritystoiminnan ideointi-, suunnittelu-, perustamis- ja vakiinnuttamisvaiheeseen ja pysyvään liiketoimintaan. Koulutus- ja infotilaisuudet sekä medianäkyvyys ovat tärkeitä, koska niillä on suoraa vaikutusta yrittäjyydestä kiinnostumiseen. Uudistamista vaativat olemassa olevat toimet liittyvät vammasta aiheutuvien toimintarajoitteiden kompensointiin. Täysin uudet toimet koskevat pääosin kaikille yrittäjille suunnattujen peruspalveluiden mukauttamista ja vammaisuuden välillisten vaikutusten kompensointia.

Kuvassa sinisellä palkilla on merkitty olemassa oleva toiminta, keltaisella uudistettavat toimet ja oranssilla uudet toimet ja toimenpiteet.

Toimintamallissa mainittu työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen ei ole riittävä toimi sosiaaliturvan ja yritystulon yhteensovittamiseen. Se on osa laajempaa sosiaaliturvan ja työn yhteensovittamisen kysymystä, joka vaatii erillistä perehtymistä ja selvittämistä. Lineaariseen malliin perustuva työkyvyttömyyseläkkeen ja muiden tulojen yhteensovittaminen on hyvä lähtökohta asian ratkaisemiseksi.

Kuva 6: Toimintamalli jäseneltynä suhteessa yrittäjyysprosessiin ja toimien tarkoituksiin luvun 6.2 mukaisesti.

Edellä kuvatun toimintamallin edistämistoimenpiteistä on koottu ehdotukset konkreettisista palveluista, tukitoimista ja muista toimista, jotka esitetään taulukoissa 3, 4 ja 5.

Taulukko 3: Toimintamalliin sisällytettävät olemassa olevat palvelut, tukitoimet ja muut toimet

Palvelu, tukitoimi tai muu toimi	Tarkoitus toimintamallissa
TE-toimistojen yrittäjyyskoulutukset	Lisätä liiketoimintaosaamista Koulutusjärjestelyissä huomioitava esteettömyys ja saavutettavuus
Ammatillisena kuntoutuksena järjestettävä valmennus ja koulutus	Lisätä liiketoimintaosaamista
Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen	Toimeentulon varmistaminen, mikäli yritystoiminnasta ei synny pysyvää toimeentulon lähdettä
Starttiraha	Toimeentulon varmistaminen yrittäjyyden alkuvaiheessa, mikäli toimeentuloa ei ole varmistettu muuten
Yhdenvertaisuus- ja esteettömyysnormisto	Esteetön ja saavutettava toimintaympäristö
Julkinen yritysrahoitus	Yritysrahoituksen tarjonnan lisääminen Vammaisten yrittäjien tasapuolinen kohtelu rahoituspäätöksissä
Yritys-Suomi -verkoston maksuttomat tieto- ja neuvontapalvelut	Perustason yrittäjyysneuvonnan tarjoaminen
Ammatillisen kuntoutuksen apuvälineet	Toimintamahdollisuuksien edistäminen

Taulukko 4: Toimintamalliin sisällytettävät uudistetut palvelut, tukitoimet ja muut toimet

Palvelu, tukitoimi tai muu toimi	Tarkoitus toimintamallissa
Elinkeinotuen laajentaminen siten, että sitä on mahdollista saada viiden vuoden ajan vammaisuudesta aiheutuviin erilaisiin todennettaviin ylimääraisiin kustannuksiin	Vammaisuudesta liiketoiminnalle aiheutuvien ylimääraisten kustannusten korvaaminen ja vammaisten yrittäjien tasapuolisten liiketoimintamahdollisuuksien varmistaminen Elinkeinotuella ei kuulu tukea sellaista, jota tuetaan täysimääräisesti muuta kautta.
Henkilökohtainen apu uudistettuna sijaisjärjestelyjen ja oikeusturvan osalta	Avun tarjoaminen vammaisen yrittäjän arkitoiimiin niin työtehtävissä kuin vapaa-ajalla siten, että yrittäjyys mahdollistuu. Henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyt ja oikeusturva vaativat kehittämistä.
Kuljetuspalvelut täydennettynä joustavammilla järjestämistavoilla	Liikkumisessa tukeminen Kuljetuspalveluiden joustavuutta on lisättävä.

Taulukko 5: Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet

Palvelu, tukitoimi tai muu toimi	Tarkoitus toimintamallissa
Koulutus-/ infotilaisuudet työllistymistä ja yrittäjyyttä pohtiville vammaisille henkilöille	Yrittäjyyteen innostaminen, yrittäjyyskoulutuksiin ohjaaminen ja vammaisten yrittäjien erityiskysymyksiin keskittyvä orientoiva koulutus Kohdennettava myös heihin, jotka eivät ole vielä kiinnostuneet yrittäjyydestä, sekä kehitettävä esteettämiä ja saavutettavia toimintatapoja
Järjestöille tarjottava kohdennettu avustus vammaisten yrittäjien verkostoitumisen edistämiseksi	Vammaisten yrittäjien verkostoitumisen edistäminen Oleellista sekä vammaisten yrittäjien keskinäinen että yleinen verkostoituminen
Tiedotuskampanja yrittäjille palveluita ja tukea tarjoaville esteettömydestä, saavutettavuudesta ja vammaisten yrittäjien olemassaolosta	Esteettömyyden ja saavutettavuuden edistäminen yrittäjyyteen liittyvissä palveluissa ja toiminnoissa
Vammaisille yrittäjille ja yrittäjyydestä kiinnostuneille kohdennettu tiedotus yritysrahoituksesta ja ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuesta	Rahoituksen saamisen helpottaminen lisäämällä tietoa rahoituslähteistä
Yrityspalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä koulutus- ja tiedotustoiminta vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä	Asennemuokkaus ja tietoisuuden lisääminen
Vammaispalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä tiedotustoiminta vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä	Asennemuokkaus ja tietoisuuden lisääminen
Vammaisten henkilöiden työllisyys- ja yrittäjyysasioiden parissa toimiville viranomaisille ja julkista rahoitusta saaneille järjestöille velvoite tuoda esiin menestyneitä vammaisia yrittäjiä tiedotustoiminnassaan ja mediayhteistyössään	Vammaisten henkilöiden rohkaiseminen yrittäjyyteen, vammaisten yrittäjien rohkaiseminen uskomaan menestysmahdollisuuksiin ja yhteiskunnan asennemuokkaus
Pitkäkestoinen mentorointiohjelma kouluttamaan ja välittämään mentoreita vammaisille yrittäjille	Vammaisten yrittäjien henkilökohtaisen asenteellisen ja tiedollisen tuen lisääminen
Pitkäkestoisen henkilökohtaisen vammaisten henkilöiden yrittäjyyteen keskittyneen yrittäjyysvalmennusmallin kehittäminen ja pilotointi	Vammaisten yrittäjien henkilökohtaisen asenteellisen ja tiedollisen tuen lisääminen
Valtakunnallinen keskitetty vammaisten henkilöiden yrittäjyyden neuvontapalvelu	Korkeatasoisen neuvonnan tarjoaminen vammaisten henkilöiden yrittäjyyden kysymyksissä Neuvonnan tarjoaminen useaa palvelukanavaa hyödyntäen

6.4 Toimintamallin sisältämät palvelut, tukitoimet ja muut toimet

Tunnistetut vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiskeinot on edellä mainittu yleisellä tasolla. Niistä on konkretisoitava palveluita, tukitoimia ja muita toimia, siis toimenpiteitä, joilla voidaan edistää vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä. Osittain edistämiskeinoja vastaavat konkreettiset palvelut ja tukitoimet ovat osa luvussa 3. Nykyinen palvelujärjestelmä vammaisen yrittäjän tai yritystoimintaa aloittavan vammaisen henkilön kannalta tarkasteltua nykyistä palvelujärjestelmää ja soveltuvat toimintamalliin sellaisenaan tai muokattuna. Osittain edistämiskeinoja vastaavia palveluja, tukitoimia ja muita toimia on ideoitu sekä työpajoissa että selvitystä tehneiden tutkijoiden toimesta.

Yrittäjyyskoulutus

TE-toimistot järjestävät yrittäjyyskoulutusta. Lisäksi vammaisten yrittäjien kohdalla osana ammatillista kuntoutusta on mahdollista saada yrittäjyyttä tukevaa valmennusta tai koulutusta. Nämä on syytä sisällyttää toimintamalliin.

Sinänsä ei ole tarvetta erityisesti vammaisille henkilöille suunnatuille yrittäjyyskoulutuksille. Koulutuksia järjestettäessä on kuitenkin syytä varmistaa koulutusjärjestelyjen esteettömyys ja saavutettavuus, myös koulutuksista tiedottamisessa.

Yleisiin yrittäjyyskoulutuksiin ohjaamiseksi, yrittäjyyden markkinoimiseksi ja yrittäjyyteen rohkaisemiseksi esitetään vammaisille henkilöille järjestettäväksi erillisiä matalan kynnyksen tiedotus-/ koulutus-/ infotilaisuuksia, joissa keskitytään kohderyhmäspesifeihin kysymyksiin. Saman sisältöisiä tilaisuuksia ehdotetaan järjestettävän eri paikkakunnilla paikallisesti todennetun kysynnän tai ilmenneen tarpeen mukaisesti. Tarpeen esille saamiseksi paikalliset vammaisalan yhdistykset, järjestöt ja vastaavat ehdotetaan aktivoitavaksi osallistumaan koulutusten sekä valmisteluun että toteutukseen. Tilaisuuksien välittäminen internetiin/ webinaarina alentaa osallistumisen kynnystä ja tukee esteettömyyttä. TE-palvelut on järjestänyt yhteistyökumppaneiden kanssa useita yrittäjyyteen liittyviä koulutus- ja infotilaisuuksia. Esimerkkejä ovat muun muassa KasvuStartti- ja Maahanmuuttajasta yrittäjäksi -kiertueet (TE-palvelut 2016d; TEM 2016). Näitä kokemuksia ehdotetaan hyödynnettäväksi.

Tilaisuuksia ehdotetaan järjestettäväksi yleisemmin vammaisten henkilöiden työllistymisväyliä esittelevänä, jolloin ne tavoittavat myös sellaisia henkilöitä, jotka vaativat innostamista yrittäjyyteen. Lisäksi tilaisuuksien tavoitteena on luoda esteettömyys- ja saavutettavuuskäytäntöjä, joista keskeisimmät voidaan ottaa käyttöön yrityspalvelujärjestelmän varsinaisissa yrittäjyyskoulutuksissa.

Tilaisuuksien markkinoimiseksi ja niistä saatujen ajatusten jäämiseksi osallistuneiden mieliin tarvitaan digitaalista ja jossain määrin myös paperista oheismateriaalia. Materiaalista esimerkkinä tässä hankkeessa toteutettu opas ”Minustako yrittäjä? - Kyllä! - Opas vammaiselle henkilölle yrittäjäksi ryhtymiseen” (liite 5).

Toimintamalliin sisällytettävät olemassa olevat palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- TE-toimistojen yrittäjyyskoulutukset
- Ammatillisena kuntoutuksena järjestettävä yrittäjyyttä tukeva valmennus ja koulutus

Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Tiedotus-/ koulutus-/ infotilaisuudet työllistymistä ja yrittäjyyttä pohtiville vammaisille henkilöille

Vammaisten yrittäjien verkostoituminen

Vammaisen henkilön kiinnittyminen erilaisiin verkostoihin yrittäjänä tapahtuu lähtökohtaisesti toimialan, paikkakunnan/lähialueen, elinkaartilanteen, yhteistyömahdollisuuksien ja muiden vastaavien yrittämislähtöisten asioiden pohjalta. On kuitenkin tärkeää, että on mahdollisuus tukeutua myös vertaisverkostoon, jossa saa tukea ja kokemusperäistä tietoa myös elämäntilanteen, vammaisuuden, toimeentulon ja muun vastaavan osalta.

Yrittäjien verkostoitumista edistävät pääosin kolmannen sektorin toimijat. Lisäksi luvussa 3.1 esitetyssä kuvassa 3 esiintuoduista julkisista toimijoista uusyrityskeskukset ja yrityshautomot paikkakunnasta riippuen jossain määrin edistävät verkostoitumista. Vammaisten yrittäjien keskinäistä verkostoitumista on tapahtunut osana luvussa 2.4 mainittua Yritystä! -hanketta.

Toimintamallissa on tarpeen edistää vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden verkostoitumista keskenään sekä muiden yrittäjien kanssa. Tämä tapahtuu järjestämällä tapahtumia ja tarjoamalla digitaalinen kanava kanssakäymiseen sekä tiedottamalla yrittäjyysjärjestöjä vammaisten yrittäjinä toimivista henkilöistä kohderyhmänä ja heidän esteettömyys- ja saavutettavuustarpeistaan. Digitaalisen kanssakäymiskanavan täysimittainen hyödyntäminen edellyttää sitä, että kanavaa markkinoidaan ja sen kautta käydään myös ohjattua keskustelua.

Vammaisten yrittäjien keskinäisen verkostoitumisen erityisenä asiana on tarjota vertaistukea, joka edistää yrittäjänä jaksamista. Vammaisten yrittäjien keskinäistä verkostoitumista ja vammaisten yrittäjien verkostoitumista yleisempiin yritysverkostoihin eivät ole erillisiä asioita. Esimerkiksi vammaisyrittäjien, naisyrittäjien, nuorten yrittäjien ja maahanmuuttajayrittäjien välisissä verkostoitumistapahtumissa voidaan yhdistää omaan erityisryhmään liittyvä vertaistuki laajempaan yrittäjäverkostoitumiseen.

Verkostoitumisen edistämiseksi julkiset toimijat voivat antaa tukeaan tarjoamalla järjestöille kohdennettuja avustuksia, tiloja tai asiantuntijaosaamista tilaisuuksien toimeenpanoa varten.

Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Järjestöille tarjottava kohdennettu avustus, tilat tai asiantuntijaosaaminen vammaisten yrittäjien verkostoitumisen edistämiseksi

Rahoitus

Kansainvälisessä kirjallisuudessa säästöjen vähäisyys ja siitä aiheutuvat rahoittamishankaluuDET on havaittu selkeästi vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteeksi (Kitching 2014). Kyselytutkimuksessa noin puolet vastaajista koki, että alkupääoman hankkiminen on haasteellista (32/58, täysin tai jokseenkin samaa mieltä). Haastatteluissa rahoituskysymykset olivat esillä, mutta työpajoissa ne eivät korostuneet.

Ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuen sekä Finnveran ja Tekesin rahoitusmallien tunnettuutta on syytä lisätä vammaisten yrittäjänä toimivien ja yrittäjyyttä harkitsevien henkilöiden

keskuudessa. Rahoitusvaihtoehtoja on tuotava voimakkaasti esiin rahoittajatahojen omilla tiedotus- ja markkinointikeinoilla sekä muiden vammaisten yrittäjien kanssa toimivien toimesta. Tietoa rahoitusvaihtoehtoista on saatavilla, mutta kohdennetun tiedottamisen tavoitteena on rohkaista vammaisia yrittäjiä käyttämään rahoituskanavia.

Työpajoissa nousi esiin se, että vammaisille yrittäjille syntyy ylimääräisiä kustannuksia. Elinkeinotukena on mahdollista saada avustusta tai korotonta lainaa työvälaineiden ja työkoneiden hankkimista ja oman yrityksen perustamista tai muuttamista varten. Elinkeinotuki olisi mahdollisuus tukea vammaisia yrittäjiä laajemmin. Tuen piiriin olisi syytä ottaa laajemmin vammaiselle yrittäjille syntyviä ylimääräisiä kustannuksia yrittäjyyden eri vaiheissa. Ylimääräisillä kustannuksilla tarkoitetaan sellaisia todennettavia kustannuksia, joita ei syntyisi, jos yrittäjä olisi vammaton.

Elinkeinotukea myönnetään ammatillisena kuntoutuksena. Kuntoutus on prosessi, jolla on suunnitellut tavoitteet ja päätepiste. Elinkeinotuen laajentaminen kattamaan laajemmin yrittäjyyden eri vaiheita voisi tarkoittaa sitä, että se ei olisi enää ammatillista kuntoutusta. Kyseessä on lainsäädännöllinen haaste, joka voidaan ratkaista jommallakummalla seuraavista vaihtoehdoista:

- Laajennetaan elinkeinotukea, mutta vain määräaikaiseksi esimerkiksi enintään viidelle vuodelle, jolloin siitä voidaan säätää edelleen ammatillisena kuntoutuksena
- Säädetään laajennetusta elinkeinotuesta laissa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta kuten työttömän työnhakijan työllistymisen edistämiseksi myönnettävästä palkkatuesta

Vaihtoehdoilla on omat etunsa. Esimerkiksi ammatillisen kuntoutuksen toimijoilla on asiantuntijuutta toimintakykyyn liittyvissä kysymyksissä, mutta julkisessa työvoima- ja yrityspalvelussa on asiantuntijuutta liiketoiminnallisissa ja kilpailuoikeudellisissa kysymyksissä. Laajennus ammatilliseen kuntoutukseen mahdollistaisi valtakunnallisen keskittämisen ja julkisten työvoima- ja yrityspalvelujen integroimisen osaksi yleistä yrityspalvelujärjestelmää. Elinkeinotuki on joka tapauksessa pidettävä kokonaisuutena, johon liittyen asiakkaan ei tarvitse asioida useassa palvelupisteessä.

Koska laajennettu elinkeinotuki ammatillisena kuntoutuksena mahdollistaisi todennäköisemmin tämän erityisen tuen valtakunnallisen keskittämisen sekä käsittelemisen ammatillisen kuntoutuksen muiden muotojen (esim. apuvälineet) yhteydessä, esitetään laajennettua elinkeinotukea osaksi ammatillista kuntoutusta, vaikka sen myötä tuesta tulee määräaikainen. On huomioitava, että esimerkiksi apuvälinein on mahdollista vaikuttaa vammasta aiheutuvien ylimääräisten kustannusten syntymiseen.

Ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuesta on säädetty useassa laissa. Näitä ovat laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista, laki liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta, työtapaturma- ja ammattitautilaki sekä eri työeläkelait. Elinkeinotuesta on säädetty laeissa lähinnä maininnan tasolla. Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetussa laissa on elinkeinotuesta säädetty muita lakeja laueammin.

Kansaneläkelaitoksen elinkeinotukea koskevaa normistoa sekä Kansaneläkelaitoksen ammatillista kuntoutusta koskevia ohjeita ehdotetaan muutettavan siten, että elinkeinotukea on mahdollista myöntää myös yritystoiminnassa syntyviin vammasta johtuviin ylimääräisiin käyttömenoihin viiden vuoden ajan. Tällöin on tarpeen asettaa tuelle myös vuosittainen enimmäismäärä.

Ylimääräisiä käyttömenoja voi syntyä esimerkiksi esteettömän toimitilan suuremmasta vuok-rasta, esteettömästä liikkumisesta aiheutuvista suuremmista kustannuksista tai suuremmasta palveluostotarpeesta (esimerkiksi näkövammaisen yrittäjä tarvitsee enemmän tilitoimistopalveluita). Ylimääräisyyttä on arvioitava suhteessa vammattomalle yrittäjälle syntyviin kustannuksiin. Lisäksi on huomioitava se, että kyseiset kustannukset ovat tarpeellisia eikä niihin ole saatavissa muuta tukea. Suurin hyöty syntyy kohdentamalla tukea uusille ja pienille yrityksille, jotka ovat riippuvaisimpia yrittäjän omasta toiminnasta.

Eläke- ja vakuutuslaitosten elinkeinotuen osalta lainsäädäntömuutoksia ei arvioida välttämättömiksi. Muutos on mahdollista toteuttaa suosituksin.

Elinkeinotukena korvattavaksi ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista ottaa sellaisia palveluita ja tukitoimia, jotka järjestetään muuta kautta. Esimerkiksi kuljetuspalvelujen työmatkat on tarkoituksenmukaista järjestää vammaispalveluna nykyistä joustavammin ja sallien myös muualle kuin tavanomaiselle työpisteelle tapahtuvat matkat. Kuitenkin yritystoiminnan vaatiessa säännöllisesti selvästi suurempaa matkamäärää kuin tavanomaisessa palkkatyössä syntyviä ylimääräisiä kustannuksia vammattomiin yrittäjiin nähden voitaisiin korvata elinkeinotukena.

Toimintamalliin sisällytettävät olemassa olevat palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Julkinen yritysrahoitus

Toimintamalliin sisällytettävät uudistetut palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Elinkeinotuen laajentaminen siten, että sitä on mahdollista saada viiden vuoden ajan vammaisuudesta aiheutuviin erilaisiin todennettaviin ylimääräisiin kustannuksiin

Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Vammaisille yrittäjille ja yrittäjyydestä kiinnostuneille kohdennettu tiedotus julkisesta yritysrahoituksesta ja ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuesta

Toimeentulon turva

Yrittäjälle on tärkeää, että toimeentulo on turvattu koko yritystoiminnan ajan perustamisvaiheesta yrittäjyydestä luopumiseen sekä yritystoiminnan päättymisen jälkeen. Vammaisen yrittäjän kohdalla epävarmuutta yritystoiminnan kannattavuudesta lisää se, että vamman tosiasiallisia vaikutuksia yritystoimintaan ei osata arvioida. Toisaalta vamman vaikutuksesta työkykyisyyteen ei ole välttämättä varmuutta tai tietoa ja toimintakyky saattaa muuttua ajan myötä. Toisaalta vamman muista mahdollisista vaikutuksista (ylimääräisiä kustannuksia tai jopa mahdollista syrjintää esimerkiksi asiakkaiden taholta) yritystoimintaan, voi olla edellisiä seikkojakin vaikeampi arvioida.

Luvussa 3.1 tuodaan esiin työkyvyttömyyseläke ja sen ansioraja. Työkyvyttömyyseläkkeellä oleva vammaisen yrittäjä voi turvata toimeentulonsa yrittäjyyden alkuvaiheessa toimimalla ansiorajan puitteissa. Mikäli kansaneläkelain tai työeläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen menettää ansiorajan ylittyessä, eläkkeen voi jättää lepäämään vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksi vuodeksi. Tällöin on mahdollista palata eläkkeelle ansioiden pienentyttyä (Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä).

Työkyvyttömyyseläkkeen ansioraja aiheuttaa tuloloukun. Osatyökykyisille tie työelämään –kärkihankkeessa valmistellaan lainsäädäntömuutoksia, joilla tavoitellaan aiempaa parempia mahdollisuuksia työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittamiseen (STM 2016). Päättyneessä Osatyökykyiset työssä -ohjelmassa (Osku) on ollut esillä lineaarinen malli, jossa työtuulojen lisääntyminen kasvattaisi aina käteen jäävän kokonaistulon määrää. Ohjelman työryhmä esitti tarpeelliseksi asian jatkovalmistelun (Osatyökykyiset työssä –ohjelma: Osatyökykyisten työllistymistä edistävien säädösmuutostarpeiden ja palvelujen arviointi 2013). Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden kannalta on ehdottomasti kannatettavaa pyrkiä löytämään ratkaisu, jossa yritystulojen kasvaessa myös kokonaistulot kasvavat eli etuudet vähenevät yritystulojen kasvua hitaammin. Tässä on otettava huomioon eri etuudet kokonaisuutena, esimerkiksi työkyvyttömyyseläke ja asumistuki.

Etenkin vammaisen yksinyrittäjän tilanteessa yrityksestä saatavat tulot voivat jäädä mataliksi vammasta aiheutuneiden työkyvyn rajoitteiden vuoksi. Esimerkiksi vamma voi estää kokopäiväisen työskentelyn ja näin rajoittaa tuotantoa ja myyntiä tai vamma voi rajoittaa työskentelynopeutta ja näin madaltaa työntuottavuutta. Yrittäjä voi pyrkiä vaikuttamaan näihin palkkaamalla henkilöstöä ja tekemällä työnjakoa, mutta aina se ei ole mahdollista. Sosiaaliturvan ja yrittäjyyden yhteensovittaminen siten, että se mahdollistaa yrittäjyyden näissä tilanteissa on kannatettavaa.

Osatyökykyisille tie työelämään –kärkihankkeen lisäksi toteutettava perustulokokeilu voi tuoda ratkaisuja sosiaaliturvan ja työn yhteensovittamiseksi (Kela 2016). Koska sosiaaliturvan ja työn yhteensovittamiseen etsitään ratkaisuja muualla, tässä selvityksessä ei esitetä tähän omaa ratkaisua.

Luvussa 3.1 tuodaan esiin Starttiraha, jolla on mahdollista turvata toimeentulo yrittäjyyden alkuvaiheessa, mikäli toimeentuloa ei ole muuten turvattu. Näissä tilanteissa se on toimiva tapa myös vammaisten yrittäjien alkuvaiheen toimeentulon turvaksi.

Toimintamalliin sisällytettävät olemassa olevat palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen
- Starttiraha

Ehdotukset jatkokehittämiselle:

- Lineaariseen malliin perustuva työkyvyttömyyseläkkeen ja muiden tulojen yhteensovittaminen

Toimintaympäristön esteettömyys ja saavutettavuus

Yrittäjän toimintaympäristö on laaja käsite. Laajasti ajateltuna koko yhteiskunta on yrittäjien toimintaympäristöä. Näin ollen yleinen yhteiskunnan esteettömyys- ja saavutettavuuskehitys edesauttaa vammaisia yrittäjinä toimivia henkilöitä. Yleinen lainsäädännöllinen perusta esteettömyydelle ja saavutettavuudelle on yhdenvertaisuuslaissa, joka kieltää syrjinnän ja edellyttää mm. viranomaisilta, koulutuksen järjestäjiltä sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajilta kohtuullisia mukautuksia, jotta vammaisen henkilö voi toimia yhdenvertaisesti (Yhdenvertaisuuslaki).

Fyysisen ympäristön esteettömyydestä säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa sekä –asetuksessa. Asetus edellyttää esteettömyyttä hallinto- ja palvelurakennuksilta sekä muussa rakennuksissa olevilta liike- ja palvelutiloilta, joihin tasa-arvon näkökulmasta kaikilla on oltava

mahdollisuus päästä. Työtiloja sisältävän rakennuksen suunnittelussa ja rakentamisessa tulee työn luonne huomioon ottaen huolehtia siitä, että liikunta- tai muutoin toimintarajoitteisilla henkilöillä on tasa-arvon näkökulmasta riittävät mahdollisuudet työntekoon (Maankäyttö- ja rakennuslaki, Maankäyttö- ja rakennusasetus).

Vammaisen yrittäjän fyysisen ympäristön esteettömyyden kannalta ongelmallisimpia ovat asiakkaiden tilat, mikäli liiketoiminta edellyttää asiakaskäyntejä. Esimerkiksi asuinrakennuksien ja työtilojen osalta normit koskevat rakennuksen suunnittelua ja rakentamista. Näin ollen vanhat rakennukset ovat usein liikkumisen näkökulmasta esteellisiä.

Verkkopalveluihin, ohjelmistoihin ja muihin digitaalisiin sisältöihin voidaan edellyttää kohtuullisia saavutettavuutta edistäviä mukautuksia yhdenvertaisuuslain nojalla samoin kun fyysiseen ympäristöön. Esimerkiksi näkövammaisen yrittäjän kannalta haasteena voivat olla erilaisten verkkopalveluiden sekä taloushallinnon ja asiakashallinnan ohjelmistojen saavutettavuus.

Vaikka esteettömyydelle ja saavutettavuudelle olisi kohtuullinen lainsäädännöllinen pohja, voi toimintaympäristö tosiasiallisesti olla esteellinen. Vammaisen yrittäjien toimintaympäristön esteettömyyttä ja saavutettavuutta voidaan jossain määrin edistää tiedottamalla yrittäjille palveluita ja tukea tarjoavia toimijoita vammaisten yrittäjien olemassaolosta ja tarpeista. Tällöin esimerkiksi tapahtumatilojen valinnassa mahdollisesti huomioitaisiin esteettömyys ja julkaistavissa materiaaleissa saavutettavuus.

Käynnissä olevan STM:n hallinnoiman OTE-kärkihankkeen toteutukseen liittyy runsaasti erilaisia osa-alueita ja teemoja, joiden kautta myös esteettömyys ja saavutettavuusteemat nousevat esiin. OTE-kärkihankkeen viestinnän mahdollisuuksia ehdotetaan hyödynnettäväksi tässä. Kärkihankkeessa kehitettäväksi ehdotettavaa viestintään tarkoitettua tietopakettia voidaan myöhemmin hyödyntää jatkuvassa toiminnassa.

Toimintamalliin sisällytettävät olemassa olevat palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Yhdenvertaisuus- ja esteettömyysnormisto

Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Tiedotuskampanja yrittäjille palveluita ja tukea tarjoaville esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja vammaisten yrittäjien olemassaolosta
- Tietopaketti osana OTE-kärkihanketta

Vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien asenteet ja ammatillinen tieto

Luvussa 2.3 on tuotu esiin, että palveluntarjoajien asenteilla vammaisten yrittäjyyttä kohtaan on havaittu olevan selvä yhteys siihen, miten onnistuneesti vammaiset henkilöt perustavat yrityksiä (Ravesloot & Seekins 1996; Yamamoto ym. 2011). Vammaisille yrittäjille palveluita tarjoavat viranomaiset ja muut toimijat eivät välttämättä ota vammaista yrittäjää tosissaan. Vammaisen henkilön yritystoiminnan mahdollisuuksia saatetaan vähätellä tai vammaisen yrittäjä saatetaan nähdä erityisenä asiakkaana silloinkin, kun kysymys on tavanomaisesta yrittäjän kohtaamasta haasteesta.

Järjestämällä koulutuksia ja jakamalla tiedotusmateriaalia voidaan vaikuttaa viranomaisten ja muiden palveluntarjoajien asenteisiin. Usein pienet oivallukset ja asioiden tuleminen tutuksi riittävät asennemuutokseen. Yrityspalvelujärjestelmän toimijoille on oleellista tuoda esiin sekä

vammaisten yrittäjien tavallisuus että keskeisimmät erityistarpeet ja niihin tarjolla olevat ratkaisut. Vammaispalvelujärjestelmän toimijoille on puolestaan tarpeen tiedottaa yrittäjyyden vaatimuksista, vaikutuksista ja eroista palkkatyöhön konkreettisesti.

Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Yrityspalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä koulutus- ja tiedotustoiminta vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä
- Vammaispalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä tiedotustoiminta vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä

Menestyneiden vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden esimerkki, jota voidaan välittää medioiden ja mentoroinnin avulla

Menestyneiden vammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden saamalla medianäkyvyydellä voidaan vaikuttaa edellä käsiteltyihin asenteisiin vammaisia yrittäjiä kohtaan sekä rohkaista vammaisia yrittäjiä uskomaan itseensä (Parker Harris ym. 2014). Medianäkyvyydellä voidaan vaikuttaa myös siihen, että useampi vammaisen henkilö kiinnostuu yrittäjyydestä työllistymisvaihtoehtona.

Ehdotetaan, että edellytetään julkisia yrityspalvelujärjestelmän toimijoita sekä julkista rahoitusta saavia vammaisten henkilöiden työllistymisasiossa toimivia järjestöjä tuomaan menestyneitä vammaisia yrittäjinä toimivia henkilöitä ja heidän yritystoimintaansa esiin omassa tiedotustoiminnassaan ja mediayhteistyössään.

Yritysmentorointi on koettu tärkeäksi toimintamuodoksi luvussa 2.4 käsitellyissä toimintamalleissa. Mentorointitoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja hyödyntää molempia osapuolia. Mentoroinnin on todettu edistävän molemminpuolista ideoiden ja kokemusten vaihtoa, jotka edistävät omaa yritystoimintaa ja hyvinvointia. Mentorin ominaisuudet, kuten vammaisuus, eivät ole keskeisiä – osaaminen korostuu. On kuitenkin hyvä, että myös vammaisia henkilöitä toimii mentoreina.

Vammaisten yrittäjien mentorointia ehdotetaan kehitettäväksi määrällisesti ja laadullisesti pitkäkestoisella yritysmentorointiohjelmalla, jossa koulutetaan ja välitetään yritysmentoreita vammaisille yritystoimintaa aloittaville henkilöille. Yritysmentoreiksi koulutetaan sekä vammaisia että vammattomia yrittäjiä.

Työpajoissa nousi esiin hyvien yritysmentoreiden löytämisen haasteellisuus. Mahdollisesti mentoreiden löytämistä voitaisiin helpottaa taloudellisilla kannusteilla, mutta ne olisivat mentoroinnin periaatteiden vastaisia ja voisivat aiheuttaa epäselvyyttä toiminnan luonteesta. Yksi mahdollisuus olisi tarjota pitkäkestoista henkilökohtaista yrittäjyysvalmennuspalvelua, jossa voisi yhdistää mentoroinnille ominaiseen kokemukseräiseen tietoon, hyvään keskusteluyhteyteen ja pitkäkestoiseen yhteistyöhön yrittäjyyden asiantuntijatietaa. Valmennuksen tarjoajilta edellytettäisiin asiantuntijuutta, yrittäjyyskokemusta ja jonkinasteista perehtyneisyyttä vammaisten yrittäjien arkeen. Valmennus perustuisi henkilökohtaiseen kanssakäymiseen. Koska tämän tyyppinen toiminta ei vastaa täysin vaikuttavaksi todettua mentorointia ja toiminnasta aiheutuisi enemmän kustannuksia kuin vapaaehtoisuuteen perustuvasta mentoroinnista, toimivuutta olisi tarpeen pilotoida. Ehdotetaan mallin kehittämistä ja pilotointia, mikäli mentorointiohjelmassa osoittautuu haasteeksi löytää riittävästi mentoreita.

Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Vammaisten henkilöiden työllisyys- ja yrittäjyysasioiden parissa toimiville viranomaisille ja julkista rahoitusta saaneille järjestöille velvoite tuoda esiin menestyneitä vammaisia yrittäjiä tiedotustoiminnassaan ja mediayhteistyössään
- Pitkäkestoinen mentorointiohjelma kouluttamaan ja välittämään mentoreita vammaisille yrittäjille
- Pitkäkestoisen henkilökohtaisen vammaisten henkilöiden yrittäjyyteen keskittyneen yrittäjyysvalmennusmallin kehittäminen ja pilotointi, mikäli mentorointiohjelmaan ei löydy riittävästi mentoreita

Työntekoa tukevien välineiden ja avustavien henkilöiden saatavuus ja edullinen käyttö

Luvussa 2.3 on tuotu esiin, että vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämässä on keskeistä työntekoa tukevien, vammaisten henkilöiden toimintakykyä ja mahdollisuuksia edistävien, apujen (välineet ja henkilöt) saatavuus (Balcazar ym. 2014; Vaziri, Schreiber, Wieching & Wulf 2014; European Union 2014). Luvun 3 mukaan suomalaisessa palvelujärjestelmässä tähän tarpeeseen vastaavat apuvälineet ja henkilökohtainen apu.

Työssä suoriutumisen tarvittavia apuvälineitä on mahdollista saada ammatillisena kuntoutuksena. Vammaispalvelulaki periaatteessa turvaa riittävän henkilökohtaisen avun työn tekemiseen, jota yrittäjyys myös on. Käytännössä kuitenkin koetaan, että tuntimäärät ovat riittämättömiä tai riittävän tuntimäärän saaminen edellyttää runsaasti todistelua avun tarpeesta. Henkilökohtaisen avun käytännön järjestelyissä koetaan haasteelliseksi henkilökohtaisen avustajan sijaisten löytäminen.

Könkkölä (2016) esittää henkilökohtaisen avun keskusten perustamista maakuntiin sekä vammaispalveluiden käyttäjien oikeusturvan edistämistä suoralla valitusoikeudella hallinto-oikeuteen ilman oikaisuvaatimuskierrosta ja virheellisistä päätöksistä syntyvällä hyvitysvelvoitteella. Henkilökohtaisen avun keskuskeskukset voisivat kehittää ja tarjota henkilökohtaisen avun sijaisjärjestelyjä. Oikeusturvan edistämällä varmistetaan se, että henkilökohtaista apua on saatavilla eri osissa maata lainsäädännön mukaisesti.

Koska työntekoa tukevia välineitä ja avustavia henkilöitä on saatavissa nykyisessä palvelujärjestelmässä ja vammaisten yrittäjien haasteisiin henkilökohtaisen avun osalta on jo esitetty ratkaisuja, ei ole tarpeen esittää erillistä, vain vammaisia yrittäjiä, koskevaa ratkaisua.

Toimintamalliin sisällytettävät olemassa olevat palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Ammatillisen kuntoutuksen apuvälineet

Toimintamalliin sisällytettävät uudistetut palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Henkilökohtainen apu uudistettuna sijaisjärjestelyjen ja oikeusturvan osalta

Liikkumisen tukipalvelut

Vammaisten henkilöiden liikkumista edistetään yleisesti esteettömällä joukkoliikenteellä, kuljetuspalveluilla sekä tukemalla auton ja autoiluun liittyvien apuvälineiden hankintaa. Vaikeavammaisten yrittäjinä toimivien henkilöiden haasteena on yrittäjyyteen liittyvä liikkuminen asiakkaiden ja yhteistyökumppanien luokse, koska vammaispalvelun kuljetuspalvelun työmatkoina järjestetään lähtökohtaisesti vain kodin ja toimipisteen välisiä matkoja. Lisäksi kuljetuspalvelupäätöksiin ja palvelun toteutukseen liittyy erilaisia jäykkyyksiä (esim. matkojen myöntäminen kuukausittaisina kiintiöinä ja tilaamisiin liittyvät aikarajat).

Kuljetuspalvelupäätöksiin ja palvelun toteutukseen liittyvät jäykkyydet koskevat muitakin vammaisia henkilöitä, ei pelkästään yrittäjiä, mutta ovat erityisiä vammaisten yrittäjien kohdalla. Koska palvelun jäykkyys on yleinen ongelma, siihen toivotaan löytyvän yleinen ratkaisu. Julkaistussa selvityksessä (Könkkölä 2016) ehdotetaan kuljetuspalveluiden vaihtoehtoisiksi järjestämistavoiksi mahdollisuutta leasing-autoon ja matkakukkaron käyttöön (henkilökohtainen budjetti liikkumisen tukeen) paljon kuljetuspalvelua tarvitseville. Uusilla joustavilla järjestämistavoilla palvelu toimii paremmin myös vammaisille yrittäjinä toimiville henkilöille.

Siltä osin kuin vammaisen yrittäjänä toimiva henkilö tarvitsee merkittävästi enemmän liikkumisen tukipalveluita kuin palkkatyössä oleva niistä syntyviä ylimääräisiä kustannuksia olisi korvattava elinkeinotukena. Tarpeen on oltava määrältään merkittävää ennen kuin tukeminen kuuluisi elinkeinotuen piiriin, koska vammaispalveluna toteutetun kuljetuspalvelun pieni lisäys verrattuna elinkeinotuen käsittelyprosessiin aiheuttaa vähemmän hallinnollista kustannusta ja vaivaa sekä kansalaiselle että julkishallinnolle. Tuen kohteena ovat nimenomaan ylimääräiset kustannukset, joita vammaiselle yrittäjänä toimivalle henkilölle syntyy yritystoiminnassa.

Lisäksi on huomioitava, että elinkeinotuen laajentaminen esimerkiksi matkakustannuksiin on ehdotettu toteutettavaksi ammatillisena kuntoutuksena, jolloin se voi olla vain määräaikainen tukimuoto (esitetty viittä vuotta).

Toimenpiteet edellyttävät lainsäädäntömuutoksia.

Toimintamalliin sisällytettävät uudistetut palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Kuljetuspalvelut täydennettynä nykyistä joustavammilla järjestämistavoilla
- Elinkeinotuen laajentaminen siten, että sitä on mahdollista saada viiden vuoden ajan vammaisuudesta aiheutuviin erilaisiin todennettaviin ylimääräisiin kustannuksiin, ml. liikkumisesta aiheutuvat kustannukset

Tiedon ja erilaisten tukipalveluiden tarjoaminen ”yhden luukun” –periaatteella

Sekä vammaiset henkilöt itse, että heitä eri vaiheissa palvelevat, tukevat ja ohjaavat virkailijat ja asiantuntijat tarvitsevat tietoa, joka on usein hyvin spesifiä ja monien kohdalla harvoin esille tulevaa. Vammaisten yrittäjien neuvontatilanteissa voidaan tarvita tietoa esimerkiksi yrittäjäpalveluista, vammaispalveluista, kuntoutuksesta, toimeentulonturvasta, verotuksesta ja vakuutuksista. Tällaisen tietokokonaisuuden perusteidenkin hallinta vaatii perehtyneisyyttä ja pirstaleisen tiedon kokoamista. Yritys-Suomi –verkoston tieto- ja neuvontapalveluissa ei välttämättä osata vastata riittävässä määrin kaikkiin spesifeihin kysymyksiin.

Olisi järkevää, että vammaisen yrittäjän toimintaan liittyvästä lainsäädännöstä, toimintamalleista ja tukimuodoista olisi saatavissa neuvontaa paikasta, jonne on keskitetty riittävästi tietoa ja osaamista. Tietoa olisi hyvä jakaa käyttäen useampaa kanavaa. Yleistietoa olisi syytä olla tarjolla helposti verkkopalveluna, mutta spesifejä tilanteita varten tarvitaan myös henkilökohtaista neuvontaa puhelimitse ja sähköisesti. Neuvonnan olisi syytä integroitua osaksi julkisia yrittäjyyspalveluita.

Toimintamalliin sisällytettävät olemassa olevat palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Yritys-Suomi -verkoston maksuttomat tieto- ja neuvontapalvelut

Toimintamalliin sisällytettävät uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet:

- Valtakunnallinen keskitetty vammaisten henkilöiden yrittäjyyden neuvontapalvelu

6.5 Toimintamallin kustannusvaikuttavuus

Käytetyt menetit eivät tarjonneet riittäviä tietoja vaikuttavuuden arviointiin, joten esitettävän toimintamallin kustannusvaikuttavuus perustuu selvityksen tehneiden tutkijoiden asiantuntijanäkemykseen.

Toimintamallin toimenpiteet ovat integroitavissa osaksi nykypalvelujärjestelmää ja sen muutoinkin käynnissä olevaa kehittämistä. Suurelta osin kysymyksessä on pienimuotoinen olemassa olevan järjestelmän uudistaminen. Yleisten rakenteiden hyödyntäminen mahdollistaa myös sen, että kustannuksiin nähden liian vähäisiä vaikutuksia aikaansaavat toimenpiteet ovat helposti lopetettavissa.

Toimintamallin kustannusvaikuttavuuteen on pyritty valitsemalla toimenpiteitä, joiden perusteluna ovat havainnot ja tunnistetut vaikuttavat tai suositeltavat löydökset aiemmasta tutkimuksesta, selvityksistä tai kehittämistyöstä, ja toteuttamalla ne tehokkailla tavoilla. Esimerkiksi ensisijainen väylä tarjota pitkäkestoista henkilökohtaista tukea on mentorointi, joka on suositeltava kansainvälisten kokemusten perusteella, ja jossa varsinainen tuki toteutetaan vapaaehtoisuuteen perustuen.

Valtakunnallinen keskitetty vammaisten henkilöiden yrittäjyyden neuvontapalvelu on suunniteltu toteutettavaksi olemassa olevan yleisen neuvontapalvelun toimintatapamuutoksena ja investointeja lukuun ottamatta olemassa olevilla resursseilla sekä hyödyntämällä digitaalisuuden mahdollisuuksia. Vammaispalveluihin liittyvät ehdotetut toimenpiteet perustuvat selvitykseen, jonka tarkoituksena on tarjota vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa säästöjä. Lähtökohtaisesti kyseiset toimenpiteet arvioidaan kustannusvaikuttaviksi, kun ne toteutetaan osana niistä esitettyä kokonaisuutta.

Kustannusvaikuttavuuden osalta erityistä lisäselvitystä vaativat elinkeinotuen laajentaminen, verkostoitumisen tukeminen ja mahdollinen vammaisten henkilöiden yrittäjyyteen keskittynyt yrittäjyysvalmennusmalli.

7. SUOMEEN SOVELTUVAN TOIMINTAMALLIN TOIMEENPANO

7.1 Toimintamallin toimeenpano

Kuva 7: Toimintamallin toimeenpanon etenemisaikataulu

		2017 kevät	2017 syksy	2018 kevät	2018 syksy	2019 kevät	2019 syksy	2020 kevät	2020 syksy
Toimintamallin ja toimeenpanosuunnitelman tarkentaminen ja hyväksyminen									
Uudistetut palvelut, tukitoimet ja muut toimet	Elinkeinotuen laajentaminen siten, että sitä on mahdollista saada yrittäjyyden eri vaiheissa vammaisuudesta aiheutuviin erilaisiin todennettaviin ylimääräisiin kustannuksiin								
	Henkilökohtainen apu uudistettuna sijaisjärjestelyjen ja oikeusturvan osalta								
	Kuljetuspalvelut täydennettynä joustavammilla järjestämistavoilla								
Uudet palvelut, tukitoimet ja muut toimet	Koulutus-/ infotilaisuudet työllistymistä ja yrittäjyyttä pohtiville vammaisille henkilöille								
	Järjestöille tarjottava kohdennettu avustus vammaisten yrittäjien verkostoitumisen edistämiseksi								
	Tiedotuskampanja yrittäjille palveluita ja tukea tarjoaville esteettömyydestä, saavutettavuudesta ja vammaisten yrittäjien olemassaolosta								
	Vammaisille yrittäjille ja yrittäjyydestä kiinnostuneille kohdennettu tiedotus yritysrahoituksesta ja ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuesta								
	Yrityspalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä koulutus- ja tiedotustoiminta vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä								
	Vammaispalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä tiedotustoiminta vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä								
	Vammaisten henkilöiden työllisyys- ja yrittäjyysasioiden parissa toimiville viranomaisille ja julkista rahoitusta saaneille järjestöille velvoite tuoda esiin menestyneitä vammaisia yrittäjiä tiedotustoiminnassaan ja mediayhteistyössään								
	Pitkäkestoinen mentorointiohjelma kouluttamaan ja välittämään mentoreita vammaisille yrittäjille								
	Pitkäkestoisen henkilökohtaisen vammaisten henkilöiden yrittäjyyteen keskittyneen yrittäjyysvalmennusmallin kehittäminen ja pilotointi								
	Valtakunnallinen keskitetty vammaisten henkilöiden yrittäjyyden neuvontapalvelu								

	Pilotointi
	Toteutus

Tämän selvityksen pohjalta sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön ehdotetaan sopivan vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämisestä ja sen kokonaisvastuunjaosta keväällä 2017. Vastuunjaossa tulee huomioida maakuntamalliuudistuksesta sopimishetkellä saatavilla olevat tiedot ja suunniteltu työnjako. Tarvittaessa tulee tehdä erillinen vastuutarkastelu ehdotettujen toimenpiteiden toteuttajista. Toimenpiteiden toteutus ehdotetaan tehtävän kevästä 2018 alkaen. Etenemisaikataulu on esitetty kuvassa 7.

7.2 Toimenpide-ehdotuksia eri toimien osalta

Seuraavassa kuvataan toimintamallin toimeenpanon toimenpiteitä ja myös esitetään arvioita mahdollisiksi kustannuksiksi. Kukin toimi edellyttää tässä olevaa tarkemman suunnitelman tekemistä toimeenpanoa toteuttavilta toimijoilta. Toteuttajat ja vastuutahot tarvitaan asiantuntijoina mukaan toteutuksen suunnitteluun.

Elinkeinojen laajentaminen

Ehdotetut toimenpiteet:

- Elinkeinojen sisällöllinen eri laeissa ja ohjeissa olevien määritelmien tarkastelu (esim. Kansaneläkelaitoksen elinkeinotukea koskevaa normisto sekä Kansaneläkelaitoksen ammatillista kuntoutusta koskevat ohjeet).
- Ehdotettua uudentyypistä elinkeinotukea koskevan lainsäädännön valmistelu.
- Vammaisen yrittäjänä toimivan henkilön yritystoiminnassa aiheutuviin ylimääräisiin kustannuksiin liittyvän määrittelytyön tekeminen.

Aikataulu:

- Uudistuksen käynnistäminen alkaen keväällä 2018

Kustannukset:

- Edellyttää erillisen arvioinnin

Rahoitus- ja järjestämisvastuu:

- Kela ja vakuutuslaitokset

Henkilökohtainen apu uudistettuna sijaisjärjestelyjen ja oikeusturvan osalta sekä kuljetuspalvelut täydennettynä joustavammilla järjestämistavoilla

Vammaispalveluihin liittyvät ehdotukset ovat osa laajempaa vammaispalveluiden kehittämistä, joka tapahtuu vammaislainsäädäntö- ja SOTE-uudistuksena. Näitä toimenpiteitä ei voida kohdentaa pelkästään vammaisiin yrittäjiin, vaan ne koskettavat vammaisia henkilöitä laajemmin. Tässä selvityksessä ei tehdä suoria ehdotuksia näiden toimenpiteiden toimeenpanosta tai sisällön määrittelystä.

Aikataulu:

- Ehdotetaan toteutettavaksi osana uutta maakuntamallin toimintaa, ajankohtainen vuoden 2019 alusta.

Rahoitus- ja järjestämisvastuu:

- Maakunnat

Tiedotus-/ koulutus-/ infotilaisuudet

Ehdotettavat toimenpiteet:

- TE-palvelut on järjestänyt yhteistyökumppaneiden kanssa useita yrittäjyyteen liittyviä koulutus- ja infotilaisuuksia. Esimerkkejä ovat muun muassa KasvuStartti- ja Maahanmuuttajasta yrittäjäksi -kiertueet (TE-palvelut 2016d; TEM 2016). Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden tiedotus-, koulutus- ja infotilaisuudet ehdotetaan liitettäväksi teeman osaksi näitä tilaisuuksia.
- Keskeinen haaste toteutuksessa on vammaisten henkilöiden tavoittaminen. Kumppaneiksi tarvitaan laajasti valtakunnallisia ja paikallisia vammaisjärjestöjä. Ehdotetaan toteutettavaksi yhdessä paikallisten vammaisalan yhdistysten, järjestöjen ym. kanssa.

Aikataulu:

- Koska TE-palveluiden toimintojen uudelleen organisointi tapahtuu maakuntaudistuksen yhteydessä, ehdotus on, että vuonna 2018 TE-palvelut pilotoisi toimintamallia ja loisi siitä konseptin, jonka uudet maakunnat voisivat ottaa osaksi toimintaansa vuodesta 2019 alkaen.

Kustannukset:

- Yhden tapahtuman ja siihen liittyvän yhteistyön ja markkinoinnin kustannusarvio on 10 000 euroa.

Rahoitus- ja järjestämisvastuu:

- Pilotoinnin osalta TE-palvelut
- Jatkossa maakunnat

Järjestöille tarjottava avustus vammaisten yrittäjien verkostoitumiseen

Ehdotettavat toimenpiteet:

- Yrittäjyysverkostojen kehittäminen soveltuu järjestöjen hoidettavaksi. Vammais- ja yrittäjäjärjestöistä muodostuva konsortio on luontevin toimija.
- Julkishallinnon järjestöille tarjoama avustus/rahoitus yrittäjäverkostojen luomiseen ja ylläpitämiseen. Verkostojen kehittäminen on pitkäkestoista toimintaa, joten tarvitaan pitkäkestoista projektirahoitusta.

Aikataulu:

- Kevästä 2018 alkaen

Kustannukset:

- Toiminnan kustannusarvio on 85 000 euroa vuodessa (sisältää henkilöstökuluja, viestintäkustannuksia ja yleiskuluja).

Rahoitusvastuu:

- Sosiaali- ja terveysministeriö tai Työ- ja elinkeinoministeriö
- Vaihtoehtona voisi hyödyntää myös osittain EU:n ESR-rahoitusta.

Tiedotuskampanja esteettömyydestä ja saavutettavuudesta

Ehdotettavat toimenpiteet:

- Osana OTE-kärkihankkeen viestintää tehdään tietopaketti esteettömyydestä ja saavutettavuudesta.

Aikataulu:

- Kevästä 2018 alkaen

Kustannukset:

- Vähäiset

Rahoitus- ja järjestämisvastuu:

- Sosiaali- ja terveysministeriö

Tiedotus yritysrahoituksesta ja ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuesta

Ehdotettavat toimenpiteet:

- Kela, Finnvera, Tekes ja tulevat maakunnat (mikäli tarjoavat yritysrahoitusta) ovat parhaita tahoja tiedottamaan ja markkinoimaan omia palveluitaan. Ehdotus on, että kaikkien näiden julkishallintoon kuuluvien toimijoiden erityistehtäviin kuuluisi huolehtia tiedottamisesta vammaisyrittäjyyden teemaan liittyen. Alueellisten ja paikallisten vammaisjärjestöjen kanssa yhteistyössä tehtävä tiedottaminen saavuttaa hyvin kohderyhmään kuuluvia henkilöitä.
- Ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuesta aktiivinen tiedottaminen tulisi toteutua Kelan toimesta. Finnveran, Tekesin ja tulevien maakuntien tulisi huomioida markkinoinnissaan vammaiset yrittäjyydestä kiinnostuneet henkilöt.
- Toimintamallista vastaavan ministeriön antama ohjeistus/ohjaus tähän toimintamalliin. Tarvittaessa toimintaa voidaan aktivoida toimintamallista vastaavan ministeriön erillisellä määrärahalta.

Aikataulu:

- Kevästä 2018 alkaen

Kustannukset:

- Tiedottamisen kehittämiseen ja toteutukseen lisärahoitusta noin 50 000 euroa vuodessa. Kustannusten taustalla toimijoiden suuri määrä.

Rahoitus- ja järjestämisvastuu:

- Kela, Finnvera, Tekes ja tulevat maakunnat (mikäli tarjoavat yritysrahoitusta)
- Sosiaali- ja terveysministeriö tai Työ- ja elinkeinoministeriö voi aktivoida toimintaa määrärahalta.

Yrityspalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä koulutus- ja tiedotustoiminta, vammaispalvelujärjestelmän toimijoille järjestettävä tiedotustoiminta ja menestystarinat vammaisten henkilöiden yritystoiminnasta

Tavoitteena on se, että yrityspalvelu- ja vammaispalvelujärjestelmän toimijoiden työssä on riittävästi tietoa vammaisen henkilön tarpeista, jotta niitä ei tarvitse enää erillisesti nostaa esiin. Ne näkyvät työssä, viestinnässä ja asenteessa suoraan ilman erillistä esiin nostamista. Jotta tähän päästään, tulee tietoa ja koulutusta järjestää riittävän korkean tason, eli ministeriön, toteuttamana.

Ehdotettavat toimenpiteet:

- Osana OTE-kärkihanketta ehdotetaan toteutettavaksi valtakunnallisia koulutustilaisuuksia. Koulutustilaisuuksissa ehdotetaan käytettäväksi esimerkkinä menestystarinoita, joita vammaiset henkilöt yritystoiminnassaan ovat saavuttaneet.
- Vammaisten henkilöiden työllisyys- ja yrittäjyysasioiden parissa toimiville viranomaisille ja julkista rahoitusta saaneille järjestöille ehdotetaan veloitteeksi tuoda esiin menestyneitä vammaisia yrittäjiä tiedotustoiminnassaan ja mediayhteistyössään.

Aikataulu:

- Kevästä 2018 alkaen

Kustannukset:

- Aiheutuvat kustannukset arvioitava erikseen toteutettavien tilaisuuksien määrän ja toiston mukaan.

Rahoitus- ja järjestämisvastuu:

- Sosiaali- ja terveysministeriö
- Menestyneiden vammaisten yrittäjien esiin tuonnin osalta kyseiset viranomaiset ja julkista rahoitusta saaneet järjestöt osana tiedotustoimintaansa ja mediayhteistyötään

Mentorointiohjelma

Ehdotettavat toimenpiteet:

- Yritysmentorointiohjelman käytännön toteutuksesta voivat vastata kolmannen sektorin tai kaupalliset toimijat (esimerkiksi vammais- ja yrittäjyysjärjestöt, Suomen Yrityskummit ry, yrityshautomo tai soveltuva liikeyritys).
- Sisällöllisesti tulee tehdä määrittästyö siitä, mitä yritysmentoroinnilla tässä tarkoitetaan (aiemman määrittästyön tarkennukset), kuka sitä voi saada, millä perusteella (kriteerit toiminnalle), kuka sitä voi tarjota, miten sen kustannukset katetaan (omavastuu, mahdollinen avustus) ja miten mentorointiin voi hakeutua. Määrittästyössä hyödynnetään aiemmat kokeilut ja toteutukset teemaan liittyen.
- Mentorointiohjelman rakentaminen: pitkäkestoinen, mentorikoulutusta tarjoava, mentorivälitystoimintaa toteuttava ohjelma, joka muutetaan kokemusten perusteella jatkuvaksi toiminnaksi tukemaan vammaisia yrittäjinä toimivia henkilöitä.

Aikataulu:

- Kevästä 2018 alkaen

Kustannukset:

- Yritysmentorointiohjelman kustannusarvio on 40 000 euroa vuodessa.

Rahoitusvastuu:

- Sosiaali- ja terveysministeriö tai Työ- ja elinkeinoministeriö sekä osallistujien mahdollinen omavastuu
- Vaihtoehtona voisi hyödyntää myös osittain EU:n ESR-rahoitusta.

Yrittäjyysvalmennusmallin tarpeen selvittäminen ja mallin mahdollinen kehittäminen ja pilotointi

Ehdotetut toimenpiteet:

- Mikäli mentorointiohjelmassa osoittautuu haasteeksi löytää riittävästi mentoreita, yksi mahdollisuus tarjota henkilökohtaista tukea ja sparrausta yrittäjyyteen on henkilökohtainen yrittäjyysvalmennuspalvelu, jossa voisi yhdistää mentoroinnille ominaiseen kokemuseräiseen tietoon, hyvään keskusteluyhteyteen ja pitkäkestoiseen yhteistyöhön yrittäjyyden asiantuntijätietoa. Koska tämän tyyppinen toiminta ei vastaa täysin vaikuttavaksi todettua mentorointia ja toiminnasta aiheutuisi enemmän kustannuksia kuin vapaaehtoisuuteen perustuvasta mentoroinnista, toimivuutta olisi tarpeen pilotoida.

Aikataulu:

- Päätös henkilökohtaisen yrittäjyysvalmennusta tarjoavan toimintamallin kehittämisestä keväällä 2019 (kun kokemuksia mentorointimallista käytettävissä)
- Pilotoinnin suunnittelu alkaen syksyllä 2019 ja pilotointi 2020

Kustannukset:

- Yritysvalmennusmallin suunnittelu, pilotointi ja arviointi noin 100 000 euroa

Rahoitusvastuu:

- Sosiaali- ja terveysministeriö tai Työ- ja elinkeinoministeriö sekä osallistujien mahdollinen omavastuu
- Vaihtoehtona voisi hyödyntää myös osittain EU:n ESR-rahoitusta

Keskittetty vammaisten henkilöiden yrittäjyyden neuvontapalvelu

Ehdotetut toimenpiteet:

- Palvelu on järkevintä perustaa osaksi työ- ja elinkeinoministeriön alaisia yrittäjyysneuvontapalveluita (nykyinen Yritys-Suomi). Näin palvelu saadaan integroiduksi osaksi julkista yrityspalvelujärjestelmää sekä toteutetuksi kustannustehokkaasti. Kansallisen neuvontapalvelu ehdotetaan tehtäväksi yhteistyötä STM:n osatyökykyisyystiedon verkkopalvelun Osku - Tie työelämään kanssa.
- Käytännössä toteutus voi olla siten, että yrittäjyysneuvontapalveluiden verkkosivuilla olisi oma osio aiheesta ja henkilökohtaista neuvontaa tarjoavassa henkilöstössä olisi aiheeseen perehtyneitä henkilöitä, joille yhteydenotot voitaisiin ohjata. Koska vammaisten yrittäjien määrä on melko pieni, sama henkilöstö voisi olla perehtynyt myös johonkin muuhun yrittäjyyden erityisryhmään.
- Neuvontapalvelu voidaan toteuttaa pääosin toimintatapamuutoksena, jossa asiantuntemus ja asiakkaat ohjataan tietyille yrittäjyysneuvontapalveluiden asiantuntijoille.

Aikataulu:

- Kevästä 2018 alkaen

Kustannukset:

- Toiminta vaatii 50 000 – 75 000 euron alkuinvestoinnin toiminnan suunnitteluun, tekniisiin ratkaisuihin ja henkilöstön perehdytykseen ja koulutukseen. Jatkossa toiminta tapahtuu osana yrittäjyysneuvontapalveluiden tavanomaista toimintaa.

Rahoitus- ja järjestämisvastuu:

- Työ- ja elinkeinoministeriö

8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Selvityksessä on perehdytty kirjallisuuden, kyselytutkimuksen, haastattelujen ja työpajatyökentelyn perusteella vammaisten henkilöiden yrittäjyyden keskeisiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Yrittäjyyden havaittiin olevan vammaisille henkilöille mahdollisuus välttää perinteisillä työmarkkinoilla olevia esteitä työllistymiselle. Työllistymisellä yrittäjäksi on mahdollista nostaa tulotasoaan. Yrittäjyys tarjoaa mahdollisuuden joustaviin työjärjestelyihin. Yrittäjyyden avulla syntyy mahdollisuus integroitua aiempaa paremmin yhteiskuntaan ja saada sosiaalisia kontakteja. Yhteiskunta hyötyy vammaisten henkilöiden työllistymisestä ja yrittäjyydestä, koska ne lisäävät verotuloja ja vähentävät sosiaalietuuksien käyttöä.

Keskeisiltä osin vammaisten henkilöiden yrittäjyyden haasteet vastaavat yleisiä yrittäjyyden haasteita, mutta ovat kuitenkin lähtökohtaisesti suurempia kuin muilla yrittäjäksi aikovilla. Tällaisia haasteita ovat kokemuksen ja koulutuksen puute, säästöjen vähäisyys / rahoituksen hankkiminen, sosiaalisen verkoston rajoittunut koko, yrittäjän heikko usko omiin kykyihin sekä tukevien tahojen varautunut asennoituminen yritystoimintaan ja sen mahdollisuuksiin. Lisäksi vammaisten yrittäjien arkea hankaloittavat toimintaympäristön esteellisyys ja itse vamman luonteesta riippuvat tekijät, kuten mahdolliset liikunta- tai kommunikaatorajoitteet. Yrittäjyyden aloittamista harkitessa esteeksi voi tulla pelko sosiaalietuuksien liiallisesta menettäminen suhteessa ansaittaviin yritystuloihin.

Selvityksessä on identifioitu keinoja vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämiseen. Keskeisimpiä tällaisia keinoja ovat:

- Yrittäjyyskoulutus
- Vammaisten yrittäjien verkostoituminen
- Rahoitus
- Vammaisille yrittäjille palveluja tarjoavien myönteiset asenteet
- Menestyneiden vammaisten yrittäjien esimerkki, jota voidaan välittää medioiden ja mentoroinnin avulla
- Työntekoa tukevien välineiden ja avustavien henkilöiden saatavuus ja edullinen käyttö

Yleisemmin vammaisten henkilöiden yrittäjyyden edistämisessä kokonaisvaltainen lähestyminen ja yhteistyöverkostojen hyödyntäminen on koettu tulokselliseksi. Digitaalisuudella on pystytty laajentamaan kohderyhmää maantieteellisesti sekä lisäämään joustavuutta, saavutettavuutta ja kustannustehokkuutta erilaisten edistämistoimien toteuttamisessa. Selvityksessä tarkastelluissa kansainvälisissä toimintamalleissa digitaalisuutta on hyödynnetty tiedottamisessa, etäkoulutuksissa ja -mentoroinnissa, verkostoitumisessa ja materiaalien tarjoamisessa. Sen sijaan digitaalisen kaupankäynnin mahdollisuuksia ei ole hyödynnetty.

Suomen nykyinen palvelujärjestelmä on vammaisen yrittäjän sekä yritystoimintaa aloittavan vammaisen henkilön kannalta yleisesti kuvattuna monimutkainen. Vammaisyrittäjyyden kannalta oleellisia palvelujärjestelmän osia ovat vammaispalvelut, kuntoutus, eläkejärjestelmä ja yrityspalvelut. Vammaisen yrittäjän ei tarvitse tuntee kaikkia palvelujärjestelmän osia. Kaikki palvelut ja tukitoimet eivät ole välttämättä relevantteja kyseisen yrittäjän vammasta tai yritystoiminnan luonteesta johtuvista syistä. Tästä huolimatta kokonaisuus on laaja.

Vammaisen yrittäjän kannalta palvelujärjestelmän monimutkaisuuteen liittyy sekä hyviä että huonoja puolia. Osittain monimutkaisuus johtuu siitä, että palvelujärjestelmässä on tarjolla erilaisia palvelumuotoja ja tukitoimia erilaisiin tarpeisiin ja erilaisiin elämäntilanteisiin. Vammaisten yrittäjien toiveissa tulee uusia palvelumuotoja ja tukitoimia voimakkaammin esiin se, että olemassa olevat palvelut ja tukitoimet olisivat helposti tarjolla riittävinä, laadukkaina, oikea-aikaisina ja lainsäädännön mukaisina. Monimutkaisen palvelujärjestelmän haittapuolena on se, että palveluiden luokse on hankala löytää ja etenkin se, että järjestelmän osat toimivat omilla ehdoillaan ottamatta huomioon asiakkaan kokonaistilannetta.

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyden viitekehyksessä ei voida muuttaa merkittävästi vammais- ja yrityspalvelujärjestelmiä. Maakuntauudistus tulee vaikuttamaan kumpaankin. Toivottavaa on, että muutokset yksinkertaistaisivat järjestelmää. Kansallisen palveluarkkitehtuurin toteuttamishajalla pyritään kehittämään kansalaisen ja yrityksen digitaalista julkisten palveluiden palvelunäkymää (VM 2016). Palvelukanavien kehittäminen on tarpeen. Ainoastaan nämä uudistukset eivät kuitenkaan välttämättä selkeytä palvelujärjestelmää riittävästi.

Vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä on mahdollista edistää myös pienillä muutoksilla olemassa olevaan palvelujärjestelmään. Tämän selvityksen tietojen perusteella muodostettiin toimintamalli vammaisten henkilöiden yrittäjyyden lisäämiseen.

Toimintamalliksi ehdotetaan kokonaisuutta, joka sisältää elementtejä peruspalveluista, peruspalveluiden mukauttamisesta, vammasta aiheutuvien yrittäjyystoimintaan vaikuttavien toiminnanrajoitteiden kompensatiosta ja vammaisuuden välillisten vaikutusten kompensatiosta.

Ehdotettu toimintamalli koostuu seuraavista elementeistä:

- Olemassa olevan toiminnan hyväksi ja toimivaksi havaitut osiot, joita ovat yrittäjyyskoulutus, tieto- ja neuvontapalvelut, julkinen yritysrahoitus ja starttiraha, yhdenvertaisuus – ja esteettömyysnormisto, ammatillisen kuntoutuksen valmennus ja koulutus ja apuvälineet sekä mahdollisuus jättää työkyvyttömyyseläke lepäämään
- Edelleen kehitetään ja muutetaan elinkeinotukea sekä henkilökohtaista apua ja liikuttamisen tukea.
- Kehitetään ja rakennetaan uusia elementtejä yrittäjyyden lisäämiseksi. Näitä ovat tietoisuuden lisääminen yrityspalvelujärjestelmästä, keskitetyn neuvontapalvelun järjestäminen, medianäkyvyyden lisääminen, tiedotus-, koulutus- ja infotilaisuuksien järjestäminen, verkostoitumisen mahdollisuuksien luominen, uuden yrittäjyysvalmennusmallin luominen sekä mentorointitoiminnan mallin rakentaminen ja käynnistäminen. Lisäksi lisätään rahoituksesta tiedottamista.

Esitettyjen toimenpiteiden toteutuksessa hyödynnetään digitalisuutta. Kansallisen neuvontapalvelun palvelukanaviin kuuluvat puhelimen ohella verkkosivut ja sähköinen asiointi. Tiedotuskoulutus- ja infotilaisuudet välitetään myös verkkolähetyksinä. Yrittäjyysverkostojen kehittämiseen kuuluu vammaisyrittäjien digitaalinen kanssakäymiskanava. Lisäksi mentorointiohjelmassa on mahdollisuus hyödyntää digitaalisuutta mentoreiden välittämisessä ja mahdollisesti itse mentoroinnissa.

Toimintamallin kustannusvaikuttavuuden selvittäminen osoittautui haasteelliseksi vaikuttavuuden osalta. Kansainvälisten toimintamallien toimintaympäristöt poikkeavat Suomesta ja niiden tulokset on raportoitu sen verran yleisellä tasolla, etteivät riittävän tarkat vaikuttavuusarviot olleet mahdollisia. Toisaalta kyselytutkimuksen tulokset jäivät liian epätarkoiksi matalan vastausmäärän vuoksi.

Kustannusvaikuttavuuden selvittäminen olisi edellyttänyt selvityksen merkittävää rajaamista aiheen tai käytettävien metodien osalta ja tiivistä henkilökohtaista kanssakäymistä muiden maiden toimijoiden kanssa. Vaihtoehtoisesti kyselytutkimus olisi pitänyt toteuttaa vasta myöhemmässä vaiheessa huomioiden ne puutteet tiedoissa, joita kirjallisuudesta ei selvinnyt. Nyt kyselyn painopisteenä oli kansainvälisten havaintojen tutkiminen Suomessa. Kyselytutkimuksen vastaajamäärää olisi ollut mahdollista nostaa lähettämällä henkilökohtaisen kutsun kyselytutkimukseen esimerkiksi vammaisjärjestöjen jäsenrekistereistä otantamenetelmällä valitulle kohtuullisen suurelle otokselle. Osa ehdotetuista toimista on edullisia toteuttaa eivätkä vaadi merkittäviä investointeja. Niiden kustannusvaikuttavuutta on mahdollista seurata toteutuksen alkuvaiheessa. Kalliimpien toimenpiteiden kustannusvaikuttavuutta on syytä jatkoselvittää pyytämällä yksityiskohtaista kyseisten toimenpiteiden vaikuttavuuteen keskittyntä lisätietoa kansainvälisistä toimintamalleista, joissa niitä on hyödynnetty, sekä kyseisten toimenpiteiden vaikuttavuuden ja käytön arviointiin rajatulla kyselytutkimuksella.

Toimintamalli on käyttöön otettavissa Suomessa. Osa toimenpiteistä edellyttää vähäisiä muutoksia olemassa oleviin palveluihin ja toimintaan, osa edellyttää pilotointia ja osa on otettavissa sellaisenaan käytäntöön. Osa toimenpiteistä edellyttää muutoksia lainsäädäntöön ja osaan riittää toimintatapojen kehittäminen.

LIITE 1: KIRJALLISUUSKATSAUKSESSA TARKASTELTUJEN TOIMINTAMALLIEN YKSITYISKOHTAISET KUVAUKSET

**Taulukko 1: Toimintamallin esittely –
1. Entrepreneurship Bootcamp for Veterans with Disabilities (EBV)**

Yleiskuvaus		<ul style="list-style-type: none"> Kurssimuotoinen ohjelma, jonka tavoitteena on auttaa veteraaneja perustamaan oma yritys heidän palatessaan siviilielämään. Veteraanien omaisille tarjotaan vastaava ohjelmaa ilman veteraani-spesifiä sisältöä. Lähtökohtana hyödyntää korkeakouluilla olevia taitoja, resursseja ja infrastruktuuria yrittäjyyskoulutuksen tarjoamisessa. Kohderyhmänä 9/11 jälkeisen ajan veteraanit, joilla on palveluksesta vamma, sekä heidän lähiomaiset, jotka tukevat veteraaneja jollain tapaa. Veteraaneille suunnattu ohjelma aloitettu v. 2007 Syracuse'n yliopistossa USA:ssa, nykyisin toimii kymmenessä yliopistossa USA:ssa.
Lähestymistapa		<ul style="list-style-type: none"> Ohjelma toteutetaan kolmivaiheisesti <ol style="list-style-type: none"> vaihe: kouluttajan ohjaama 30 päivän online-kurssi, joka keskittyy yrittäjyyden ja liiketoiminnan perustaitoihin ja tietoihin vaihe: 9 päivän intensiivikurssi yliopistolla, jonka aikana yrittäjät ja kouluttajat antavat osallistujille lähiopetusta vaihe: 12 kuukauden tuki- ja mentorointijakso, joka toteutetaan käytännössä internet-työkalun avulla Kukin osallistuja kehittää ohjelman aikana oman liiketoimintaidean, jonka kehittämiseen tarjotaan mentorointitukea vuoden ajan (3. vaihe).
Organisointi		<ul style="list-style-type: none"> Ohjelma on hyväksytyille osallistujille kokonaisuudessaan maksuton. Ohjelman toteutus kansallisen yliopisto-konsortion kautta: mukana 10 yliopistoa, joiden kampuksilla 2. vaihe järjestetään. EBV-säätiö vastaa lahjoitusten keräämisestä, joilla ohjelma rahoitetaan.
Kokemukset ja opit		<ul style="list-style-type: none"> EBV-ohjelmaan perustuneessa tutkimuksessa on tunnistettu kolme onnistuneelle vammaisyrittäjän yritystoiminnalle ominaista tekijää: <ol style="list-style-type: none"> Yrityksen liiketoimintamalli ja arvolupaus ovat perusteltuja. Yritys hyödyntää vammaisyrittäjän ainutkertaisia kokemuksia, taitoja ja ymmärrystä. Yrityksen operatiivista toimintaa kehitetään itseään kannattelevaksi, missä yrittäjän kokonaisvaltaista suoraa osallistumista ei vaadita.
Digitaalisuuden hyödyntäminen		<ul style="list-style-type: none"> Digitaalisuutta hyödynnetään toimintamallissa kahdella tapaa: <ol style="list-style-type: none"> online-kurssin ja 2) internet-työkalun muodossa – ks. lähestymistapa Noin 91 % osallistujista on käyttänyt internet-työkalua intensiivikurssin jälkeisen mentorointijakson aikana.
Sovellettu SWOT	Vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> Jatkuva, vammaisyrittäjyyttä yrittäjyysohjelmalla tukeva malli, jossa hyödynnettiin digitaalisuutta tarjoamalla etäopetusta ja –mentorointia. Hyödynsi yliopistojen yrittäjyysosaamista ja tiloja. Huomioi osallistujien tuen tarpeen myös liiketoiminnan kehittämisvaiheen jälkeen (12 kk pituinen mentorointijakso).
	Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> Lahjoituksiin perustuva rahoitusmalli ei sovellu sellaisenaan Suomeen.
	Kustannukset	<ul style="list-style-type: none"> Osallistujille ohjelma on maksuton. Ohjelma rahoitetaan lahjoituksilla (yliopistot, yksityishenkilöt, yritykset).

Vaikutavuus	<ul style="list-style-type: none"> Noin 1300 osallistujaa 10 vuoden aikana, joista 68 % on perustanut yrityksen kurssin jälkeen.
Lähteet	<ul style="list-style-type: none"> Blass & Ketchen (2014) EBV National Program (2016)

Taulukko 2: Toimintamallin esittely – 2. The Chicago Add Us In (AUI) Initiative

Yleiskuvaus	<ul style="list-style-type: none"> Hanke, jonka tavoitteena oli tukea vammaisryrittäjyyttä perustamalla yrittäjyysohjelma. Ohjelman ohessa kehitettiin myös paikallista ammatillisen kuntoutuksen palvelua paikallisen julkisen organisaation kanssa. Lähtökohtana tarjota yrittäjyyskursseja, rahoitusta ja tukea yrityksen perustamista varten sekä yrityshautomon palveluita. Kohderymänä hankkeen toteuttavaan konsortioon kuuluvan kuntoutus-sairaalan ja lukion keskeyttäneiden koulun vaikutuspiirissä olevat vammaiset henkilöt (kuntoutetut ja lukion keskeyttäneet nuoret). Ohjelmalle myönnetty kahden vuoden julkinen rahoitus 9/2011.
Lähestymistapa	<ul style="list-style-type: none"> Hankekonsortiolla oli vastuu viestiä kohderyhmälle yrittäjyyskursseista. Yrityskursseille hakeutuvilla oletettiin olevan liiketoimintaidea ennestään. Kurssin aikana osallistujat saivat yrittäjyyskoulutusta ja laativat liiketoimintasuunnitelman. Kurssin suorittaneiden liiketoimintasuunnitelmien kelpoisuus hankkeen puitteissa myönnettävän rahoituksen saamiseksi arvioitiin konsortion jäsenistä muodostuvassa paneelissa; rahoitusta myönnetty 15 000 \$ asti. Hankkeen puitteissa kehitettiin myös Illinoisin julkista ammatillisen kuntoutuksen palvelua yrittäjyyden osalta mm. kouluttamalla kaksi työntekijää antamaan yrittäjyysneuvontaa ja perustamalla yrityshautomon.
Organisointi	<ul style="list-style-type: none"> Hankekonsortiota johti Illinoisin yliopisto Chicagossa. Hankekonsortioon kuuluivat myös: lukion keskeyttäneiden koulu Chicagossa, Schwab-kuntoutussairaala, Illinoisin ammatillisten kuntoutuspalvelujen osasto (julkinen organisaatio) ja voittoa tavoittelematon kulttuuriyhteistyöorganisaatio FEDEJAL. Valtio rahoitti laajempaa vammaisryrittäjyyttä edistävää Add Us In -hankekokonaisuutta, jonka osana Chicagon hanke sai 550 000 \$:n rahoituksen.
Kokemukset ja opit	<ul style="list-style-type: none"> Tehokas konsortio hankkeen toteuttamiseksi muodostettiin rajallisesta määrästä jäseniä, joilla kaikilla oli aikaisempi yhteys johtavaan tahoon. Konsortion sisäisten suhteiden kehittäminen oli edellytys menestykselle. Konsortion johtamistapa, jossa toimintamallia mukautettiin opittuun ja uuteen informaatioon, nähtiin menestystekijäksi. Hankkeessa havaittiin yliopiston ja valtion sekä julkisten organisaatioiden yhteistyön mahdollistavan systeemisiiä muutoksia vammaisten henkilöiden työllistämisen parantamiseksi. Yrittäjyys on mahdollinen työllistymismuoto vammaisille henkilöille.
Digitaalisuuden hyödyntäminen	-
Sovellettu SWOT	Vahvuudet
	<ul style="list-style-type: none"> Tehokas ja eri tahoja yhdistävä konsortio, jossa onnistunut johtamistapa Hyödynsi yliopistojen yrittäjyysosaamista ja osallisti julkisen yritysneuvontapalvelun. Tarjosi rahoitusta valituille yritysideoille. Toiminnan jatkuvuus huomioitu yrittäjyysohjelman, yrityshautomon ja julkisen yrittäjyysneuvontapalvelun kehittämisen kautta.

Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> • Pieni kohderyhmä (8 osallistujaa) suhteessa rahoituksen määrään • Toimintamallissa ei hyödynnetty digitaalisuutta.
Kustannukset	<ul style="list-style-type: none"> • Julkinen rahoitus valtiolta kahdeksi vuodeksi, 550 000 \$
Vaikuttavuus	<ul style="list-style-type: none"> • Ensimmäisenä toimintavuonna 2013 yrittäjyyskurssin suoritti 8 henkilöä, joista kuudelle myönnettiin rahoitusta yrityksen kehittämistä varten.
Lähteet	<ul style="list-style-type: none"> • Balcazar ym. (2014) • ODEP (Office of Disability Employment Policy) (2016b)

Taulukko 3: Toimintamallin esittely – 3. The Industry-Driven Support model

Yleiskuvaus	<ul style="list-style-type: none"> • Pilotti koulutusohjelmasta, jonka tavoitteena oli kehittää vähätuloisten vammaisyrittäjien liiketoimintatapoja ja sosiaalista pääomaa. • Lähtökohdiana oli tarjota etätyökalun avulla toimialakohtaisesti liiketoiminnan eri osa-alueisiin keskittyviä koulutuksia, henkilökohtaista tukea liiketoiminnan kehittämisessä sekä verkostoitumistapahtumia. • Kohderyhmänä oli 38 vähätuloista vammaisyrittäjää Alaskassa, joilla on tai jotka ovat käynnistämässä omaa yritystoimintaa toimialoilla (palvelut, taideteollisuus). Osallistujien vammojen laadut olivat vaihtelevia. • Pilotoitu koulutusohjelma toteutettiin vuosina 2010–2011, ja se koostui neljästä koulutussarjasta. Yhden koulutussarjan kesto oli kuusi viikkoa.
Lähestymistapa	<ul style="list-style-type: none"> • Kaikki koulutusohjelman koulutus- ja verkostoitumistapahtumat toteutettiin etätyöohjelman avulla. • Tapahtumat toteutettiin toimialakohtaisesti siten että osallistujat oli jaettu kahteen toimialaryhmään: 1) palvelut ja 2) taideteollisuus. • Yhden kuuden viikon koulutussarjan aikana pidettiin viikoittain kahden tunnin online-tilaisuus, jossa keskityttiin joka toinen viikko liiketoimintakoulutuksen ja joka toinen viikko verkostoitumiseen. Liiketoimintakoulutusten aihealueina 2 vuoden aikana olivat markkinointi ja taloushallinto. • Ryhmätilaisuuksien lisäksi osallistujille tarjottiin henkilökohtaista tukea liikeideoidensa kehittämisessä etätyökalun tai puhelimen välityksellä.
Organisointi	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutusohjelman toteutuksesta ja kehittämisestä vastasi projektitiimi, joka koostui projektipäälliköstä, tutkijasta ja liiketoiminnan neuvonantajasta sekä kolmesta konsultista, jotka olivat vammaisyrittäjiä. • Vammaisyrittäjät, jotka toimivat projektitiimissä konsultteina, tukivat projektin toteutusta sen kaikilla osa-alueilla. • Koulutusohjelmaa kehitettiin iteratiivisesti toteutuksen aikana. Kehittämistä tukivat osallistujilta kerätty palaute ja ohjausryhmältä saadut neuvot.
Kokemukset ja opit	<ul style="list-style-type: none"> • Toimialakohtainen lähestymistapa mahdollisti aiheiltaan kohdennettujen koulutusten toteuttamisen ja verkostoitumistapahtumien järjestämisen osallistujille, joita yhdistävät myös toimialakohtaiset haasteet ja kokemukset. • Yksi verkostoitumistapahtumien tavoitteista oli tarjota osallistujille turvallinen keskusteluympäristö vertaisryhmän kanssa, mikä antoi myös mahdollisuuden osallistujille keskustella vammojen vaikutuksista yrittäjyyteen. • Ohjelman toteutuksessa testattujen ja käytettyjen etätyöohjelman ominaisuudet olivat sellaiset, että kaikkien osallistujien oli mahdollista osallistua tapahtumiin erilaisista vammoistaan huolimatta. Etätyöohjelman käytöllä havaittiin olevan useita hyötyjä mm. joustavuus ja kustannustehokkuus.
Digitaalisuuden hyödyntäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Kaikkiin ohjelman tapahtumiin osallistuttiin etätyöohjelman avulla. • Ohjelmassa testattiin neljää eri etätyöohjelmaa ja tunnistettiin etätyöohjelman valintaan vaikuttavat keskeisimmät ominaisuudet, joista Heath & Danielle (2013) esittävät yhteenvedon.

Sovellettu SWOT	Vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> • Kustannustehokas toimintamalli, joka perustui etäopetuksen antamiseen, ja jota kehitettiin toteutuksen aikana palautteen perusteella • Tarjosi erityistilaisuuksia vertaisryhmän verkostoitumiseen • Vammaisyrittäjiä oli mukana toteuttamassa koulutusohjelmaa. • Toimialakohtainen kohderyhmän jako ja koulutusten räätälöinti
	Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutusohjelman kesto (2 vuotta) hyvin pitkä suhteessa rajalliseen koulutuksen määrään – samaa sisältöä ei kerrattu • Mallissa ei hyödynnetty yhteistyökumppaneita merkittävässä määrin
	Kustannukset	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ei tietoa</i>
	Vaikuttavuus	<ul style="list-style-type: none"> • 38 osallistujaa, jotka sijaitsivat fyysisesti kaukana toisistaan
Lähteet		<ul style="list-style-type: none"> • Heath & Danielle (2013)

Taulukko 4: Toimintamallin esittely – 4. StartUP New York

Yleiskuvaus	<ul style="list-style-type: none"> • Vammaisyrittäjyyttä tukeva hanke, jonka tarkoituksena oli toteuttaa toimintamalli, joka tukee vammaisia henkilöitä yrittäjäksi ryhtymisessä sekä integroida kehitetyt toimintatavat ja -mallit osaksi palvelujärjestelmää. • Lähtökohtana oli ensin tutkia vammaisyrittäjyyteen liittyviä tukitarpeita sekä mahdollisuuksia ja esteitä ja tunnistaa relevantteja sidosryhmiä ja yhteistyökumppaneita. Tutkimuksen pohjalta suunniteltiin ja lanseerattiin nelivaiheinen koulutusohjelma vammaisyrittäjyyden tukemiseksi. • Kohderyhmänä olivat vammaiset henkilöt, jotka asuivat projektin toteutusalueella ja olivat kiinnostuneita yrittäjyydestä. Ohjelmaan saivat hakea myös vammaiset henkilöt, joiden olemassa olevalla yrityksellä oli haasteita saada yritys tuottamaan liikevaihtoa tai tuloa omistajalleen. • Kolmivuotinen hanke toteutettiin 2007–2009 USA:ssa valtion rahoittamana ja osana kansallista vammaisyrittäjyyttä edistävää ohjelmaa.
Lähestymistapa	<ul style="list-style-type: none"> • Hankkeen 1. vuoden aikana kerätyn tiedon ja suunnittelun pohjalta toteutettiin nelivaiheinen koulutusohjelma tukemaan vammaisyrittäjyyttä: <ol style="list-style-type: none"> 1. vaihe: Tässä vaiheessa osallistuja tarvitsee apua liikeidean jalostamisessa eikä vielä tiedä paljoa liiketoimintasuunnittelusta. Ohjelman "Bisnes navigaattori" tukee osallistujaa liikeidean kehittämisessä ja itsearviointissa, jossa kartoitetaan mm. omat vahvuudet, taidot ja tukitarpeet, sekä oman tukiverkoston ja -henkilöiden tunnistamisessa. 2. vaihe: Tässä vaiheessa osallistujalla on selvä liikeidea mutta ei liiketoimintasuunnitelmaa. Ohjelma tarjoaa osallistujalle eri asiantuntijoiden kautta liiketoimintakoulutusta, oppia liiketoimintasuunnitelman laatimisessa ja neuvonantoa ja mentorointia mm. markkinatutkimuksen tekemisessä ja henkilökohtaisten etuuskien suunnittelussa. Olennaista on myös, että osallistujat kehittävät samalla omaa tuki- ja asiantuntijaverkostoaan. 3. vaihe: Tässä vaiheessa osallistujalla on liiketoiminta- ja markkinointisuunnitelma. Ohjelma tarjoaa osallistujalle neuvonantoa liiketoimintasuunnitelman toteuttamisessa ja rahoituksen hakemisessa sekä apua mahdollisten yrittäjyyteen liittyvien henkilökohtaisten haasteiden kanssa. Ohjelman yhteistyökumppanit tukivat osallistujien liikeideoiden rahoitusta myös suoraan. 4. vaihe: Tässä vaiheessa osallistuja on perustanut yrityksen, mutta tarvitsee apua sen operoimisessa ja kehittämisessä. Ohjelma tarjoaa osallistujalle neuvonantoa ja tukea yrityksen operoimiseen yrityskehittämön ja ohjelman aikana osallistujaa auttaneen asiantuntijatiimin kautta.

<p>Organisointi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Onondagan piirikunnan johtama ja Syracuse'n yliopiston hallitsema hanke, jonka puitteissa toteutettu koulutusohjelma ja annettu tuki toteutettiin laajan yhteistyökumppaniverkoston kanssa, johon kuului hankkeen kolmantena vuonna 55 eri tahoa – yliopistollisia instituutioita sekä valtion ja yksityisen sektorin organisaatioita – jotka tukivat hanketta eri osa-alueilla. • Valtio rahoitti kansallista vammaisyrittäjyyttä edistävää StartUP-hankkeen kokonaisuutta, jonka osana New Yorkin hanke sai 3 M\$:n rahoituksen.
<p>Kokemukset ja opit</p>	<p>Koulutusohjelma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ennen liiketoimintasuunnitelman tekemistä yrittäjyyttä harkitsevan olisi hyvä arvioida yrittäjyysmotiivejaan, henkilökohtaisen ja liiketoiminnallisen tuen tarvetta sekä liikeidean toteutuskelpoisuutta, jotta yrittäjyydestä voi päättää objektiivisesti. • Teknisten liiketoimintataitojen ja -suunnitelmien lisäksi olennaista on asenteellisen ilmapiirin kehittäminen, jossa vammaisyrittäjyys nähdään työllistymisvaihtoehtona. <p>Hankkeen toteutus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toteutus tulisi aloittaa paikallisten vammaisyrittäjyyteen liittyvien mahdollisuuksien, esteiden, resurssien, tarpeiden ja yhteistyökumppaneiden tunnistamisella. • Vammaisia henkilöitä tukevan palvelujärjestelmän eri tahot on hyvä kerätä yhteen jakamaan tietoa vammaisyrittäjyyden tukemisesta kokonaiskuvan hahmottamiseksi. • Toimintamalli on olennaista suunnitella yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. <p>Hankkeen toteutuksen aikaiset innovaatiot:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osallistujat kokivat tärkeiksi ohjelmaan lisätyt verkostoitumistapahtumat, jotka mahdollistivat vertaistuen ja suhteiden luomisen osallistujien kesken. • Kohderyhmästä suuri osa oli vähätuloisia, jonka vuoksi ohjelmassa opetettiin myös henkilökohtaisia perustaloustaitoja sekä tuettiin etuuksien suunnittelussa. • Kumppaniyliopistossa lanseerattiin opiskelijoille kurssi yritysconsultoinnista, jonka päätyönä opiskelijat konsultoivat StartUP-hankkeen vammaisyrittäjien yrityksiä. • Yritysten perustamisen jälkeen suurin haaste niiden tukemisessa oli auttaa riittävän kasvun ja sen vaatiman rahoituksen saamisessa. Tässä vammaisyrittäjiä tuettiin mm. auttamalla heitä tarjoamaan julkisissa hankintakilpailutuksissa. <p>Kehitettyjen prosessien ylläpitäminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jo hankkeen alkuvaiheessa oli tärkeää miettiä miten suunnitellut käytännöt ja prosessit saadaan ylläpidetyksi hankkeen loppumisen jälkeen. • Ylläpitämistä tukevat etenkin palvelujärjestelmään ja tukiverkostoon integroidut ratkaisut, sekä uuden rahoituksen hakeminen jatkoprojekteja ja -kehitystä varten. • Hankkeen aikana kehitetyt materiaalit jaettiin jatkokäytettäväksi internetin kautta.
<p>Digitaalisuuden hyödyntäminen</p>	<p>-</p>

Sovellettu SWOT	Vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> • Hanke suunniteltu perusteellisesti kerätyn pohjatiedon perusteella • Kokonaisvaltainen lähestymistapa vammaisryttäjäyden tukemiseen sisältäen teknisen liiketoimintaneuvonnan lisäksi myös muunlaista tukea • Laajan ja monipuolisen yhteistyökumppaniverkoston hyödyntäminen • Huomioi osallistujien tuen tarpeen myös liiketoiminnan kehittämisen ja perustamisvaiheen jälkeen • Hyödynsi yliopistojen yrittäjyysosaamista • Tarjosi erityisilaisuuksia vertaisryhmän verkostoitumiseen ja tuki osallistujia heidän tukiverkostonsa rakentamisessa • Huomioitu toiminnan ja tuen jatkuvuus hankkeen jälkeen
	Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> • Toimintamallissa ei hyödynnetty digitaalisuutta
	Kustannukset	<ul style="list-style-type: none"> • Julkinen rahoitus valtiolta kolmeksi vuodeksi, 3 M\$:a
	Vaikuttavuus	<ul style="list-style-type: none"> • Ohjelma ylitti alkuperäiset tavoitteensa: n. 200 vammaista henkilöä osallistui koulutukseen ja n. 70 yritystä perustettiin hankkeen myötä. • Toimintamallin prosessit integroitiin osaksi laajempaa palvelujärjestelmää.
Lähteet		<ul style="list-style-type: none"> • Shaheen (2016), Onondaga County ym. (2010) ja ODEP (Office of Disability Employment Policy) (2016a)

Taulukko 5: Toimintamallin esittely – 5. Ready to Start

Yleiskuvaus	<ul style="list-style-type: none"> • Laaja vammaisryttäjäyttä tukeva ohjelma, jonka tavoitteena oli osallistaa ohjelmaan 1 200 vammaista henkilöä kolmen vuoden aikana ja tukea heitä siten, että 50 % heistä perustaa yrityksen. • Lähtökohtana tarjota ohjelmaan osallistuville vammaisille henkilöille koulutusta, tukea ja neuvontaa yrityksen perustamista varten. • Kohderyhmänä vammaiset henkilöt – ei tarkempaa rajausta • Hankkeen toteutus v. 2006–2009 Isossa-Britanniassa 27 eri kohteessa
Lähestymistapa	<ul style="list-style-type: none"> • Ohjelman osallistujille tarjottiin yksilöllistä neuvontaa, koulutusta ja tukea yrityksen perustamiseksi; kouluttajina ja mentoreina toimi Barclays'n (pankki) henkilöstöä ja yhteistyökumppaneita. • Lähikoulutuksen lisäksi ohjelman aikana tunnistettiin tarve ja kehitettiin etämentorointimalli, jossa koulutus tapahtui puhelimitse tai internetissä, sekä rajoitetun tuen malli yrityksen perustamisen jälkeiselle ajalle. • Perustetusta kehitysrahastosta myönnettiin pieniä (n. 200 £) tukia yrityksen käynnistämisen kannalta välttämättömiin hankintoihin.
Organisointi	<ul style="list-style-type: none"> • Leonard Cheshire Disability -organisaatio johti hanketta yhteistyössä strategisen kumppaninsa Barclays'n (pankki) kanssa. • Barclays rahoitti hanketta 3 M£:lla (hanke ei saanut julkista rahoitusta) ja osallistui myös toteutukseen tarjoamalla henkilöstöään mentoreiksi. • Hankkeen toteutuksessa oli mukana myös muita yhteistyökumppaneita, jotka mm. opastivat hankkeen pariin 43 % osallistujista.
Kokemukset ja opit	<ul style="list-style-type: none"> • Ohjelman kolmeksi keskeiseksi tekijäksi tunnistettiin projektiraportissa: <ol style="list-style-type: none"> 1) Alueellisten koordinaattorien tiimi, joka koordinoi, että osallistujat saavat tarpeidensa mukaista palvelua ja tukea ohjelman puitteissa ja vastasi myös yhteistyöstä kumppaniorganisaatioiden kanssa. 2) Toimintamalli, jossa tarjottiin yksilöllistä neuvontaa ja mentorointia sekä lähiopetuksena että etämallin kautta yhteistyössä kumppaneiden kanssa. 3) 44 % osallistujista oli sitä mieltä, että kehitysrahasto oli hyödyllisin palvelu.
Digitaalisuuden hyödyntäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Digitaalisuutta hyödynnettiin ohjelmassa kahdella tapaa: <ol style="list-style-type: none"> 1) Etämentorointimalli, jonka kautta annettiin sekä yksityiskoulutusta että ryhmäkoulutusta toimialasta ja liiketoimintataidoista (esim. markkinointi); ryhmäkoulutukset tallioitiin podcasteiksi

		2) Online-työkalut sekä keskustelua (internet-keskustelufoorumi) että resurssien ja materiaalien jakamista varten (internet-hakemisto)
Sovellettu SWOT	Vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> Ohjelman toimintamallia kehitettiin toteutuksen aikana tunnistettujen kehityskohteiden perusteella; luotiin kehitysrahasto ja etämentorointimalli. Hyödynsi etäopetusta koulutusten tarjoamisessa parantaen kustannustehokkuutta ja ohjelman saavutettavuutta Yhteistyökumppaneita hyödynnettiin vahvasti koulutusten toteuttamisessa sekä osallistujien keräämisessä. Tarjosi osallistujille pienrahoitusta yritysmenoihin kehitysrahaston kautta Huomioi osallistujien tuen tarpeen myös yrityksen perustamisen jälkeen
	Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> Hankkeessa ei huomioitu toiminnan jatkuvuutta.
	Kustannukset	<ul style="list-style-type: none"> Hankerahoitus 3 M€
	Vaikuttavuus	<ul style="list-style-type: none"> Ohjelmalla saavutettiin vaikuttavia lopputuloksia. Hanke osallisti 1 382 vammaista henkilöä, joista 735 perusti yrityksen ja 126 löysi työpaikan, lisäksi n. 150 muuta onnistunutta lopputulosta. Ohjelmaan osallistuneiden taloudellisten etuuksien vähentyneen käytön vaikutukseksi arvioitiin 3,5 M€:n säästö valtiolle. Noin 82 % osallistujista arvio ohjelman hyödylliseksi ja n. 93 %:n mielestä ohjelmaa pitäisi jatkaa.
	Lähteet	<ul style="list-style-type: none"> Leonard Cheshire Disability (2009)

Taulukko 6: Toimintamallin esittely – 6. Lets Get Started

Yleiskuvaus	<ul style="list-style-type: none"> Pilottiprojekti, jonka tavoitteena oli etsiä parhaita käytäntöjä tukemaan vammaisia henkilöitä yrityksen perustamisessa. Lähtökohtana etsiä ja oppia kirjallisuuskatsauksen ja tukiohjelman toteuttamisen kautta parhaita käytäntöjä vammaisyrittäjyyden tukemiseksi. Kirjallisuuskatsauksen kohteena vammaisten henkilöiden yrittäjyys. Tukiohjelman kohderyhmänä 15 vammaista henkilöä (joista 8 kehitysvammaisia) iältään 17–50 v. rajatulta alueelta Irlannista (County Clare). Pilottiprojekti oli kokonaisuudessaan vuoden mittainen: kirjallisuuskatsaus aloitettiin 12/2012 ja käytännön toteutusvaihe 4–11/2013.
Lähestymistapa	<ul style="list-style-type: none"> Projekti toteutettiin kolmessa vaiheessa: <ol style="list-style-type: none"> 1. vaihe: McQuillan, H. (2013) kirjallisuuskatsaus parhaista käytännöistä ja toimintamalleista vammaisyrittäjyyden tukemiseen. Katsaus toimi pohjana projektin tukiohjelman suunnittelulle ja toteutukselle (2. vaihe). 2. vaihe: Tukiohjelman suunnittelu ja toteutus. Tukiohjelman tavoitteena oli tukea kohderyhmän jäseniä suunnittelemaan ja perustamaan oma pienyritys tai sosiaalinen yritys. 3. vaihe: Tuki- ja oppimismateriaalien laatiminen, opitun dokumentointi sekä näiden materiaalien jakaminen jatkossa hyötykäytettäväksi.
Organisointi	<ul style="list-style-type: none"> Projektia johti yksityinen organisaatio "Brothers of Charity Clare" ja sen rahoitti yksityinen tahon ("Genio"). Projektin ohjausryhmään sekä toteutusorganisaatioon osallistui paikallisyhteisöstä myös muita organisaatioita. Projektin oppimiskokemukset dokumentoi tätä varten palkattu tutkija.

Kokemukset ja opit		<ul style="list-style-type: none"> Seuraavat kysymykset tunnistettiin tärkeiksi hankkeen aikana: <ol style="list-style-type: none"> Miksi on tärkeää keskittyä ja kehittää toimintamallia ja -prosessia? <ul style="list-style-type: none"> Hyvin tärkeää, sillä se mahdollistaa asioita sekä ohjausryhmä- että asiakastasolla, esimerkiksi projektin mukauttamisen osallistujien tarpeisiin ja joustavan yhteistyömallin kumppaniorganisaatioiden kanssa. Minkälaista on hyvä vammaisryrittäjyyden tuki? <ul style="list-style-type: none"> Havaittiin yhdeksi projektin haastavimmista osa-alueista. Tärkeitä tekijöitä liiketoimintatuen ja -koulutuksen lisäksi ovat mm. yksilön tarpeiden huomiointi, tukiverkoston rakentaminen tukiohjelman sijaan, osallistujien riittävä informointi yrittäjyydestä ja tukiohjelmasta sekä ohjelman henkilöstön tukeminen ("tue tukijaa"). Miten seurataan ohjelmaan osallistuvien pidemmän ajan kehittymistä ja jatketaan heidän tukemistaan ohjelman päättymisen jälkeen? <ul style="list-style-type: none"> Tukiverkostoilla on keskeinen rooli pitkän aikavälin kehittymisen seuraamisessa ja tuen jatkamisessa ohjelman jälkeen. Tuen jatkuvuutta autetaan vaiheessa 3 laadittavien ja dokumentoitavien oppimismateriaalien kautta.
Digitaalisuuden hyödyntäminen		-
Sovellettu SWOT	Vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> Toimintamallin suunnittelussa hyödynnettiin olemassa olevaa tutkimusta ja aikaisempia kokemuksia toteutetuista toimintamalleista. Kokonaisvaltainen lähestymistapa vammaisryrittäjyyden tukemiseen sisältäen teknisen liiketoimintaneuvonnan lisäksi myös muunlaista tukea. Toimintamallin toteutuksessa hyödynnettiin vapaaehtoistyötä sekä paikallisia kumppaneita.
	Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> Loppuraportin mukaan pilotin pidemmästä kestosta olisi ollut hyötyä. Toimintamallissa ei hyödynnetty digitaalisuutta.
	Kustannukset	<ul style="list-style-type: none"> Suorat kustannukset 1059 €/kk/osallistuja, vapaaehtoistyöntekijöiltä saatiin merkittävä työpanos, jonka arvo arviolta 238 €/kk/osallistuja.
	Vaikuttavuus	<ul style="list-style-type: none"> Ohjelman kautta pilotoitiin ja todennettiin, että tuettu yrittäjyys on mahdollinen työllistymismuoto vammaisille henkilöille; ohjelman päättyessä osallistajat olivat eri vaiheissa yrityksen perustamisen kanssa.
Lähteet		<ul style="list-style-type: none"> O'Shea (2013), McQuillan (2013) ja Wynne & McAnaney (2014)

Taulukko 7: Toimintamallin esittely – 7. MATRA project

Yleiskuvaus	<ul style="list-style-type: none"> Hanke, jonka puitteissa toteutettiin koulutusohjelma tukemaan näkövammaisten henkilöiden yrittäjäksi ryhtymistä. Lähtökohtana tukea ohjelmaan osallistuvia liiketoimintataitojen kehittämisessä ja rahoituksen saamisessa yrityksen perustamista varten. Kohderyhmänä näkövammaiset henkilöt Moldovassa Hanke toteutettiin vuosina 2009–2012 Moldovassa osana Hollannin ulkoministeriön Itä- ja Kaakkois-Euroopan maita tukevaa MATRA-ohjelmaa.
Lähestymistapa	<ul style="list-style-type: none"> Yleisenä koulutusperiaatteena oli "oppiminen tekemisen kautta" Koulutusohjelma koostui seuraavista vaiheista: <ol style="list-style-type: none"> vaihe: Osallistujalle tarjottiin mm. perehdytystä liiketoimintaan ja apua liikeidean kehittämisessä sekä esiintymistaidoissa. Vaiheessa myös arviointiin osallistujan liiketoimintataidot ja liikeidea, minkä perusteella valittiin seuraavaan koulutusvaiheeseen pääsevät osallistujat. vaihe: Osallistujalle tarjottiin työpajamuotoista koulutusta liiketoiminnan teknisissä taidoissa ja tukea liiketoimintasuunnitelman laatimisessa. vaihe: Osallistuja esitteli ohjelman lautakunnalle liiketoimintasuunnitelman, jonka perusteella päätettiin rahoituksen myöntämisestä yrityksen perustamisen tukemiseksi.
Organisointi	<ul style="list-style-type: none"> Ohjelma toteutettiin paikallisessa näkövammaisten henkilöiden liiketoiminnan tukikeskuksessa yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa.

	<ul style="list-style-type: none"> • Liiketoimintakoulutuksen toteuttamisesta vastasi yhteistyökumppani. • Osallistujien liiketoimintasuunnitelmien rahoituksesta vastasi alun perin kumppani, joka tarjosi lainaa halvemmalla korolla. 	
Kokemukset ja opit	<ul style="list-style-type: none"> • Suurin näkövammaisten henkilöiden koulutustarve liittyi heille soveltuvien liiketoimintamahdollisuuksien esittelemiseen ja kuvaamiseen, koska näkövammaisten henkilöiden oli vaikea ottaa näistä selvää itsenäisesti. • Ohjelman 2. vaiheen työpajamuotoinen koulutus lopetettiin ja muutettiin henkilökohtaiseksi neuvonnaksi hankkeen aikana. Lisäksi ohjelma perusti sisäisen rahaston tukemaan osallistujien liiketoimintasuunnitelmien rahoitusta yhteistyökumppanin tarjoaman lainarahoitusmahdollisuuden sijaan (rahoitusmuotona puoliksi avustus ja puoliksi laina, enintään 1000 €:a). Näihin muutoksiin oli kaksi syytä: <ol style="list-style-type: none"> 1) Osallistujilla ei ollut riittäviä liiketoimintatietoja ja -tietoja, jotta he olisivat kyenneet laatimaan liiketoimintasuunnitelman koulutusvaiheen aikana. 2) Osallistujien kehittämät liiketoimintasuunnitelmat eivät johtaneet yrityksen perustamiseen, koska he eivät saaneet tähän rahoitusta (ohjelman aikana vain yksi osallistuja sai lainamuotoista rahoitusta yhteistyökumppanilta). • Rahoitusmallin muuttaminen johti onnistuneisiin lopputuloksiin: muutoksen jälkeen 22 henkilöä perusti yrityksen niistä 25:stä henkilöstä, joita autettiin liiketoimintasuunnitelman kehittämisessä. • Keskeiseksi onnistumistekijäksi ohjelmassa tunnistettiin etenkin rahoituksellinen tuki kohderyhmällä, mitä ilman tulokset voivat olla vähäisiä. 	
Digitaalisuuden hyödyntäminen	-	
Sovellettu SWOT	Vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> • Kehitettiin kohderyhmälle rahoitusmalli, joka mahdollisti yrityksen perustamisen käytännössä, eikä vain liiketoimintasuunnitelman tasolla. • Kustannustehokkuutta haettiin tarjoamalla ohjelman palvelua kokonaisuudessaan vain arvioperusteisesti potentiaalisille yrittäjille.
	Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> • Ohjelman yrittäjyytuki keskittyi kokonaisuudessaan teknisiin liiketoimintataitoihin; tukiverkostoja, vertaistukea tai verkostoitumista ei huomioitu. • Hankkeessa ei huomioitu toiminnan jatkuvuutta.
	Kustannukset	• <i>Ei tietoa</i>
	Vaikuttavuus	• Ohjelma osallisti 67 näkövammaista henkilöä, joista 40 sai liiketoiminnan koulutusta, 18 perusti yrityksen ja 5 kehitti olemassa olevaa yritystä.
Lähteet	• Doibani ym. (2012)	

Taulukko 8: Toimintamallin esittely – 8. Yritystä! -projekti

Yleiskuvaus	<ul style="list-style-type: none"> • Yritystä! -projekti on Suomessa toteutettava Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama kolmevuotinen projekti ajalla 2016 – 2018. • Yritystä! -projektin tavoitteena on 1) Edistää vammaisten henkilöiden työelämäosallisuutta tukemalla ja tiedottamalla vammaisten henkilöiden yrittäjyyden mahdollisuuksista; 2) Edistää vammaisten yrittäjien hyvinvointia; 3) Vammaiset henkilöt osaksi yritysmaailmaa (valtavirtaistaminen).
--------------------	---

Lähestymistapa		<ul style="list-style-type: none"> Projektin keskeisiä toimintamuotoja ovat yrittäjyyttä suunnittelevien ja aloittavien yrittäjien valmennus, ohjaus, mentorointi, koulutus sekä verkostoituminen. Projektissa mukana oleville vammaisyrittäjille järjestetään hyvinvointiin liittyen yhteisiä vaikuttamis- ja verkostoitumistilaisuuksia sekä mentorointikoulutusta. Projekti tekee vaikuttamistyötä vammaisyrittäjyyden edistämiseksi muun muassa esteettömyys- ja saavutettavuusosaamisen osalta. Projekti tekee yhteistyötä yrittäjyyttä edistävien tahojen kanssa esimerkiksi kouluttamalla julkisen sektorin toimijoita vammaisten henkilöiden yrittäjyyteen liittyen.
Organisointi		<ul style="list-style-type: none"> Projektia hallinnoi Invalidiliitto ry ja projektikumppaneita ovat Kuurojen liitto ry, Lihastautiliitto ry, Neuroliitto ry, Nuorten ystävät ry, Näkövammaisten liitto ry, Vates-säätiö ja Suomen Yrittäjät ry. Valtakunnallisessa Yritystä! -projektissa työskentelee projektipäällikkö ja neljä projektikoordinaattoria, heidän toimipaikat ovat Helsingissä, Turussa, Oulussa ja Jyväskylässä.
Kokemukset ja opit		<p>Esimerkkejä ensimmäisistä havainnoista sen suhteen, millaiseen todellisuuteen vammainen henkilö törmää yrittämistä käynnistäessään:</p> <ul style="list-style-type: none"> Yrityksen perustamiseen liittyvien neuvontapalvelujen ohjauksen- ja tiedonpuute vammaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyen. Yritystulojen ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen vaikeus. Henkilökohtaisen avun, tulkkauspalvelujen sekä kuljetuspalvelujen laatu ja saamisen vaikeus yritystoiminnassa. Ammatillisena kuntoutuksena myönnettävän Kelan elinkeinotuen huono tunnettavuus ja maksatus takautuvasti rajaavat elinkeinotuen käyttömahdollisuutta. Vammaisuus asettaa yrittäjät eriarvoiseen asemaan esimerkiksi palvelujen ja rahoituksen saamisen osalta.
Digitaalisuuden hyödyntäminen		<ul style="list-style-type: none"> Projektilla on sosiaalisen median kanavat: Twitter, Facebook ja Instagram. Kotisivut www.yritysta.fi Projektissa hyödynnetään verkkokokousalustaa. Asiakastyössä hyödynnetään skype-videopuhelua ja Facetime-, whatsapp- sekä lmo-sovelluksia erityisesti viittomakielisen palvelun osalta.
Sovellettu SWOT	Vahvuudet	<ul style="list-style-type: none"> Taustaorganisaatiot ovat asiantuntevia ja suuria sekä kattavat kohderyhmän. Projektin esiselvitykset ja suunnitelma on tehty huolella ja kohderyhmän edustajia on ollut runsaasti mukana jo näissä vaiheissa.
	Heikkoudet	<ul style="list-style-type: none"> Riskiarvioinnissa tunnistettu riskeiksi osallistuvien organisaatioiden ja henkilöstön sitoutuminen ja toiminnan vastaavuus kohderyhmän tarpeisiin.
	Kustannukset	<ul style="list-style-type: none"> RAY:n rahoitus v. 2016 noin 300 000 €
	Vaikuttavuus	<ul style="list-style-type: none"> Projektissa on vuonna 2016 ollut asiakkaina n. 100 vammaista henkilöä, jotka pohtivat yrityksen perustamista ja yrityksiä on projektin aikana perustettu n. 10. Projektin tilaisuuksiin ja tapahtumiin on osallistunut vammaisia henkilöitä sekä muita yhteistyökumppaneita n. 1000 henkilöä.
Lähteet		<ul style="list-style-type: none"> Yritystä! -projektin projektikumppani Vates-säätiö RAY Avustustietokanta (2016)

LIITE 2: ASIAANTUNTIJA- JA KOHDERYHMÄHAAS- TATTELUT VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄ- JYYDESTÄ

Selvityksessä haastateltiin kuutta vammaista henkilöä, joista viisi toimii tai on toiminut yrittäjinä ja yksi suunnittelee yritystoiminnan käynnistämistä. Lisäksi haastateltiin seuraavia asiantuntijoita:

- Albert Mäkelä, Lainopillinen asiamies, Suomen Yrittäjät
- Juha Mikkola, Toimitusjohtaja, Vakuutus kuntoutus VKK
- Marjo Öhmann, Palvelupäällikkö, Yritys-Suomi-puhelinpalvelu
- Marketta Vepsäläinen, Kela, Työ- ja toimintakykyetuuksien osaamiskeskus
- Merja Heinonen, Erityisasiantuntija, ELY-keskusten sekä TE-toimistojen kehittämis- ja hallintokeskus
- Mika Jokinen, Johtava veroasiantuntija, Verohallinto
- Minna Eronen, Työ- ja päivätoiminnan päällikkö, Vantaan kaupunki, Vammaispalvelut
- Riitta Erämaa, Palvelupäällikkö, Vakuutus kuntoutus VKK
- Sari Eskelinen, Verkostokoordinaattori, Vakuutus kuntoutus VKK
- Sinikka Winqvist, Työllisyys- ja koulutuspoliittinen asiantuntija, Vammaisten henkilöiden työllistymisen sekä koulutusmahdollisuuksien edistäminen, Invalidiliitto, myös Yritystä! -projektin projektipäällikkö

Sekä kohderyhmän että asiantuntijoiden haastatteluissa käsiteltiin vammaisyrittäjyyden mahdollistavia ja estäviä tekijöitä sekä ideoita vammaisyrittäjyyden edistämiseen Suomessa. Seuraavassa kuvataan yltäosan yhteenveto keskusteluissa esiin nousseista teemoista. Esiin nousseet asiat perustuvat haastateltujen näkemyksiin ja saattavat sisältää asiavirheitä.

Vammaisyrittäjyyttä mahdollistavat ja tukevat tekijät

- Omat verkostot, joiden kautta vammaisyrittäjä saanut tukea, neuvonantoa ja yhteistyökumppanuutta yrittäjyyteen liittyen
- Vertaistuen saaminen
- Henkilökohtainen avustaja ja kuljetuspalvelut
- Hyvä kirjanpitäjä, josta on vammaisyrittäjälle paljon apua
- Teknisesti yrityksen perustaminen on helppoa, siihen ei liity paljoa byrokratiaa
- Yrittäjyysneuvontapalvelut ja yrittäjyyteen liittyvän tiedon saatavuus internetissä
- Positiiviset kokemukset TE-toimiston yrittäjyyskurssista
- Vammaisten henkilöiden ALV-vapautus
- Elinkeinotuki
- Ammatillisen kuntoutuksen kautta toteutettava vammaisyrittäjyyden tuki, esimerkiksi apuvälineiden korvaaminen
- Vammaisyrittäjyyden edistämiseen kohdennettu valtion kärkihanke
- Yrittäjyyttä yleisesti tukeva ja siihen kannustava ilmapiiri Suomessa

Vammaisyrittäjyyden esteet, haasteet ja kehityskohdat

- Esteettömyysasiat
- Vammaisen henkilön usko omaan kykyihinkin ja sidosryhmien usko vammaisyrittäjyyteen

- Henkilökohtaisen avustajan tuen saatavuuteen (myönnetyt tuntimäärät), vaihtuvuuteen ja korvaavuuteen liittyvät haasteet
- Kuljetuspalvelut: ei tukea työpäivän aikaisiin matkoihin ja joustamattomaksi koettu palvelu vaikeuttavat
- Vammaisten henkilöiden ALV-vapautuksen toimiala- ja apuhenkilörajaus sekä kokemukset epäselvyyksistä sen myöntämisedellytysten kanssa
- Työkyvyttömyyseläkettä saava ei voi saada starttirahaa
- Työkyvyttömyyseläkkeen ansiorajamekanismit ja niistä aiheutuvat kannustinloukut ja negatiiviset kannustimet
- Työolosuhteiden järjestelytukea ei myönnetä vammaisyrittäjille
- Rahoituksen saaminen vammaisyrittäjän yritystoimintaan
- Sosiaaliturvan ja yrittäjyyden yhteensovittaminen
- Kokemukset elinkeinotuen epämääräisistä myöntämisedellytyksistä ja vaikeasta hakuprosessista
- Työntekijöiden palkkaamisesta seuraavat velvoitteet ja kustannukset, etenkin ensimmäisen työntekijän kohdalla
- Tarve saada tukea liikeidean suunnittelussa
- Tarve saada mentorointia tai sparrausta yritystoiminnan kehittämiseen
- Heikko tiedottaminen vammaisyrittäjille suunnatuista eduista, esimerkiksi ALV-vapautuksen ja elinkeinotuen osalta
- Kokemukset yritysneuvontapalveluiden kaavamaisesta toiminnasta, negatiivisesta asenteesta tai tietämättömyydestä vammaisen henkilön tai yrittäjän etuuksista
- Yrittäjyyteen ja tukiin liittyvän tiedon sirpaloituneisuus
- Alueelliset erot vammaispalvelujen laajuuden tulkinnassa ja myöntämisessä
- Säädösviidakko, jossa yrittäjä joutuu toimimaan sekä vammaisyrittäjän tukiin ja etuuksiin liittyvän byrokratian suuri määrä

Ideat vammaisyrittäjyyden edistämiseen ja kehittämiseen Suomessa

- Taloudellinen tuki vammaisyrittäjille 1. työntekijän palkkaamisessa
- Työntekijäpankki, josta voisi lainata työvoimaa, tai johon kuuluvat työntekijät voisivat palvella useampia vammaisyrittäjiä
- Varahenkilöjärjestelmä henkilökohtaisille avustajille
- Palveluseteli uudenlaisten vammaisyrittäjyyden tuki- tai palvelumallien toteuttamiseen, esimerkiksi byrokratian osalta kevennetyn vammaisyrittäjyysmallin luomiseen
- Rahoitusmalli, jossa julkisella rahoituksella tuplataan vammaisyrittäjän saama yksityinen rahoitus
- Vähäisen toiminnan ALV-alarajan nostaminen vammaisyrittäjille ja vammaisten henkilöiden ALV-vapautuksen myöntämisedellytysten uudistaminen
- Suurennettu starttiraha vammaisyrittäjille
- Yrityshautomot ja ideapajat, joissa voisi keskustella toisten yrittäjien ja/tai mentorin kanssa yritystoiminnasta ja saada neuvoja
- Vammaisjärjestöt kartoittaisivat hankintojaan varten jäsenistöstään vammaisyrittäjät
- Kuntoutustoiminnan kohdentaminen vammaisyrittäjäryhmälle
- Yritysmentorointi yrittäjyyttä suunnitteleville ja sen ulottaminen myös yrityksen perustamisvaiheen yli
- Keskitetty tietolähde vammaisyrittäjyyteen liittyville asioille
- Yrittäjyyden tuki- ja neuvontapalvelujen esteettömyyden ja saavutettavuuden parantaminen, sekä kokonaisvaltainen tuki liikeidean kehittämisessä
- Tapautuma, jossa eri vammaisyrittäjyyttä tukevat organisaatiot esittelisivät omia palveluitansa

- Tukiverkoston luominen vammaisyrityksille
- Esteettömyyden edistäminen kiinteistöissä sekä tiedon saatavuudessa internetissä

LIITE 3: KYSELYTUTKIMUS VAMMAISTEN HENKILÖIDEN YRITTÄJYYDESTÄ

Johdanto

Osana selvityshanketta tehtiin kyselytutkimus vammaisten henkilöiden yrittäjyydestä. Kysely oli suunnattu sekä yrittäjinä toimiville / aiemmin toimineille että yrittäjyyttä suunnitteleville tai suunnitelmista luopuneille henkilöille, joilla on liikunta-, näkö- tai kuulovamma tai kommunikaatiohäiriö. Vastaajia etsittiin vammaisjärjestöjen kautta. Kysely toteutettiin sähköisesti. Kysely oli aluksi avoinna 9. - 21.6.2016, mutta vastausaikaa jatkettiin 2.8.2016 asti.

Kyselyyn vastasi 58 henkilöä. Vastanneista 29 toimi yrittäjänä tällä hetkellä, 6 oli toiminut yrittäjänä aiemmin, 18 oli kiinnostunut yrittäjyydestä ja 5 oli aiemmin ollut kiinnostunut yrittäjyydestä. Vastaajamäärä jäi tavoiteltua matalammaksi. Tästä syystä taustamuuttujien kuvausta lukuun ottamatta aineistoa tarkastellaan pääosin kokonaisuutena.

Vastaajien keski-ikä on 43 vuotta. Vastaajista 21 henkilöä (82 %) on 30 – 59 –vuotiaita. Alle 30-vuotiaita vastaajia on vain 5. Kumpikin sukupuoli on yhtä vahvasti edustettuna. Vastaajista kaupunkikeskuksissa ja esikaupunkialueilla asuu 43 henkilöä (74 %) ja kuntakeskuksissa ja maaseudulla 15 henkilöä (26 %). 22 vastaajalla on liikuntavamma, 14 näkövamma ja 10 kuulovamma. 12 vastaajalla on useampi vamma tai muu vamma. Ammattikorkeakoulu- tai yliopistokoulutuksen on suorittanut 26 vastaajaa (45 %).

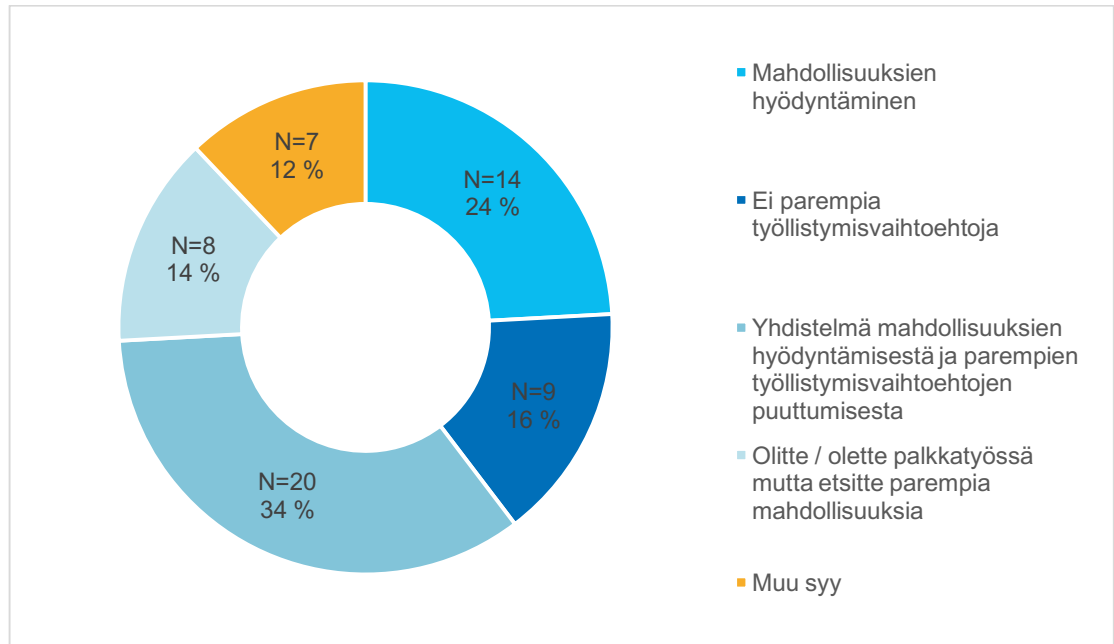
Vastaajilla on runsaasti työkokemusta palkkatyöstä. 18 vastaajaa (31 %) on työskennellyt toisen palveluksessa yli 15 vuotta. Vain 8 vastaajalla ei ole kokemusta palkkatyöstä. Vastaushetkellä palkkatuloja sai 16 vastaajaa (28 %) ja sosiaalietuutta tai eläkettä 50 vastaajaa (86 %) kaikista vastaajista. Lähes kaikki yrittäjänä toimivat saivat tuloja yrityksestä.

Vastaushetkellä yrittäjänä toimineilla oli keskimäärin 8 vuotta kokemusta yrittäjyydestä. Vastaajissa on sekä tuoreita yrittäjiä että pitkään yrittäjänä toimineita. Yhdeksällä vastaajalla on ollut useita yrityksiä omistuksessaan ja yksitoista työllisti itsensä lisäksi muita. Sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen sekä teknisten alojen (erityisesti ICT-alaan) toimijoita on useampia, mutta yleisesti toimialojen kirjo on laaja.

Yrittäjyyden mahdollisuudet

Vastaajien yritystoimintaan kohtaan kokeman kiinnostuksen taustalla on sekä yrittäjyyden mahdollisuuksien hyödyntäminen että parempien työllistymisvaihtoehtojen puuttuminen. 34 prosentilla (20/58, virhemarginaali 14 %-yksikköä) syynä on edellä mainittujen yhdistelmä, 24 prosentilla (14/58, virhemarginaali 13 %-yksikköä) mahdollisuuksien hyödyntäminen ja 16 prosentilla (9/58, virhemarginaali 12 %-yksikköä) parempien työllistymisvaihtoehtojen puuttuminen. 14 prosentille (8/58, virhemarginaali 12 %-yksikköä) syynä on palkkatyötä parempien mahdollisuuksien etsiminen (kuva 1). Muina syinä mainitaan muun muassa harrastuksen ja elinkeinon yhdistelmä, kasvatus yrittäjäksi, säännöllisemmät tulot kuin palkkatyöstä, työllistyminen työmarkkinoille ei onnistunut rajoitteiden vuoksi, pienten eläketulojen täydentäminen, unelmien alalle pääseminen, itsensä pomona toimiminen ja oma vamma.

Kuva 1: Syy yritystoiminnan aloittamiselle tai kiinnostukselle sen aloittamisesta⁹.

Pyydettyessä vertaamaan palkkatyötä yrittäjyyteen 64 prosentille vastaajista (37/58, virhemarginaali 14 %-yksikköä) yrittäjyys on mieluisampi vaihtoehto (kuva 2). Yrittäjänä toimivista 79 prosentille (23/29, virhemarginaali 14 %-yksikköä) yrittäjyys on mieluisampi vaihtoehto. Yrittäjyyttä ei nähdä varavaihtoehtona palkkatyölle vaan ennemminkin jopa mieluisampana vaihtoehtona.

Tarkasteltaessa erilaisia yrittäjyyden mahdollisuuksia vastausten perusteella vapauten ja turvallisuuteen liittyvät mahdollisuudet nähdään tärkeinä (kuva 3). Tärkeitä vapauten liittyviä mahdollisuuksia ovat vapaus työskennellä haluamaansa aikaan, haluamassaan paikassa ja haluamallaan tavalla. Tärkeitä turvallisuuteen liittyviä mahdollisuuksia ovat oman ja perheen toimeentulon turvaaminen sekä turvattu työpaikka. Muina tärkeinä mahdollisuuksina nähdään mahdollisuus toisten auttamiseen ja oman vision/tavoitteen saavuttaminen. Vähemmän tärkeinä nähdään statuksen tai toimeentulon nostamiseen liittyvät mahdollisuudet.

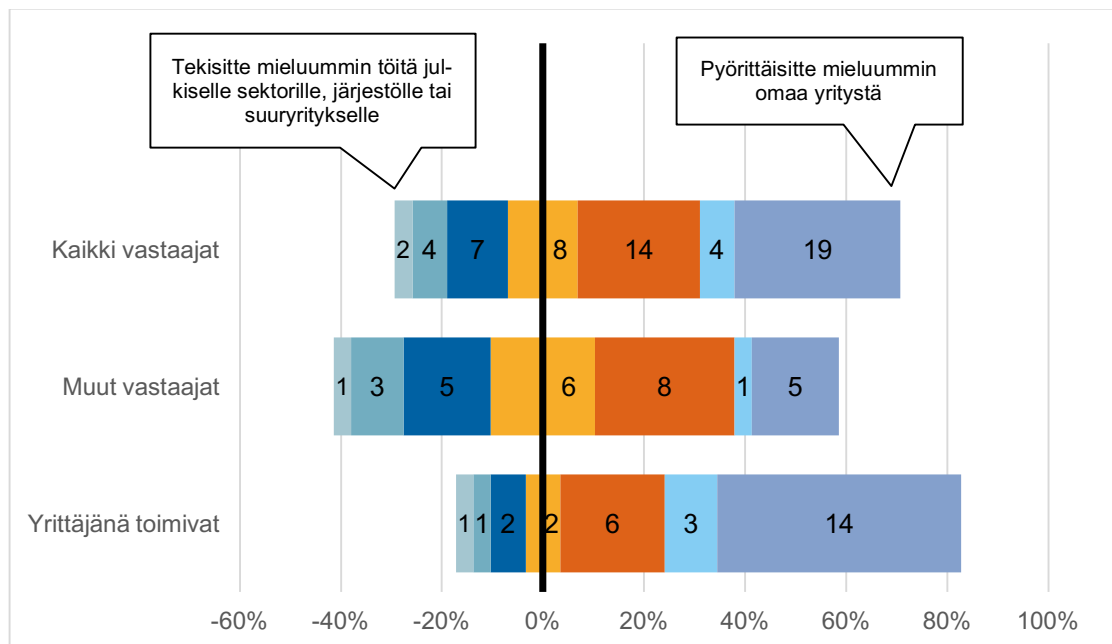
Vastaushetkellä yrittäjänä toimineet toivat esiin muun muassa seuraavaa siitä, mitä yrittäjyys on tuonut heidän elämäänsä:

- ”Haastetta, vastuuta, kovaa työtä ja samalla onnistumisen iloa”
- ”Itseluottamusta, että pärjää”
- ”Mahdollisuuden tehdä haluamaani työtä joustavin työajoin”
- ”Sisältöä ja tarkoitusta elämään, muuten olisi maannut vain kotona tekemättä mitään. On hommaa mitä tekee, aika kuluu. Jos ei olisi alkanut yrittäjäksi, ei olisi varmaan saanut perhettä, koska olisi lamaantunut, masentunut ja negatiivisempi. Ei olisi ollut mitään tarkoitusta, koska ei olisi ollut itselle mielekästä tekemistä.”
- ”Työn iloa, sosiaalista kanssakäymistä, haasteita elämään, laaja-alaisempaa toimintaa kuin palkallisena, haaste tehdä asiat paremmin kuin toinen”
- ”Yrittäjyys on minulle enemmän harrastus, mutta myös tärkeä tulonlähde.”
- ”Yrittäjyys pitää minun mielenterveyteni ja elämänhallintani kasassa.”

⁹ Suurin virhemarginaali 14 %-yksikköä 95 %:n luottamustasolla

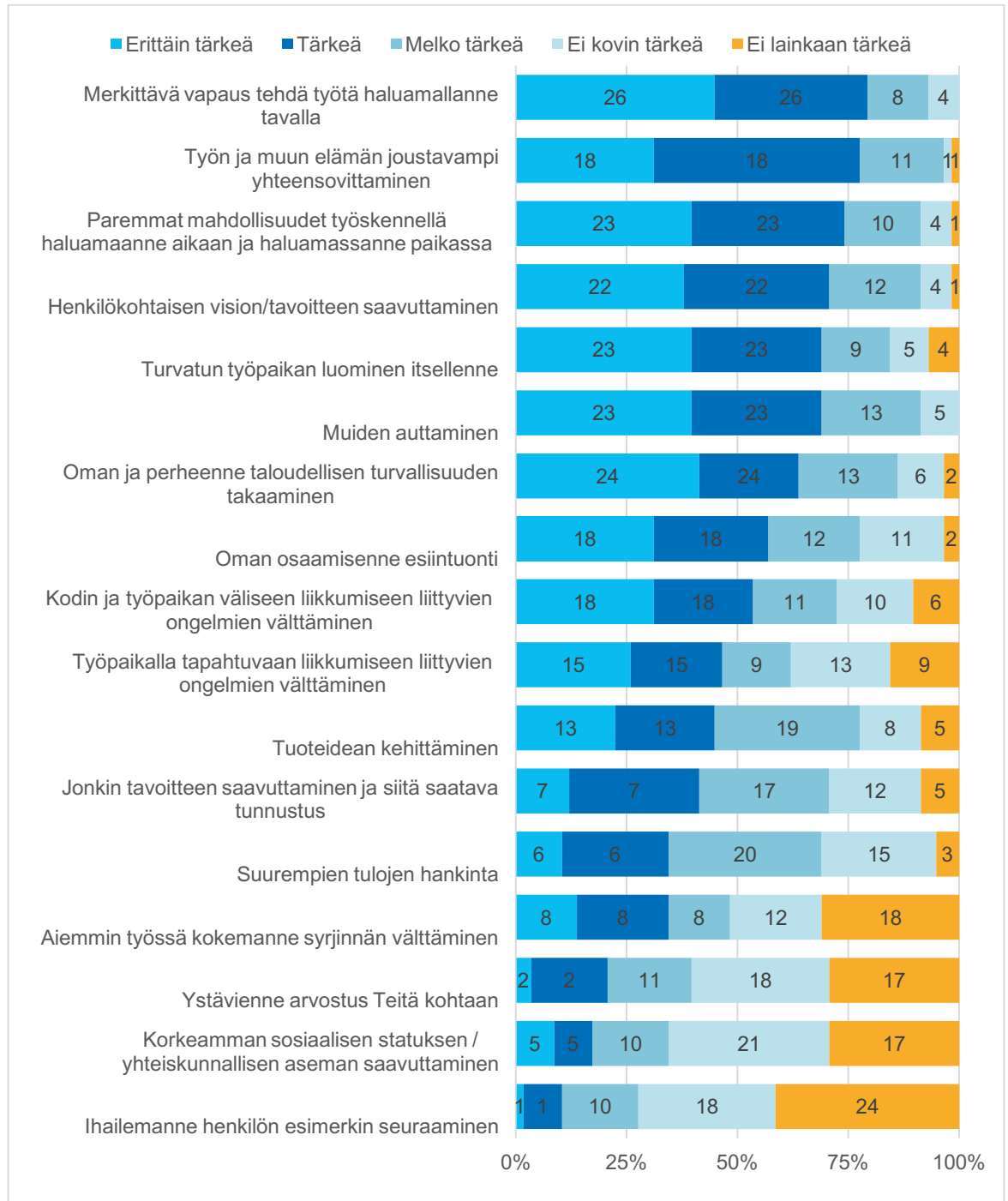
- ”Vapauden tehdä sitä, minkä osaa ja mistä nauttii sekä tuntea itsensä tarpeelliseksi eikä pelkästään toisten ”riippakiveksi””
- ”Mielekkään työn tekeminen eläkkeellä kituuttamisen tai jatkuvan työttömyyskierteen sijaan.”
- ”Vapauden toteuttaa itseään”
- ”Vapautta tehdä työtä joustavasti ja omien aikataulujen ja jaksamisen mukaan. Parempi mahdollisuus vaikuttaa oman työn sisältöön ja toteuttaa omia arvojaan.”
- ”Yrittäjyys on antanut minulle mahdollisuuden olla sen lisäksi, että olen kelloseppä, olla myös oman onneni seppä.”
- ”Yrittäjyys on ainoa mahdollisuus työskennellä, jotta voin tehdä töitä kotona ja silloin, kun kunto sen sallii. Olen aina halunnut olla yrittäjä, ennen vammautumistakin. Yrittäjänä voin käyttää osaamistani hyödyksi ja olla osa yhteiskuntaa.”
- ”Yrittäjyys on tuonut onnellisuus, tyytyväisyys, kiinnostus ja hyvää tahtoa elämäni.”
- ”Yrittäjyys on tuonut vapautta tehdä erilaisia töitä. Toisaalta myös tuskaa tuloksen saamisesta ja siitä, että aina on yrityksen kanssa naimisissa.”
- ”Yrittäjänä pystyn toteuttamaan ideoitani, tekemään työtä intohimolla, käyttämään luovuuttani, auttamaan muita ihmisiä ja vaikuttamaan asioihin. Koen työnteon yrittäjänä mielekkääksi ja koen kehittyneeni ja kasvaneeni ihmisenä paljon yrittäjyyden ansiosta. Pystyn myös paremmin jaksottamaan työpäivääni jaksamiseni mukaan. Toisaalta yrittäjyys on tuonut myös paljon stressiä ja vaikeuksia. Varsinkin yrittäjänä sairastuessa apua ei ole saatavilla samalla tapaa kuin palkkatyössä ja omalla kohdalla sairaus on horjuttanut omaa sekä yrityksen taloutta vakavasti.”

Kuva 2: Vastaajien mieltymys yrittäjyyteen suhteessa palkkatyöhön asteikolla 1 – 7 (1 = erittäin mieltynyt palkkatyöhön, 7 = erittäin mieltynyt yrittäjyyteen)¹⁰. Pylväisiin on merkitty vastausten absoluuttiset määrät.

¹⁰ Kaikkien vastaajien osalta suurin virhemarginaali 14 %-yksikköä, yrittäjänä toimivien 19 %-yksikköä ja muiden vastaajien osalta 20 %-yksikköä 95 %:n luottamustasolla

Kuva 3: Yrittäjyyden eri mahdollisuuksien tärkeys vastaajille¹¹. Pylväisiin on merkitty vastausten absoluuttiset määrät.

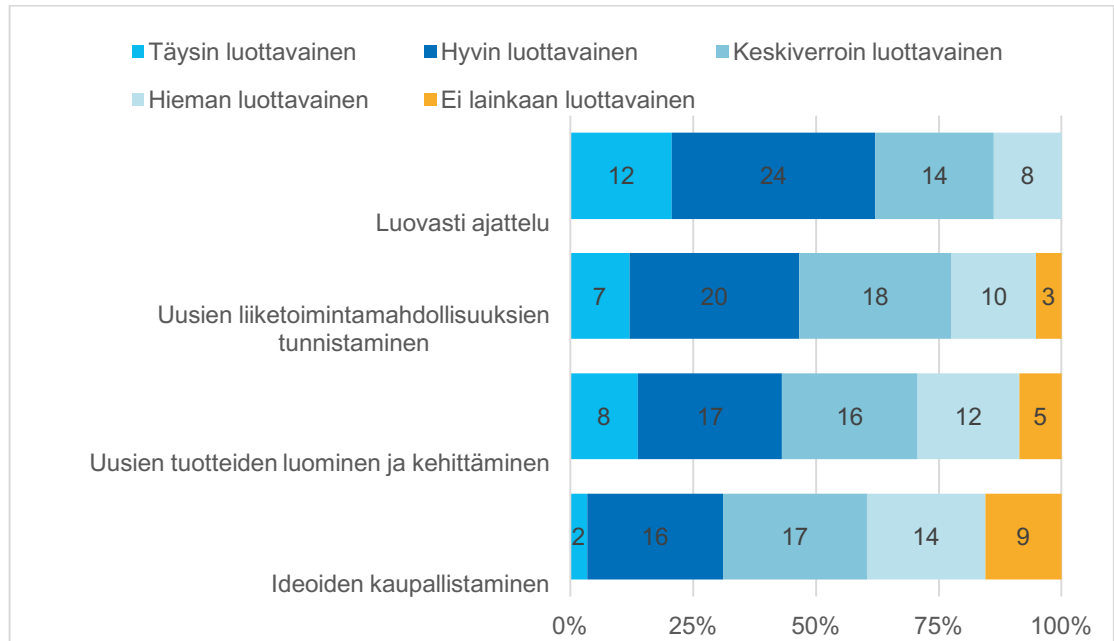
Yrittäjyyden haasteet

Kysyttäessä vastaajien luottavaisuutta omiin liiketoiminnan kehittämiseen liittyviin kykyihinsä havaitaan, että luottavaisuus vaihtelee vastaajien kesken suuresti (kuva 4). Esimerkiksi uusien tuotteiden luomisen ja kehittämisen kohdalla on sekä kykyihinsä täysin luottavaisia että

¹¹ Suurin virhemarginaali 14 %-yksikköä 95 %-n luottamustasolla

ei lainkaan luottavaisia. Vahvinta luottavaisuus on luovaan ajatteluun ja heikointa ideoiden kaupallistamiseen.

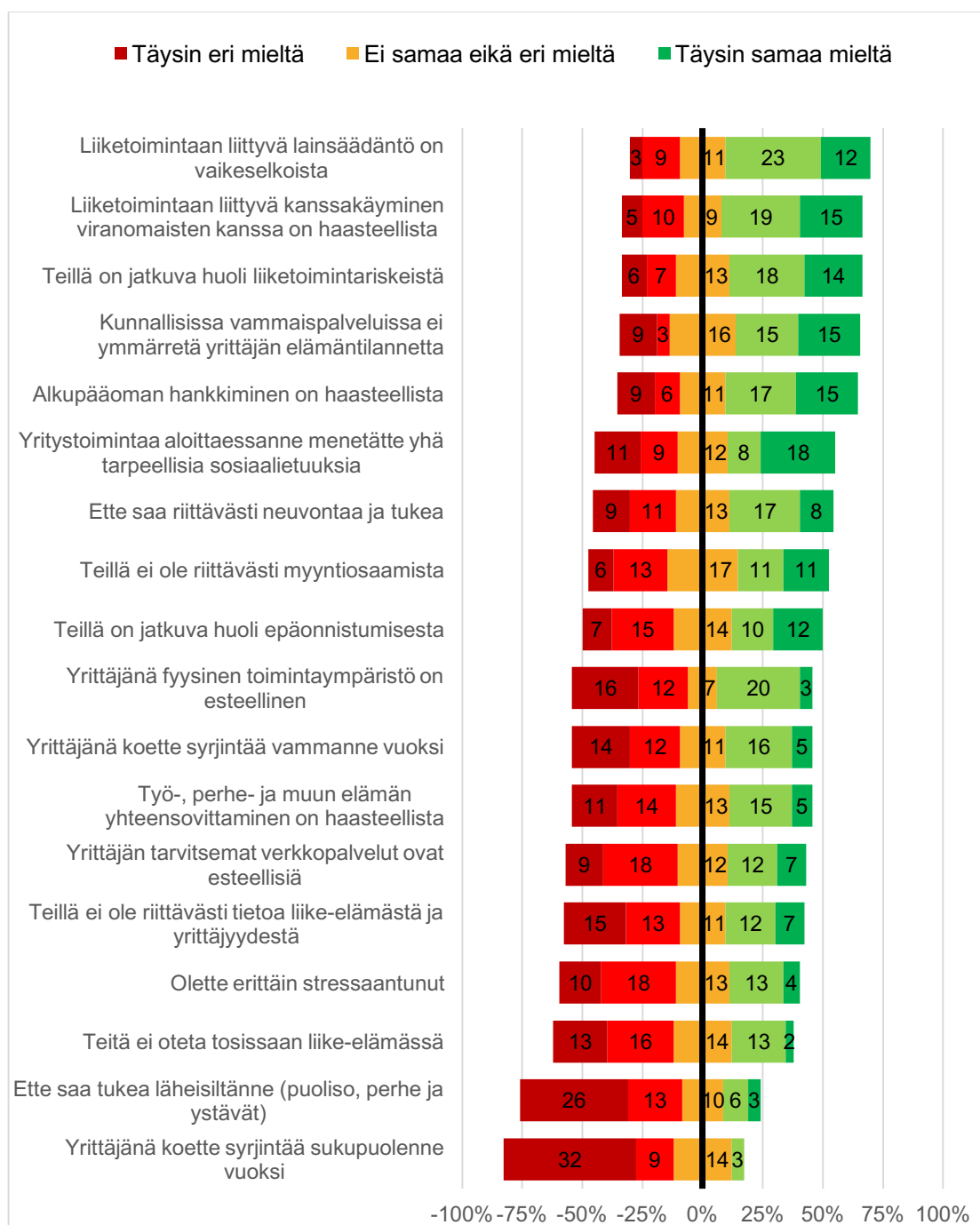
Kuva 4: Vastaajien luottavaisuus omiin kykyihinsä eri liiketoiminnan kehittämiseen liittyvillä alueilla¹². Pylväisiin on merkitty vastausten absoluuttiset määrät.

Vastaajille esitettiin väitteitä heidän yrittäjyyteen liittyvistä haasteista. Yli puolet vastaajista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä seuraavista väitteistä: ”Liiketoimintaan liittyvä lainsäädäntö on vaikeaselkoista”, ”Liiketoimintaan liittyvä kanssakäyminen viranomaisten kanssa on haasteellista”, ”Teillä on jatkuva huoli liiketoimintariskeistä”, ”Kunnallisissa vammaispalveluissa ei ymmärretä yrittäjän elämäntilannetta” ja ”Alkupääoman hankkiminen on haasteellista” (kuva 5). Lisäksi huomioitava, että 31 prosenttia (18/58, virhemarginaali 14 %-yksikköä) vastaajista on täysin samaa mieltä väitteen ”Yritystoimintaa aloittaessanne menetätte yhä tarpeellisia sosiaalietuuksia” kanssa. Sen sijaan väitteen ”Ette saa tukea läheisiltänne” kanssa 67 prosenttia (39/58, virhemarginaali 14 %-yksikköä) vastaajista on täysin tai jokseenkin eri mieltä.

¹² Suurin virhemarginaali 14 %-yksikköä 95 %-n luottamustasolla

Kuva 5: Yrittäjyyden haasteiden totuudenmukaisuus vastaajien mielestä¹³. Pylväisiin on merkitty vastausten absoluuttiset määrät.

Muita vastaajien kohtaamia haasteita kysyttäessä haasteina mainittiin mm. sopivan avustajan löytäminen, toimeentulon saanti starttirahan päätyttyä, mainontaa ja markkinointia, koulutuksen ja lisämateriaalin saaminen, rahoitus, konkreettisen avun saaminen yritystä perustettaessa, heikko usko omiin onnistumismahdollisuuksiin, liikkuminen talvella ja vamman aiheuttamat

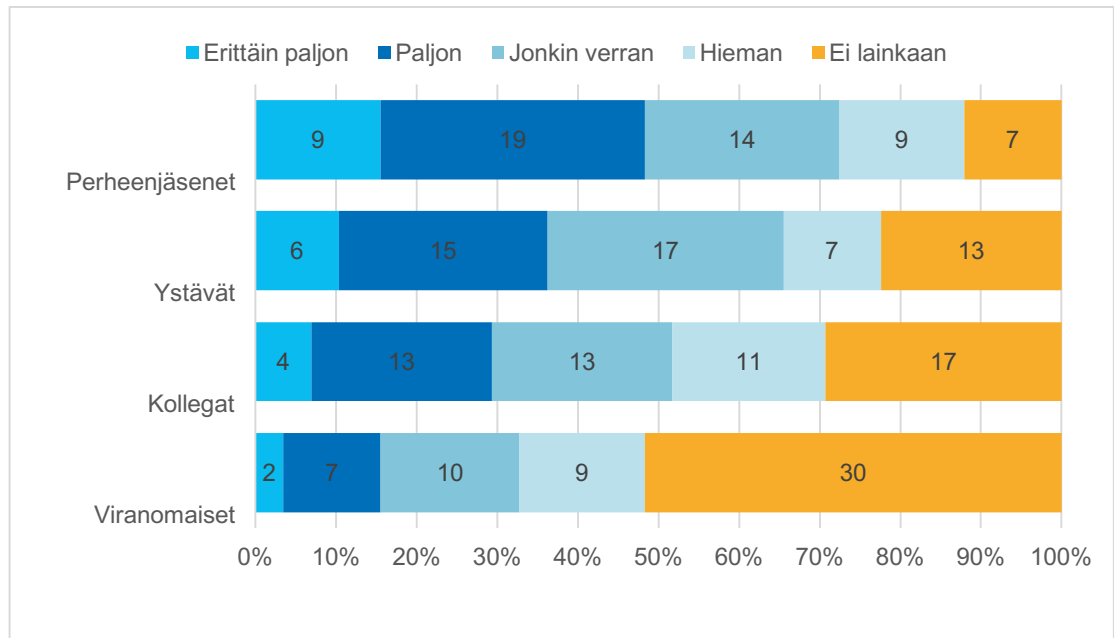
¹³ Suurin virhemarginaali 14 %-yksikköä 95 %-n luottamustasolla

rajoitteet. Yrittäjyyspyrkimyksistä luopuneet vastaajat toivat esiin syitä siihen, että eivät ryhtyneet yrittäjiksi. Syinä mainittiin liian vaikea byrokratia, sairauksien paheneminen, pelko toimeentulosta, kova kilpailu, vähentynyt kysyntä, asiakkaiden etsintä ja vastuun kantaminen.

Yrittäjyyden tukeminen

Kaikilta vastaajilta kysyttiin, kannustivatko tai kannustavatko perheenjäsenet, ystävät, kollegat ja viranomaiset ratkaisuun yritystoiminnan aloittamisesta. Eniten kannustusta vastaajat ovat saaneet tai saavat perheenjäseniltä (kuva 6). Sen sijaan 52 prosenttia (30/58, virhemarginaali 14 %-yksikköä) vastaajista ei ole saanut lainkaan kannustusta viranomaisilta.

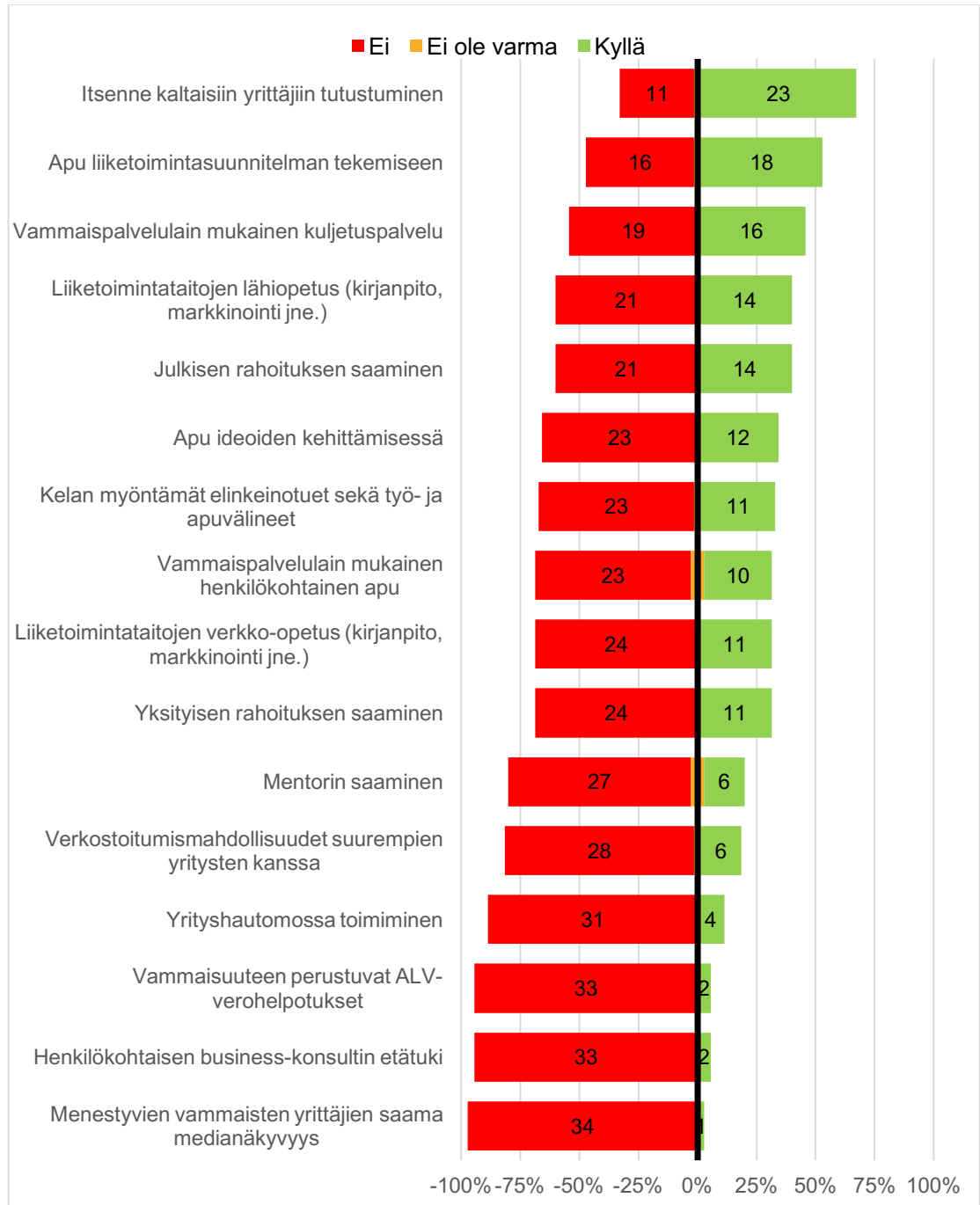
Kuva 6: Vastaajien saaman kannustuksen määrä eri toimijoilta ratkaisuun yritystoiminnan aloittamisesta¹⁴. Pylväisiin on merkitty vastausten absoluuttiset määrät.

Yrittäjänä toimivilta tai toimineilta vastaajilta kysyttiin, ovatko he hyödyntäneet mainittuja apuja tai tukia yritystoiminnassa tai sen aloittamisessa. 66 prosenttia (23/35, virhemarginaali 18 %-yksikköä) vastaajista on hyödyntänyt itsensä kaltaisiin yrittäjiin tutustumista, 51 prosenttia (18/35, virhemarginaali 18 %-yksikköä) apua liiketoimintasuunnitelman tekemiseen ja 46 prosenttia (16/35, virhemarginaali 18 %-yksikköä) vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua (kuva 7). Edellä mainitut ovat kysytyistä eniten hyödynnetyimmät. Erikseen on mainittava, että Kelan myöntämää elinkeinotukea tai työ- ja apuvälineitä on hyödyntänyt 31 prosenttia (11/35, virhemarginaali 18 %-yksikköä) ja vammaisuuteen perustuvia ALV-verohelpoituksia vain kaksi vastaajaa. On huomattava, että apujen ja tukien käyttöön vaikuttaa sekä niiden kysyntä että tarjonta eli sekä se, ovatko ne koettu tarpeellisiksi, että se, onko niitä ollut (edullisesti, vaivattomasti tai lain määrittelevästi) saatavilla.

¹⁴ Suurin virhemarginaali 14 %-yksikköä 95 %:n luottamustasolla

Kuva 7: Yrittäjänä toimivien tai toimineiden vastaajien hyödyntämät avut ja tuet yritystoiminnassa tai sen aloittamisessa¹⁵. Pylväisiin on merkitty vastausten absoluuttiset määrät.

Yrittäjänä toimivat tai toimineet vastaajat toivat esiin seuraavia apuja ja tukia, joita ovat myös hyödyntäneet yritystoiminnassa tai sen aloittamisessa: ELY-keskuksen yritysneuvonta, investointituki, kehittämisavustus ja asiantuntijoiden käyttöön tarkoitettu tuki, Näkövammaisten liiton työllisyys- ja yrityspalvelu, Tekes-projektirahoitus, Finnvera-laina, palkkatuki, yrittäjyys-

¹⁵ Suurin virhemarginaali 18 %-yksikköä 95 %-n luottamustasolla

koulutus, mainostusapu ystävältä, starttiraha, näkövammaisten yrittäjien vertaistuki, Fysioterapia-alan näkövammaiset ry, apuvälineasiantuntijat, oppisopimuskeskus, apurahat koulutukseen, Uusyrityskeskus, Invalidiliiton Yritystä!-projekti ja Vammaisten koulutuksen ja työllistymisen tuki ry:n (Tukilinja) apuraha.

Yrittäjänä toimivilta tai toimineilta vastaajilta kysyttiin myös toimijoita ja tahoja, jotka ovat olleet avuksi yritystoiminnassa ja sen aloittamisessa. Esiin tulivat seuraavat toimijat:

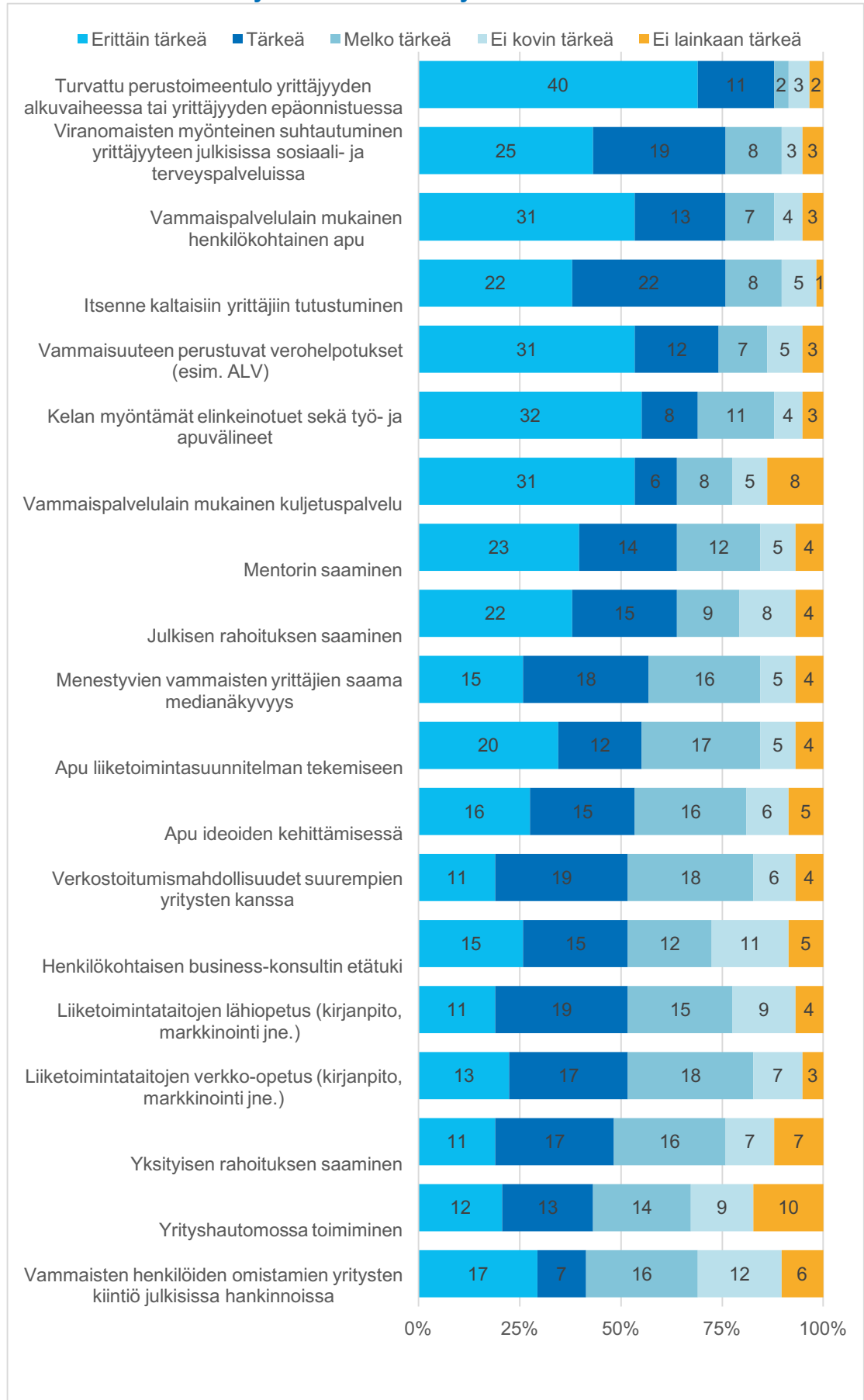
- Henkilökohtaiset kontaktit: opiskelijatoverit, kollegat, ystävät, perhe, yrittäjäperhe, entinen työnantaja, yksityiset henkilöt, yhtiökumppani, oma verkosto, yrittäjäverkosto ja oma lähipiiri
- Vammaisjärjestöt ja -säätiöt: Lihastautiliitto, Invalidiliiton Yritystä! -projekti, Näkövammaisten liitto, Vammaisten koulutuksen ja työllistymisen tuki ry (Tukilinja) ja näkövammaisia tukevat säätiöt
- Yrittäjän yhteistyökumppanit: tilitoimisto, kirjanpitäjä, lakimies, talous- ja veroneuvoja, vakuutusyhtiö, rahoittaja ja saman alan toimijat
- Kunnalliset yrittäjyyden edistäjät: kunnan yrityspalvelu ja yrityspaja, kunnan elinkeinoasiamies sekä YritysHelsinki
- Yrityspalvelujärjestelmä: Yritys-Suomi, TE-palvelut, ELY-keskus, uusyrityskeskus, Finnvera ja Tekes
- Yrittäjyys- ja ammattijärjestöt: Suomen Yrittäjät ry, Lakimiesliiton mentorointiohjelma, Fysioterapia-alan näkövammaiset ry., oma ammattijärjestö
- Muut: Kela, Verovirasto, aikuiskoulutuskeskus ja kunnan sosiaalitoimi

Vastaushetkellä yrittäjyydestä kiinnostuneilta vastaajilta kysyttiin, tietävätkö he, mistä saada tukea ja neuvontaa yrittäjäksi ryhdyttäessä. 18 vastaajasta 13 vastaajaa (72 prosenttia) vastasi myönteisesti. Esiin nousivat Näkövammaisten liitto, ELY-keskus, Kela, verotoimisto, Finnvera, eri yritysneuvonnat, internet, Invalidiliitto (Yritystä!-projekti), TE-keskus (työvoimatoimisto), Ilmarinen, Yritys-Suomi, Lihastautiliitto, NewCo- Helsingin kaupungin neuvontapiste yrittäjiksi aikoville, Kuurojen liitto, Suomen Yrittäjät ry., maakuntaliitto, uusyrityskeskukset, yrityshautomot korkeakouluissa, patentti- ja rekisterihallitus, kaupparekisteri, maistraatti, tilitoimisto, kokeneet yrittäjät ja yritysneuvojat.

Kaikilta vastaajilta kysyttiin, kuinka tärkeiksi he kokevat eri avut ja tuet yritystoiminnassa tai sen aloittamisessa. Yli kolme neljästä vastaajasta kokee erittäin tärkeäksi tai tärkeiksi turvattun perustoimeentulon yrittäjyyden alkuvaiheessa tai yrittäjyyden epäonnistuessa, viranomaisten myönteinen suhtautuminen yrittäjyyteen julkisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun ja itsensä kaltaisiin yrittäjiin tutustumisen. Muita tärkeimmiksi koettuja apuja ja tukia ovat vammaisuuteen perustuvat verohelpotukset, Kelan myöntämät elinkeinotuet sekä työ- ja apuvälineet, vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelu (kuva 8).

Vammaisuuteen perustuvia verohelpotuksia pidetään tärkeinä, mutta niiden käyttö kohderyhmässä on vähäistä. Keskeisin syy tähän on se, että nykylainsäädännön mukainen arvonlisävero koskeva vammaisuuteen perustuva verovapautus koskee vain sokeiden ja vaikeavammaisten henkilöiden valmistamien tavaroiden tai tavaraan kohdistuvien työsuoritteiden myyntiä toiminnassa, jossa apulaisina ei käytetä muita kuin aviopuolisoa tai 18 vuotta nuorempia jälkeläisiä ja enintään yhtä muuta henkilöä. Siis vain pieni osuus vastanneista on tähän ylipäänsä oikeutettuja.

Kuva 8: Vastaajien näkemys apujen ja tukien tärkeydestä yritystoiminnassa tai sen aloittamisessa¹⁶. Pylväisiin on merkitty vastausten absoluuttiset määrät.

Yhteenveto

Yrittäjäkokemusta omaavien tai yrittäjyydestä kiinnostuneiden vammaisten henkilöiden joukossa on vahvasti edustettuna kumpikin sukupuoli. Iältään 30 - 39 –vuotiaita, jo opiskelutaan valmistuneita henkilöitä, on runsaasti, mutta myös keski-ikäiset ja eläkeikää lähestyvät ovat edustettuna.

Yrittäjäkokemusta omaavien tai yrittäjyydestä kiinnostuneiden vammaisten henkilöiden joukossa on vahvasti edustettuna sekä toisen asteen koulutuksen korkeimpana koulutuksenaan suorittaneet että yliopisto- tai ammattikorkeakoulukoulutusta saaneet. Vastaajilla on työkokemusta palkkatyöstä runsaasti. Yrittäjänä toimivissa on sekä tuoreita että kokeneita yrittäjiä. Kyselyyn vastanneista vastaushetkellä yrittäjänä toimineista 29 vastaajasta yhdeksällä vastaajalla on ollut useita yrityksiä omistuksessaan ja yksitoista työllisti itsensä lisäksi muita. Sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen sekä teknisten alojen (erityisesti ICT-alan) toimijoita on useita, mutta yleisesti toimialojen kirjo on laaja.

Yrittäjyyteen ohjaavina tekijöinä on sekä työntö- että vetotekijöitä. Yrittäjyys nähdään sekä mahdollisuuksia tarjoavana ja palkkatyötä parempana ratkaisuna, mutta osittain taustalla on myös muiden työllistymisvaihtoehtojen vähäisyys. Yrittäjyyden mahdollisuuksina nähdään vapauden ja turvallisuuden saavuttaminen. Muina tärkeinä mahdollisuuksina nähdään mahdollisuus toisten auttamiseen ja oman vision/tavoitteen saavuttaminen.

Yrittäjyyden haasteissa esiin nousee kokemus lainsäädännön vaikeaselkoisuudesta ja viranomaisyhteistyön hankaluudesta. Esimerkiksi kunnallisten vammaispalveluiden ei koeta ymmärtävän yrittäjän arkea. Keskeisiä haasteita ovat myös huoli liiketoiminnan riskeistä ja alkupääoman hankinnan vaikeudet. Yritystoiminnan aloittamiseen liittyy myös huoli edelleen tarpeellisten sosiaalietuuksien menettämisestä.

Yrittäjyyden tukemisessa erittäin tärkeäksi nähdään perustoimeentulon turvaaminen yrittäjyyden alkuvaiheessa tai yrittäjyyden epäonnistuessa, viranomaisten myönteinen suhtautuminen, vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen apu ja kuljetuspalvelut, itsensä kaltaisiin yrittäjiin tutustumisen, ammatillisen kuntoutuksen elinkeinotuet sekä työ- ja apuvälineet sekä vammaisuuteen perustuvat verohelpotukset. Yrittäjäkokemusta omaavien keskuudessa hyödynnetyimpiä tukia ovat itsensä kaltaisiin yrittäjiin tutustuminen, apu liiketoimintasuunnitelman tekemiseen ja vammaispalvelulain mukainen kuljetuspalvelu. Vain kaksi vastanneista yrittäjyykokemusta omaavista on hyödyntänyt vammaisuuteen perustuvaa arvonlisäverovapautusta. Yhtenä syynä on se, että vain harvat ovat siihen oikeutettuja vamma ja liiketoiminnan laatu huomioiden. Kuitenkin tämä voidaan tulkita niin, että se ei ole tällä hetkellä kovinkaan suuressa roolissa vammaisyrittäjyyden tukemisessa.

Kyselytutkimuksella saavutettiin oleellista tietoa vammaisyrittäjyydestä ja sen tukemisesta. Vastausten määrä, 58 vastausta, jäi pieneksi. Tätä suurempi vastaajamäärä olisi mahdollistanut vahvemmat johtopäätökset sekä tarkempien tarkastelujen tekemisen.

Kyselypohjassa olevien kysymysten avulla saatiin ylätasosta tietoa. Kysely kannattaa toistaa tulevaisuudessa. Jatkokyselyssä kysymyksiä on tarpeen osin tarkentaa ja osin täydentää. Lisäkysymyksinä on tarpeen olla yritysten keskeisistä taloudellisista tunnusluvuista sekä henkilön vammautumisen ajankohdasta. Joitakin vähemmän oleellisia tai heikosti ymmärrettyjä kysymyksiä voi poistaa.

¹⁶ Suurin virhemarginaali 14 %-yksikköä 95 %-n luottamustasolla

LIITE 4: TYÖPAJATYÖSKENTELEN OSALLISTUJAT

Nimi	Organisaatio ja/tai titteli	7.9.2016	3.10.2016	8.11.2016
Järjestäjät				
Pyry Niemelä	Nordic Healthcare Group	x	x	x
Pekka Kallionpää	Nordic Healthcare Group	x	x	
Vesa Kämäräinen	Nordic Healthcare Group	x		
Kaija Ray	Vates-säätiö	x	x	x
Jukka Lindberg	Vates-säätiö	x	x	x
Jarna Heinonen	Turun yliopiston kauppakorkeakoulu	x		x
Ulla Hytti	Turun yliopiston kauppakorkeakoulu	x	x	
Osallistujat				
Jaana Argillander	Näkövammaisten liitto, yrittäjyysneuvoja	x	x	x
Sari Eskelinen	Vakuutuskuntoutus VKK, verkostokoordinaattori	x	x	x
Jaana Korkeaniemi	Kela, Työ- ja toimintakykyetuksien osaamiskeskus	x		
Kirsi Mikkonen	ELY-keskus sekä TE-toimistot, kehittämis- ja hallintokeskus, Yrityssuomi.fi	x		
Markus Saari	Invalidiliitto, Yritystäl-hanke	x	x	x
Jarno Salovuori	ELY-keskus sekä TE-toimistot, kehittämis- ja hallintokeskus, Yrityssuomi.fi	x	x	x
Esko Valkeala	yrityskummi, mentori		x	x
Marketta Vepsäläinen	Kela, Työ- ja toimintakykyetuksien osaamiskeskus	x	x	x
Kimmo Viljamaa	Vantaan kaupunki		x	
Sinikka Winqvist	Invalidiliitto, Yritystäl-hanke	x	x	x
4 yrittäjänä toimivaa/toiminutta vammaista henkilöä		x	x	x
Hankeen ohjausryhmän edustajat				
Mikko Rissanen	Sosiaali- ja terveysministeriö	x		
Patrik Tötterman	Työ- ja elinkeinoministeriö		x	

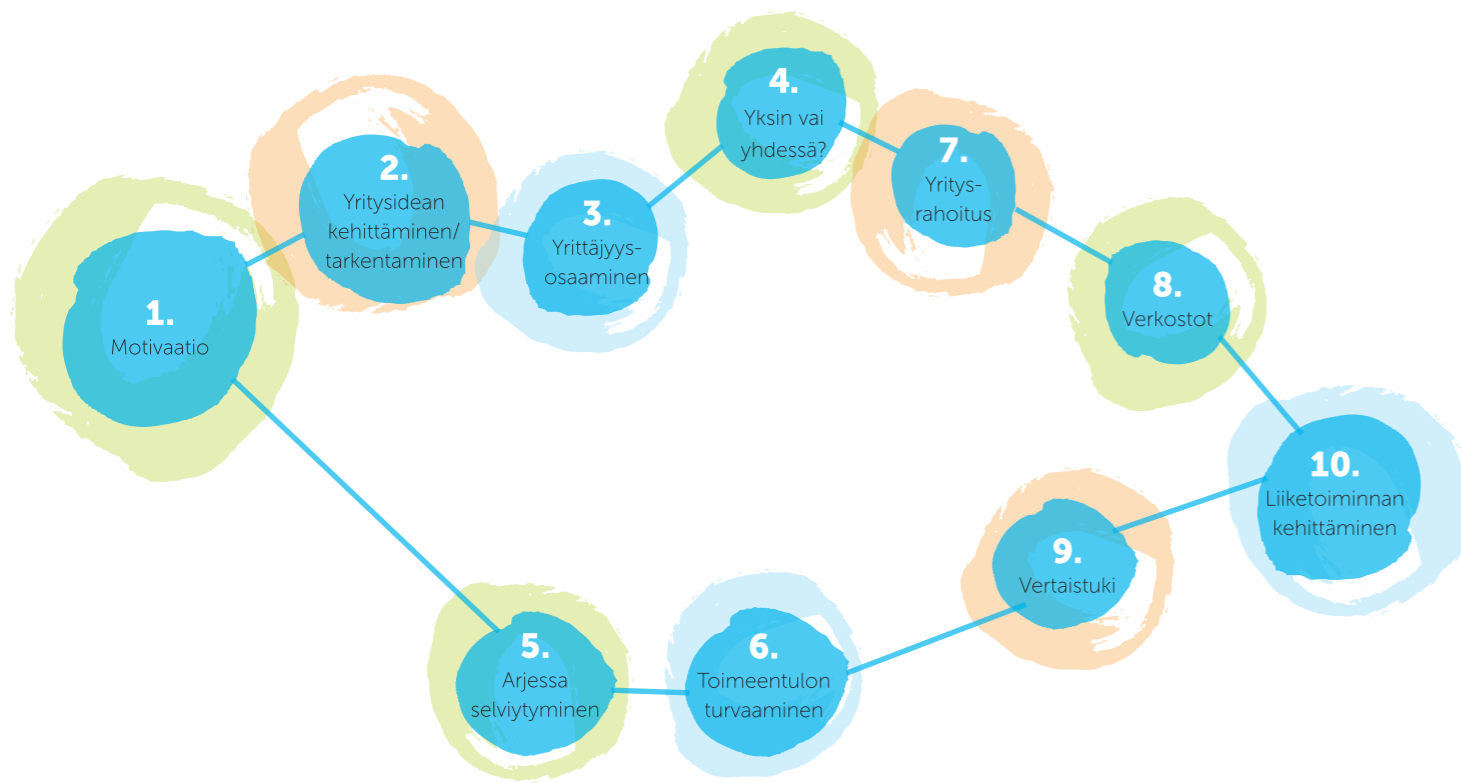
LIITE 5: MINUSTAKO YRITTÄJÄ? – KYLLÄ! – OPAS VAMMAISELLE HENKILÖLLE YRITTÄJÄKSI RYHTY- MISEEN

Minustako
yrittäjä?

KYLLÄ!

OPAS VAMMAISELLE
HENKILÖLLE YRITTÄJÄKSI
RYHTYMISEEN

ES

Työn iloa, sosiaalista kanssakäymistä, haasteita elämään, laaja-alaisempaa toimintaa kuin palkallisena, haaste tehdä asiat paremmin kuin toinen.

(Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki -hankkeessa v. 2016 vammaisille henkilöille toteutetun kyselyn vastauksia kysymykseen, mitä yrittäjyys on tuonut mukanaan.)

OPPAAN TARKOITUS JA TAVOITE:

10 askeleen polku yrittäjäksi

Tämä opas on tarkoitettu sinulle, joka harkitset yrittäjäksi ryhtymistä. Sinulla voi olla esimerkiksi näkö- tai kuulovamma, liikuntarajoite tai jokin muu arjen toimintakykyyn vaikuttava rajoite. Sillä ei ole merkitystä, mikä on diagnoosisi tai onko sellaista. Jos olet miettinyt yrittäjyyttä mahdollisuutena, mutta et ole rohjennut vielä edetä mahdollisuuden selvittämisessä, tämä opas on juuri sinulle.

Tavoitteenamme on rohkaista sinua etenemään askel askeleelta yrittäjäksi ryhtymisen tiellä. Osa askeleista voi olla lyhyitä, osa kärsivällisyyttä koettelevan pitkiä. Seuraavilla sivuilla kuvataan 10-askelmainen etenemisen polku yrityksen perustamisen tueksi. Polun vaiheet saattavat tulla kohdallasi vastaan eri järjestyksessä, sillä kukin etenee yksilöllisesti. Kussakin vaiheessa kuvataan tärkeitä pohdittavia ja selvitettäviä asioita sekä annetaan vinkkejä ja tietoja siitä, mihin voit olla yhteydessä, jotta saat lisätietoja. Oppaan lopussa on lomake omille muistiinpanoillesi ja ajatuksillesi. Siihen voit kirjata yhteystietoja tai saamiasi vastauksia, kun selvität omaa yrittäjyyttäsi. Toivomme tästä oppaasta olevan sinulle apua.

Opas on tuotettu osana Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki -hanketta (2016), jonka rahoittajana oli Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Vastuuministeriönä oli STM. Hankkeen toteuttajina olivat Nordic Healthcare Group Oy (hallinnoija, päätoimija), Vates-säätiö sr ja Turun yliopiston kauppakorkeakoulu, jotka vastaaivat oppaan sisällöstä.

Pohdi omasta näkökulmastasi, mikä sinua motivoi eniten yrittäjäksi. Onko yritysideoasi sellainen, että se kiinnostaa sinua ja jaksat ponnistella sen eteen, ja siedät yrittämiseen liittyvää riskinottoa, jopa kaipaavat sitä?

1. Motivaatio

Ensimmäinen ja tärkein vaihe! Oletko sellaisessa elämäntilanteessa, että yrittäjäksi ryhtyminen on kiinnostava vaihtoehto? Oletko saanut mahdolliseen yrittäjyyteen kannustusta lähipiiriltä tai perheeltäsi? Oletko nykyisessä työssäsi tai elämässäsi pystynyt luomaan verkostoja, joiden kautta yrittäjänä toimiminen voisi onnistua? Onko sinulla jokin idea, jonka arvelet olevan hyvä liiketoiminnan kohde. Onko sinulla mahdollisesti valmiiksi alkupääomaa yrityksen perustamiseen?

Kun pohdit yrittäjäksi ryhtymistä, kannattaa edellä oleviin kysymyksiin etsiä vastauksia oman elämän ja näkökulman kautta. Yrittäjyydellä on etuja, mutta se on myös vaativaa ja raskasta työtä. Jos vastasit useaan edellä olevista kysymyksistä myöntävästi, kannattaa jatkaa polun seuraaviin vaiheisiin.

Yrittäjänä toimimisessa etuna voi olla vapaus työskennellä haluamaansa aikaan, haluamassaan paikassa ja haluamallaan tavalla tai uralla eteneminen omaan tahtiin. Yrittäjänä toimiessasi sinulla voi olla palkkatyötä parempi mahdollisuus vaikuttaa omaan toimeentuloosi. Yrittäjyyden haasteina voivat olla perheen tai läheisten puuttuva tuki, tai sinulla ei ole valmiita verkostoja, joiden kautta saada aloitusvaiheeseen tarpeen mukaista tukea. Voi myös olla, että liikeideoasi ei ole riittävän kypsä ja se edellyttää edelleen kehittämistä ennen kuin siitä tulee liiketoiminnallisesti kannattavaa.

Pohdi omasta näkökulmastasi, mikä sinua motivoi eniten yrittäjäksi. Onko yritysideoasi sellainen, että se kiinnostaa sinua ja jaksat ponnistella sen eteen, ja siedät yrittämiseen liittyvää riskinottoa, jopa kaipaavat sitä? Esimerkiksi Uusyrityskeskusten sivuilta löytyy yrittäjätesti, jonka tekemällä voit saada käsityksen omista valmiuksistasi.

POLUN LÄPIKÄYMISEKSI EHDOTAMME, että teet itsellesi etenemisen suunnitelman. Suunnitelma on kirjoitettu dokumentti, joka sisältää tämän oppaan etenemisaskelien mukaisesti tärkeiden asioiden muistiin merkinnän. Malli kirjallisen suunnitelman tekemiseen on tämän oppaan sivuilla 12–19. Sinulle suunnitelmasta tulee merkityksellinen, kun olet kirjoittanut sinne omat pohdintasi, sinulle merkitykselliset asiat. Näin voit myöhemmin palata selvitettyihin asioihin ja löydät nopeasti tarvitsemasi vastaukset.

Invalidiliiton hallinnoiman Yritystäl-projektin edustajia kävi keskustelemassa eduskunnan Vammaisasiain yhteistyöryhmä VAMYT:in luona. Aiheina olivat yrittäjien arkipäivä, Yritystäl-projekti ja vammaisten yrittäjyyden selvitystyö (tämä opas on osa selvitystä). Kuvassa yrittäjinä toimivat vammaiset henkilöt Maija Aatelo / Pitsileidi Maija, Hanna Hiltunen / Toiminimi Hanna Hiltunen, Heini Björk / Ninchat ja Juha Hentula / JH Tukku.

2. Yritysidean kehittäminen

Yritysidean kehittäminen myytäväksi tuotteeksi tai palveluksi on keskeinen ja erittäin tärkeä kohta polulla yrittäjyyteen. Yritystoiminnan tulee olla sekä kannattavaa että riittävän toimeentulon tuottavaa. Tunnetko riittävästi alueesi yritystoiminnan tilanteen, kysynnän ja tarjonnan eri tuotteiden tai palvelujen osalta yleisesti tai oman yritysideasi osalta erityisesti?

Kun sinulla on yritysidea, tarvitset ehkä tukea, apua ja neuvoja siihen, miten edetä. Jos arvelet, että yritysideasi jää tai jäävät toteuttamatta, koska et pysty jalostamaan yritysideaa ja myytäviä tuotteita tai palveluja, käytettävissäsi on useita kanavia tuen saamiseksi.

EHDOTUS ETENEMISEN POLUKSI yritysidean ja siihen liittyvien tukimahdollisuuksien selvittämisessä:

1. Ota yhteyttä **TE-palveluihin** ennen yritystoiminnan käynnistämistä. TE-toimistossa selvitetään mahdollisuutesi yrityksen käynnistämisaikojen toimeentulon turvaavaan starttirahaan. Sieltä sinut voidaan myös ohjata sopivaan yrittäjyyskoulutukseen.

2. Ota yhteyttä oman asuinalueesi kunnallisiin tai seudullisiin yrityspalveluihin, joita ovat ennen kaikkea **Uusyrittäjäkeskukset**. Niissä tunnetaan yleensä parhaiten, mitä tukia alueella on saatavissa ja mistä niitä voi hakea. Niistä voi saada myös sparrausapua yrityksen perustamisessa. Niissä on tarjolla mm. yritysneuvontaa liiketoimintasuunnitelman tekemistä varten, yrityksen nykytilan analysointia sekä konsultti- ja koulutuspalveluita.

3. Yritysidean kehittämisessä voi auttaa myös mentori tai verkosto, jossa on esim. yritysten perustaneita tai muita asiantuntijoita. **Yrittäjäkeskukset** ry:n (yrittajakeskukset.fi) kautta voi hakea mentorointitukea kokeneilta yrittäjiltä. Kannattaa lähestyä myös läheisiä, jotka ovat asiasta innostuneita.

4. **Yrittäjäkeskus.fi**-verkkosivustolta saa runsaasti tietoa yrityksen perustamiseen ja yrittäjyyteen liittyen. Yrittäjäkeskus.fi on myös puhelinpalvelu aloittavan yrittäjän tueksi. Sivuilta saa tietoa myös rahoitus- ja kannattavuuslaskelmien tekemisestä, joita tarvitset arvioidessasi perustettavan yrityksen toiminnan realistisuutta. Laskelmien tekemisessä kannattaa huomata, että etuudet maksetaan jälkikäteen, hankinnat ja muut kustannukset tulee maksaa ensin itse.

5. **Osku – Tie työelämään** -verkkopalvelusta löytyy tietoa osatyökykyisen henkilön työllistämisen tueksi, kattaen myös itsensä työllistämisen ja yrittämisen.

6. **Suomen Yrittäjät ry** ja sen toimiala-, alue- ja paikallisyhdistykset tarjoavat sekä neuvontapalvelua että verkostoitumismahdollisuuksia. Palvelujen hyödyntäminen edellyttää jäseneksi liittymistä (jäsenmaksu).

7. **Yrittäjäkeskukset ja -kiihdyttämöt** tukevat innovatiiviseen yritysideaan perustuvia ja kasvuun tähtäviä aloittavia yrityksiä. Hautomot ja kiihdyttämöt toimivat esimerkiksi oppilaitosten ja alueen elinkeino-yhtiöiden yhteydessä.

LAADI ITSELLESI LÄHTÖTILANTEEN SELVITTÄMISEEN suunnitelma, jossa mietit ja kirjaat, *keihin olet yhteydessä yritysidean läpikäymiseksi ja missä järjestyksessä teet yhteydenotot*. Kirjaa tämä suunnitelma sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla. Katso myös yhteystietoja oppaan lopusta kohdasta 2.

3. Yrittäjyysosaaminen

Yrittäjänä ja varsinkin yksinyrittäjänä olet vastuussa koko yritystoiminnastasi. Mietitkö kenties, onko sinulla riittävästi osaamista yritystoiminnan toteutukseen? Koet ehkä tarvitsevasi tietoa sekä liiketoimintataitojen teknisestä puolesta että opittujen taitojen soveltamisesta käytännössä. Vaikka hankkisit jo toimivan yrityksen, tarvitset osaamista toiminnan jatkamiseen.

Voit aloittaa tekemällä liiketoimintasuunnitelman valmiina löytyvälle pohjalle ja haakeutumalla sitten omaan tarpeeseesi sopivaan yrittäjyyskoulutukseen. Sellaista järjestävät esim. TE-toimistot, oppilaitokset ja useat järjestöt.

EHDOTUS ETENEMISEN POLUKSI YRITTÄJYYSOSAAMISEN HANKKIMISESSA:

1. Julkisten yrityspalveluiden valtakunnalliset verkkosivut (*yrittajakeskus.fi*) tarjoavat tietoa ja työkaluja yritystä suunnittelevalle. Sivustolta on ladattavissa liiketoimintasuunnitelman pohja. Hae pohja, tutustu siihen ja etsi oman yritysideasi näkökulmasta siihen vastauksia. Näin saat alustavaa tietoa siitä, millaisista asioista yrittäjyysosaaminen koostuu.

2. Seuraavaksi punnitse, mikä olisi itsellesi sopivin yrittäjyyskoulutus ja missä sen hankit. Tutki kurssien tai koulutusten kestot, hinnat ja lähiopetuspäivien osuus. Kun olet valinnut sopivan, tarkista vielä TE-toimistosta, riittääkö valitsemasi kurssi starttirahan saamiseksi, jos olet päättänyt hakea sellaista.

a) TE-palvelut järjestävät *yrityksen perustamiskoulutusta*, jonka tarkoituksena on kehittää liikeideaa ja liiketoimintasuunnitelmaa. Yrittäjyyskoulutus on edellytys TE-palveluiden myöntämisen starttirahan saamiselle (ks. tarkemmin kohta Yritysrahoitus / sivu 9). TE-toimisto järjestää työvoimakoulutuksena alkaville yrittäjille maksuttomia kursseja. Vastaavaa koulutusta järjestävät myös ELY-keskukset sekä monet oppilaitokset ja järjestöt.

b) Tarvitsetko laajempaa *liiketoiminta- tai yrittäjyyskoulutusta*? Sellaisia tarjoavat esim. aikuiskoulutuskeskukset. Yrittäjätutkinnon voi suorittaa esimerkiksi Suomen Yrittäjäopistossa. Yrittäjän ammattitutkinnon voi opiskella monissa ammattioppilaitoksissa/aikuiskoulutuskeskuksissa. Myös verkkokursseja on olemassa.

c) Voit myös tiedustella omaan tilanteeseesi sopivista liiketoiminta-/yrittäjyyskoulutuksista vammaisjärjestöiltä. Löydät linkin järjestöjen yhteystietoihin sivulta 21.

Liiketoimintaan liittyvää lainsäädäntöä pidetään joskus vaikeaselkoisena, mutta yrittäjäkokeemusta omaavalla tuttavallasi voi olla runsaasti hyviä vinkkejä. *Kirjanpääajalta* saa konkreettista apua yrityksen toimintaan liittyvissä lainsäädännöllisissä tai veroasioiden hoitamisessa. Jo yritystä perustaessa kannattaa kartoittaa sopivan kirjanpitäjän / tilitoimiston palveluita. Viimeistään yrityksen käynnistyessä on suositeltavaa tehdä sopimus kirjanpitäjän kanssa.

LAADI ITSELLESI SUUNNITELMA, jossa mietit ja kirjaat muistiin, miten kehität yrittäjyysosaamistasi. *Keihin olet yhteydessä yrittäjyysosaamista vahvistaaksesi ja missä järjestyksessä teet yhteydenotot?* Kirjaa myös tämä suunnitelma sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla. Katso myös yhteystietoja oppaan lopusta kohdasta 3.

Koen työnteon yrittäjänä mielekkääksi ja koen kehittyneeni ja kasvaneeni ihmisenä paljon yrittäjyyden ansiosta.

4. Yksin vai yhdessä?

Yrittäjyys voi arveluttaa, koska se vaatii paljon työtä ja itsenäistä toimimista. Yhden tai useamman yrityskumppanin kanssa voi jakaa taakkaa ja edistää toinen toisensa jakamista liiketoiminnan kehittymisen eri vaiheissa. Kumppanin kanssa toteutettu yritys-toiminta edellyttää luottamusta – pohdi tarkkaan, kenen kanssa haluat toimia yrittäjänä.

Yleisimmät yritys muodot ovat osakeyhtiö, toiminimi tai työosuuskunta. Yritysmuodon valinta ei suoraan vaikuta yksin tai yhdessä yrittämiseen, mutta sillä voi olla merkitystä. Jos perustat yrityksen yksin, yleisimpiä yritys muotoja ovat toiminimi (yksityinen elinkeinonharjoittaja) tai yhden henkilön osakeyhtiö. Osakeyhtiö ja työosuuskunta ovat tyypillisiä yhdessä yrittämisen muotoja.

JOS VALITSET YHDESSÄ YRITTÄMISEN, ehdotus etenemisen poluksi yrityskumppanin/-ien etsimisessä:

1. Kysy kiinnostuksesta yhteiseen yritykseen esim. aiemman työkokemuksen kautta muodostuneelta verkostoltasi tai muilta tuntemiltasi, uutta työtä kaipaavilta ihmisiltä.

2. Hyödynnä järjestöjen ja yhdistysten verkostoitumistilaisuuksia sekä Facebookin, LinkedInin tai muun sosiaalisen median kanavan mahdollisuudet. Niiden kautta saatat löytää yrityskumppaniksi soveltuvan henkilön. Laita sana kiertämään esim. Facebook-päivityksessäsi tai Twitter-tililläsi, ota yhteyttä tuttuihin ja pyydä heitä jakamaan viestiä. Tai perustaisitko Facebook-sivun yrityskumppanin/-ien etsimiseksi?

3. Työosuuskunta muodostuu siihen kuuluvista eri henkilöistä tai jopa oma yritys voi olla työosuuskunnan jäsen. Lähtökohtana on yhteisöllisyys. Osa tai kaikki osuuskunnan jäsenet voivat työskennellä osa- tai kokoaikaisesti toiveidensa mukaan. Työosuuskunnassa jokainen voi työskennellä omalla toimialallaan ja yksi jäsenistä voi olla kirjanpitiäjä, joka hoitaa muiden tilit tms. kunkin osaamisalueen mukaisesti. On myös olemassa olevia osuuskuntia, joihin liittymisen mahdollisuus kannattaa selvittää.

4. Vaikka olisit yksinyrittäjä, hallinnollisia ja muita tukipalveluja hankkimalla voit saada merkittävää ja riittävää tukea sekä välttyä työntekijöiden palkkaamisen riskeiltä. Merkittävät ja tärkeät tukipalvelut liittyvät esimerkiksi taloushallintoon ja kirjanpitoon sekä laskutukseen. Voit kokeilla laskutuspalvelua, joka hoitaa toimeksiantojesi laskutuksen puolestasi. Maksat tietyn osuuden laskuttamastasi summasta laskutuspalvelulle.

MIETI, MITÄ ETUJA olisi yksin yrittämisessä, entä yhteisessä yrityksessä. Ellet osaa heti päättää kumman valitset, tutustu eri yhteisyrittämisen vaihtoehtoihin. Mieti ja kirjaa ylös, mitkä vaihtoehdot selvität ensin ja mitkä asiat yhdessä yrittämisestä auttaisivat sinua eniten. Kirjaa nämä asiat sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla. Katso myös yhteystietoja oppaan lopusta kohdasta 4.

Yrittäjänä pystyn toteuttamaan ideoitani, tekemään työtä intohimolla, käyttämään luovuuttani, auttamaan muita ihmisiä ja vaikuttamaan asioihin.

Yrittäjyys on ainoa mahdollisuus työskennellä, jotta voin tehdä töitä kotona ja silloin, kun kunto sen sallii. Olen aina halunnut olla yrittäjä, ennen vammautumistakin.

5. Arjessa selviytyminen

Yrittäjänä toimimisen arki voi tuoda mukanaan erityyppisiä avun tarpeita. Jos olet vaikeavampainen henkilö ja tarvitset välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua, voit saada *henkilökohtaisen avustajan*. Henkilökohtaista apua on mahdollista saada myös työhön, ja siten myös yritystoimintaan. *Kuljetuspalvelut* tukevat työmatkojen tekemistä, ja tarvittaessa *tulkkauspalvelut* helpottavat kommunikointia työasioissa. Jos arvioit tarvitsevasi edellä mainittuja palveluita, tarkista mahdollisuus apuun kotikunnastasi ja tulkkauspalvelun osalta Kelasta.

Myös *apuvälineet*, joita et muuten käytä, voivat olla tarpeen yritystoiminnassa. Kela järjestää ja korvaa *tarpeelliset kalliit ja vaativat apuvälineet ammatillisena kuntoutuksena* muun muassa ansiomahdollisuuksien parantamiseksi henkilölle, joka ei vammaututtaman haitan vuoksi suoriudu työstä ilman niitä. Perusteeksi riittää myös, että suoriutuminen ilman apuvälineitä olisi hyvin vaikeaa. Tällaisia apuvälineitä ovat erityistä teknistä tasoa edellyttävät apuvälineet.

Arjessa selviytymisessä on hyötyä verkostoista (katso kohta 8). Esimerkiksi sairastuessasi perheenjäsenten, ystävien ja yhteistyökumppanien avulla tehdyin järjestelyin voit välttyä yritystoiminnan keskeyttämiseltä.

LAADI ITSELLESI SUUNNITELMA, jossa kirjaat muistiin, millaisia tukitoimia tai apuvälineitä tarvitset. Voit myös miettiä, eroavatko tarpeesi riippuen siitä, auttavatko ne henkilökohtaista arkea vai yritystoimintaasi tai niitä molempia rinnakkain. Riippuen tarpeen lähtökohdasta osaat hakea apua oikeasta paikasta ja perustella tarpeesi. Näin vältät turhat päällekkäisyydet sekä sen, etteivät mahdolliset arjen tukitoimet poissulje toisiaan.

HENKILÖKOHTAISTA APUA HAKEAKSESI ole yhteydessä kuntasi sosiaalitoimeen selvittääksesi, voidaanko sitä sinulle myöntää. Entä mitkä ovat mahdollisuutesi erilaisiin apuvälineisiin? Ensimmäinen askel on kysyä asiaa hoitavalta lääkäriltäsi, joka voi kirjoittaa kuntoutushakemuksen apuvälineistä. Tulkkauspalveluista voit kysyä Kelasta.

KIRJAA OMAAN YRITYSTOIMINNAN suunnitelmaasi sosiaalitoimen ja Kelan yhteystiedot sekä ajankohta ja tapa (puhelinsoitto, sähköposti), jolla otat/olet ottanut sinne yhteyttä. Kirjaa myös tämä suunnitelma sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla. Katso myös yhteystietoja oppaan lopusta kohdasta 5.

Kuva: NKL ry / Juhna Tuomi

6. Toimeentulon turvaaminen

Menestynyt yritystoiminta on keino toimeentulon turvaamiseen. Yrityksestäsi saamaasi tulot eivät heti välttämättä tuo riittävää toimeentuloa. Tätä varten tarvitaan aloitusvaiheessa rahoitusta. Yrittäjyyteen kuuluu riski – on mahdollista, että suunnitelmiasi eivät toteudu eikä yrityksestäsi tule myöhemminkään kannattavaa. Heti alkuvaiheessa kannattaakin kartoittaa mahdollisia riskejä ja keinoja niiden torjumiseen, jotta yritystoimintasi olisi heti alusta lähtien mahdollisimman kestäväällä pohjalla. Pääasia on, että tunnistat erilaiset riskit ja arvioit niitä eri vaiheissa hallitaksesi niitä paremmin.

Ehkä toimintakyky ei mahdollista kokopäiväistä yrittäjyyttä, ja sinun on pohdittava yrittäjyyden ja sosiaaliturvan yhteensovittamista. Kannattaa miettiä vaihtoehtoja, miten turvaat toimeentulosi. Yritystoiminnan lisäksi sinun tulee pohtia yksityistaloutesi rahoittaminen.

Jos toimeentulosi perustuu tällä hetkellä sosiaalietuuteen tai eläkkeeseen, on mahdollista ja todennäköistä, että menetät kyseisen tulo tai osan siitä yritystulojesi kasvaessa riittävän suuriksi. Selvitä yritystulojen vaikutus sosiaalietuuksiisi tilanteesi mukaisesti joko Kelasta tai vakuutuslaitoksesta. Sosiaalietuuksien tuloarajoihin liittyvät säädökset ovat monimutkaisia, joten kannattaa olla tarkkana – pienet erot euroissa voivat olla merkittäviä. Toisaalta yrityksestä on mahdollista saada ansiotulojen lisäksi pääomatuloja, joita ei huomioida työkyvyttömyyseläkkeen ansiorajan ylittymistä tarkasteltaessa.

TE-toimisto voi myöntää *starttirahaa* yritystoiminnan alku- ja vakiinnuttamisvaiheessa enintään 18 kuukaudeksi (6 kk jaksoissa). Sen edellytyksenä on mm., että yrittäjyys on päätoimista ja toiminta alkaa vasta myönteisen päätöksen tultua. Starttirahaa ei myönnetä ajalle, jolta saat työkyvyttömyyseläkettä, työttömyysetuutta tai opintotukea.

YRITTÄJÄN TOIMEENTULON TURVAAMISEKSI yritystoiminnan päättymisen varalta on olemassa vakuutuksia ja etuuksia:

Eläkevakuutus turvaa yrittäjän toimeentuloa siinä vaiheessa, kun yrittäjätoiminta päättyy ikääntymisen tai työkyvyttömyyden vuoksi. Eläkevakuutusta kannattaa harkita jo yrityksen perustamisen alkuvaiheessa.

Työttömyyspäiväraha: Vakiintuneesti työmarkkinoilla olleelle ja palkkatyöstä, yritystoiminnasta tai siihen rinnastettavasta omasta työstä toimeentulon saaneelle työnhakijalle maksetaan työttömyyspäivärahaa. Sitä haetaan TE-palveluista.

Osku – Tie työelämään -verkkopalvelusta löydät kootusti tietoa erilaisista toimeentulon turvaamisen vaihtoehtoista: esimerkiksi *eläkkeen lepäämään jättämisestä, starttirahasta ja työttömyysturvasta.*

KIRJAA VASTAUKSET toimeentulon osalta suunnitelman sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla.

Mielekkään työn tekeminen eläkkeellä tai jatkuvan työttömyyskierteen sijaan.

7. Yritysrahoitus

Yritystoiminnan rahoittamiseen on useita väyliä. Rahoitusta on mahdollista hankkia yksityisiltä ja julkisilta tahoilta. Yritystoiminnan käynnistävillä henkilöillä on usein *omaa pääomaa* yrityksen perustamiseen. Lisäksi *pankkilainalla* voi täydentää tarvittavaa pääomaa.

Täydentäviä julkisten rahoituskanavien esimerkkejä ovat:

Elinkeinotukea haetaan esimerkiksi *Kelasta*. Tuki on tarkoitettu sairaan tai vammaisen yrittäjänä toimivan henkilön tai ammatinharjoittajan työn aloittamista sekä työvälineiden hankintaa varten. Sen suuruus on enintään 80 %:a Kelan hyväksymästä yrityksen perustamisen kustannusarviosta. Elinkeinotukea voi saada myös *vakuutuslaitoksesta*.

Rahoitusta yritystoiminnan aloitukseen voi hakea esim. *seudullisista yrityspalveluista* tai *Finnverasta*. Finnvera tarjoaa myös takauksia pankkilainoihin. Rahoitukseen liittyviä keskusteluja kannattaa käydä asioidessasi seudullisissa yrityspalveluissa, esim. *TE-toimistossa, ELY-keskuksessa tai Usuryrityskeskuksessa*.

Starttiraha on harkinnanvaraista toimeentulotukea aloittavalle yrittäjälle. Starttirahaa haetaan paikallisesta *TE-toimistosta*.

KIRJAA VASTAUKSET yritysrahoituksen osalta suunnitelman sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla.

CP-vammaisen Juha Hentula perusti elektroniikkatuotteiden tukkukauppa JH Tukan v. 2004. Työllistyminen muiden palvelukseen oli vaikeaa.

8. Verkotot

Verkostoituminen kannattaa aina. Kyse on lopulta yhteistyön tekemisestä eikä sitä tule aina edes tietoisesti ajatelleeksi.

Aiemman työhistorian, järjestötoiminnan tai vaikkapa harrastusten kautta sinulla voi olla laajakin *verkostot*, joiden kautta voit pyytää erilaista tukea, neuvonantoa ja yhteistyökumppanuutta yrittäjyysaikeisiisi. Jotkut tietävät yrityksen johtamisesta, toisilla on it-osaamista, joillakin hyvä käsitys aikomasi yritystoimialan kilpailutilanteesta. Pyytämällä avoimesti apua sitä voi saada yllättäviltäkin tahoilta. Vastavuoroisuus kannattaa – auttamalla kaveria saat tarvitessasi itsekin apua. Joskus kuunteleminen riittää avuksi. Verkoston tekevät lopulta aina ihmiset, joten vastavuoroisuus ja toistensa kannustaminen vievät eteenpäin.

Verkotot ovat tärkeitä myös liiketoiminnan kannalta, erityisesti yksinyrittäjille. Tekemällä yhteistyötä eri alan yritysten kanssa luo mahdollisuuksia kokonaisvaltaisemman palvelun tarjoamisen asiakkaalle kuin yksin olisi mahdollista. Toisaalta yhteistyö saman alan yritysten kanssa mahdollistaa työruuhkien tasaamisen tai lomittamisen kumppaneiden välillä. Yhteistyö voi myös tiivistyä yhteiseen yritykseen joko toimintojen sulautumisen tai yhteisen markkinointiyrityksen perustamisen myötä.

Yrittäjyyden myötä sinulla on mahdollista laajentaa verkostojasi. Esimerkiksi *yrittäjäjärjestöjen* kautta on hyvä tilaisuus verkostoitua ja hankkia lisätietoa yrittämisen monista eri puolista. Yrittäjille järjestetään useita verkostoitumistapahtumia – lähde rohkeasti mukaan!

Verkostojen avulla saat monia hyötyjä itsellesi: kokeneemman apua, uusia ideoita, osaamisesi kasvaa, pystyt toimimaan tehokkaammin ja verkostoista saat myös voimaa omaan jaksamiseesi. Tämä on erityisen tärkeää yksinyrittäjille.

KIRJAA AJATUKSIASI verkostojen osalta suunnitelman sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla.

Kuva: Sirkka Winqvist

Yritystä!-projekti järjesti yrittäjyydestä kiinnostuneille vammaisille henkilöille brunssin Naisyrittäjyyskeskus ry:n kanssa marraskuussa 2016.

9. Vertaistuki

Vertaistukea voi etsiä muilta yrittäjiltä tai yrittämistä kokeilleilta tai muilta vammaisilta henkilöiltä. Voi olla hyödyllistä ja rohkaisevaa käydä läpi esimerkiksi erilaisia käytännön pulmia, joita muut vammaiset henkilöt ovat ratkaisseet yritystoiminnassaan tai elämässään yleensä. Toisaalta voit hyötyä kenen tahansa yrittäjänä toimivan kokemuksista, mutta näihinkään ei kannata rajoittua: vertaistukea voi löytyä yllättäenkin erilaisessa elämäntilanteessa olevilta ihmisiltä, kun keskinäinen ymmärrys syntyy!

Kannattaa hyödyntää esim. erilaisten projektien tai järjestöjen verkostoitumistilaisuuksia ja muu toiminta. Näistä voi löytyä hyviä kontakteja ja syntyä uusia ystävyysuhteita.

KIRJAA VASTAUKSESI vertaistukeen liittyen suunnitelman sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla.

10. Liiketoiminnan kehittäminen

Yritystoiminta vaatii useimmiten jatkuvaa kehittämistä. Mikä on yritystoiminnalle asettamasi tavoite? Haluatko kehittää toimintaa ylläpitääksesi ja turvataksesi liiketoiminnan saavutetun laajuuden? Tällöin kehittäminen saattaa kohdentua toiminnan tehostamiseen ja asiakasvaihuvuuteen. Vai onko tavoitteesi laajentaa toimintaa? Tällöin tavoitteina voi olla asiakaskunnan laajentaminen, tuotteiden tai palveluiden lisääminen tai toiminnan levittäminen esim. oman kunnan, maakunnan tai Suomen ulkopuolelle. Pohdi tavoitteiden lisäksi mahdollisuuksiasi edetä kehittämisessä tavoitteidesi suuntaan.

ELY-keskuksen *yritysten kehittämisspalveluista* voi hakea neuvoa esim. liikeidean muotoiluun ja talouden ja markkinoinnin hoitoon myös myöhemmin kuin alkuvaiheessa. Kehittämisspalveluihin kuuluu mm. kartoitusta sekä konsultointi- ja koulutuspalveluita. Palvelut ovat maksullisia.

Tämä vaihe on ajankohtainen, kun yrityksesi on jo toiminut parin vuoden ajan.

KIRJAA VASTAUKSET liiketoiminnan kehittämisen osalta suunnitelman sivuilla 12–19 olevaan lomakkeeseen siellä olevien tarkentavien kysymysten avulla.

Lähteenä on käytetty Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki -hankkeen loppuraporttia (Vammaisten henkilöiden yrittäjyys ja sen tuki, tietokayttoon.fi), oppaan lopusta löytyvien palvelujen internetsivuja ja hankkeen toimijoiden asiantuntemusta.

Oma polkuni yrittäjäksi ryhtymiseen

KÄY LÄPI SINULLE KESKEISIÄ ASIOITA JA MERKITSE YHTEYSTIETOJA JA YHTEYDENOTTOJA KUHUNKIN 10 KOHDASTA. Kirjaa pohdintaa ja vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Ne auttavat sinua näkemään yrittäjyyteen liittyviä asioita omasta näkökulmastasi. Tämä dokumentti toimii sinulle samalla muistijälkenä, kun palaat pohdinnan äärelle uudelleen selvitettyäsi jotakin oppaassa mainittua toista asiaa.

Suunnitelman kohtia ei tarvitse käydä läpi juuri tässä järjestyksessä, vaan voit aloittaa siitä, mikä tuntuu ajan-kohtaisimmalta sinulle. Myöskään kunkin numeron kohdalla olevia kysymyksiä ja toimenpiteitä ei tarvitse käsitellä siinä järjestyksessä kuin ne on esitetty.

Yhteystietoja kuhunkin kohtaan liittyen löydät sivulta 20 alkaen.

1 MOTIVAATIO

Mikä minua motivoi ja kannustaa yrittäjäksi ryhtymisessä? Miksi koen sen houkuttelevaksi?

.....
.....

Mitkä ovat mahdollisia haasteita ja voivat vaikeuttaa yrittäjäksi ryhtymistäni? Uskonko, että minulla on riittävästi stressin ja epävarmuuden sietokykyä?

.....
.....

Riittääkö motivaationi silloinkin, kun kohtaan mahdollisia vaikeuksia, rahaan liittyviä tai muita? Mikä auttaa pitämään motivaatiota ja uskoa onnistumiseen yllä?

.....
.....

Miten läheiseni ja/tai perheeni suhtautuu ajatukseeni ryhtyä yrittäjäksi? Miten yhdessä arvioimme yrittäjyyteni vaikutuksia sekä omaan että mahdollisesti heidän toimintaansa?

.....
.....

2. YRITYSIDEAN KEHITTÄMINEN/TARKENTAMINEN

Kuinka tarkka yritysidea minulla on? Mitä yritykseni tarjoaa ja ketkä ovat asiakkaitani? Mitä merkityksellistä juuri minun yritykseni tuotteet tai palvelut tarjoavat asiakkaille? Pystynkö kuvailemaan sen muutamalla virkkeellä niin, että minua tuntematon ihminen ymmärtää sen? Kerro se tässä, tarvitset sitä vielä monta kertaa! Ellei tarkkaa ideaa ole, kerro omin sanoin, mitä osaamista haluat tarjota yrittäjänä.

.....
.....

Kun yritysidea on kirjattu, aloitan yhteydenotot. Aluksi kannattaa ottaa yhteys **TE-toimistoon**, joka tarjoaa yrittäjyysneuvontaa. Soitan sinne ja kerron suunnitelmastani. Varaan ajan tapaamiseen tai toimin saamien ohjeiden mukaisesti.

Yhteystiedot:

Yhteydenotosta/käynnistä saamani neuvo/t:

.....
.....

Hakeudun **uusyrityskeskus.fi-sivustolle** ja haen sieltä *liiketoimintasuunnitelman* sekä *perustamisoppaan*. Molemmat löytyvät etusivulta olevista linkeistä. Mitä uutta opin nämä luettuani? Mitä minun pitäisi ottaa huomioon tästä eteenpäin? Suunnitelmaa ei tarvitse vielä tehdä, mutta teen muistilistaa tärkeistä asioista jatkoa varten.

.....
.....

Hyötyisinkö parhaiten henkilökohtaisesta mentorista, jonka kanssa voisi käydä läpi monia yrityksen perustamisen eri vaiheita? Mitä asioita haluaisin mentorin kanssa pohtia, mihin en vielä ole saanut vastauksia?

.....
.....

Esim. Yrityskummien kautta voi löytyä **yritysmentori**. Voisin myös pyytää avukseni ystävääni, jolla on kokemusta yrittämisestä tai ottaa yhteyttä johonkin projektiin, joka tarjoaa mentoripalvelua. Mietin, missä järjestyksessä lähestyn näitä tahoja tai yrittäjätuttaviani:

Nimi ja yht. tiedot:

Nimi ja yht. tiedot

Nimi ja yht. tiedot

Tutustun myös **Yritys-Suomen** palveluihin. Teen liiketoimintasuunnitelman yrityssuomi.fi-sivuilla olevalle pohjalle (ellen jo ole tehnyt sitä Uusyrityskeskukseen kautta). Tai soitan puhelinpalveluun ja juttelen asiantuntijan kanssa, ehkä ideani tarkentamisen seuraava aste selviää jo hänen avullaan.

Koska tarvitsen vielä perustietoa mm. osatyökykyisille ja/tai vammaisille suunnatuista tukimuodoista, käyn läpi **Osku-verkkopalvelun (tietyoelamaan.fi)** tiedot osatyökykyisten tukemisesta työelämään, etenkin osion Yrittäjille ja työnantajille.

Olen tehnyt liiketoimintasuunnitelman Yritys-Suomen palvelulla ja tallentanut sen, päivämäärä:

Tai:

Olen soittanut/aion soittaa Yritys-Suomeen ja kysyin/aion kysyä seuraavia asioita:

.....
.....

Vastaus, jonka sain:

.....
.....

Osku-verkkopalvelun sivuista tai linkeistä aion palata vielä näihin:

.....
.....

Mitä palveluita asiantuntijajärjestöt voisivat tarjota aloittelevalle yrittäjälle? Yrittäjyyteen liittyvistä verkostoista saa sekä hyödyllistä tietoa että kontakteja, ja siksi etsin tietoa **Suomen Yrittäjien** yhdistyksistä, joiden toimintaan voisin mennä mukaan.

Minulle sopivia yhdistyksiä ja niiden yhteystiedot ovat:

.....

Yhteydenottoni (pvm) ja vastaus/-kset sekä seuraava askeleni, esim. yhdistyksen pitämä tilaisuus:

.....

.....

Keinot eivät tähän lopu! **Yrityshautomot tai -kiihdyttämöt** voivat olla myös mahdollisia tahoja, joista saan apua yritysideojeni jalostamiseen. Selvitän, millaisia palveluita ne voivat tarjota, ja sopisivatko ne minulle. Nämä yrityshautomot/-kiihdyttämöt vaikuttavat lupaavilta ja kysyn niistä, voisivatko ne auttaa minua yritysideojeni kehittämisessä.

.....

.....

3. YRITTÄJYYKSOSAAMINEN

Mitä asioita minun pitää osata, jotta yrityksen perustaminen ja pyörittäminen onnistuu. Listaain ainakin viisi asiaa, jotka tulevat mieleeni.

.....

.....

Viimeistään nyt laadin liiketoimintasuunnitelman joko valmiille pohjalle (ks. kohta 2) tai muualta saamillani neuvoilla. Seuraavaksi mietin, mitä uutta olen tähän mennessä oppinut yrityksen perustamisesta. Mihin kaipaen juuri nyt eniten tukea ja tietoa?

.....

.....

Tarvitsen osaamiseni vahvistamista ja pohdinkin seuraavaksi, kuinka pitkään **koulutukseen** olen valmis panostamaan. Onko lähimmässä TE-toimistossa yrityksen perustamiskursseja? Entä pitääkö koulutuksen olla oman kodin lähellä vai olenko valmis matkustamaan esim. joitakin kertoja kuukaudessa toiselle paikkakunnalle? Voisinko harkita verkkokurssin suorittamista? Katso yhteystietoja tämän oppaan lopusta tai muista lähteistä, joista olet kuullut.

Voin pohtia näitä asioita kirjaten ne alle, ja sen jälkeen etsiä kiinnostavia kursseja ja koulutuksia. Kirjoitan myös muistiin, milloin niissä on seuraava mahdollisuus aloittaa opiskelu. Jos ne ovat maksullisia, merkitsen hinnan muistiin.

(pohdintaa omasta tarpeesta ja sopivasta koulutuksen kestosta).....

.....

(seuraavat mahdolliset kurssit/koulutukset: järjestäjä, kesto, paikkakunta, hinta)

.....

.....

Haluaisin selvittää **järjestöjen tukea** yrittäjyysosaamisen vahvistamiseksi. Järjestöt ja yhdistykset järjestävät ajoittain kursseja ja koulutusta voi olla osana yrittäjyyttä tukevia projekteja. Voin etsiä sopivia projekteja esim. ”googlettamalla” tai etsimällä hankerahoittajien ESR- tai RAY (v. 2017 alusta STEA)-avustusohjelmien sivuilta. Myös Osku-verkkopalvelussa on luettelo työllistymistä tukevista hankkeista, joista voi löytyä sopiva.

Katson myös mm. Vammaisfoorumin työllisyysryhmään kuuluvien järjestöjen yhteystiedot ja etsin niistä itselleni sopivimman järjestön, ellen jo ole mukana jonkin toiminnassa. Tiedustelen, miten he ohjaisivat minua eteenpäin yrittäjyysaikoissa.

Otan yhteyttä seuraavaan järjestöön/järjestöihin:

.....

.....

Tulos ”googlettamalla”, ESR- ja STEA (entinen RAY:n avustustoiminta)-projektista. Yrittäjyyttä tukevia hankkeita ovat (tarkista myös sopivuus itsellesi, eli mm. sijainti ja kohderyhmien mahdollinen rajaus):

.....

.....

4. YKSIN VAI YHDESSÄ?

Haluanko toimia yrittäjänä yksin, vai olisiko se kuitenkin helpompaa jonkun toisen kanssa yhdessä?

Yleisimmät yritysmuodot ovat osakeyhtiö, toiminimi tai työosuuskunta. Yritysmuodon valinta ei suoraan vaikuta yksin tai yhdessä yrittäjyyteen, mutta sillä voi olla merkitystä. Jos perustat yrityksen yksin, yleisimpiä yritysmuotoja ovat toiminimi (yksityinen elinkeinonharjoittaja) tai yhden henkilön osakeyhtiö. Osakeyhtiö ja työosuuskunta ovat tyypillisiä yhdessä yrittämisen muotoja.

Jos haluan kokeilla yrittämistä **yhdessä toisen/toisten kanssa**, tarvitsen yrityskumppanin. Pohdin ja selvitän, ketkä kontaktipiiristäni voisivat olla kiinnostuneita ja hallita osaamista, jota yritystoiminnassa tarvitaan.

Muistelen myös tuttaviani, kuten entisiä työ- tai opiskelutovereita ja muita henkilöitä, joiden kanssa olen ollut tekemisissä esimerkiksi harrastusten kautta. Listaain alle tuttaviani, joihin voin ottaa yhteyttä ja suunnitella, millä tavoin heitä lähestyn. Muistan kertoa, missä olemme tavanneet, jos yhteydenpidostamme on jo pitkän aikaa.

.....

.....

.....

.....

TE-toimiston työnhakupalvelussa voi etsiä itselleen myös yrityskumppaneita. Teen haun ja uusin sen esim. kerran viikossa. Voin myös laittaa oman ilmoituksen, se on maksutonta!

Yrityskumppaneiden hakuilmoitus, itselleni sopivat mahdollisuudet:

.....

.....

Teen/tein oman ilmoituksen, kun tiedän, minkälaisiin tehtäviin etsin liikekumppania. Yrityksen perustamisen on hyvä olla tässä vaiheessa jo pitkällä. Millä kriteereillä hakisin kumppania?

.....

.....

Toimisiko **sosiaalinen media**? Facebookia käytetään paljon myös työasioissa, ei vain vapaa-ajalla. Laitan FB-sivulleni pyynnön vinkata mahdollisista yrityskumppaneista ja lähetän erikseen viestin henkilöille, joiden arvelen kiinnostuvan asiasta eniten.

Tai perustan Facebookiin oman sivun, jonka nimeän esim. ”Yrittäjyyskumppani haussa” tai vastaavasti. Tätä sivua monet jakavat usein helpommin kuin yksittäistä FB-päivitystä. *Ohjeet sivun perustamiseen löytyvät suomeksi FB-sivuston sisältä, kun klikkaat yläreunasta omat tietosi -kohdasta ja valitset valikosta ”Luo sivu”.* LinkedIn on ammattilaisten verkostoitumispaikka, jonka mahdollisuuksiin perehdyn myös. *Jos kanava on vieras, voit etsiä jonkun sparraajan opastamaan sen käytössä (hae Googlesta esim. sanoilla some + koulutus).*

Ensimmäiset askeleeni some-kanavilla yrityskumppanin etsinnässä ovat:

.....

Seuraan pari viikkoa, mitä tapahtuu ja jatkan seuraavalla askelella. Jos olen ensin laittanut FB-päivityksen tai Twitter-viestin asiasta, toistan sen tai teen FB-sivun. Kirjaan tähän, millaisia vastauksia olen saanut ensimmäiseen vaiheeseen ja mitä teen sitten:

.....

Yhteisyrityksen muodoista **työosuuskunta** kiinnostaa minua myös, ja siksi selvitän, onko kotipaikkani lähellä sopivaa työosuuskuntaa tai löytyisikö halukkaita perustamaan kanssani sellaisen. Ensin tutustun perustamisoppaisiin (yhteystiedot oppaan lopussa) ja sen jälkeen mietin keinoja, joilla tavoitan saman henkisiä ihmisiä. Some-ilmoitukset voivat toimia tässäkin! Löytämiäni työosuuskuntia, joihin otan/otin yhteyttä:

.....

Mahdollisia kumppaneita osuuskunnan perustamiseksi. Suunnitelma:

.....

Hallinnolliset ja muut tukipalvelut voivat olla riittävä tuki yksinyrittämiselle. Mikäli päädyn tähän, selvitän taloushallinnon ja kirjanpidon sekä laskutuspalvelujen tarjontaa ja soveltuvuutta minulle.

Kirjanpitoa kysyn:

”Googlettamalla” löytyi nämä palvelut, jotka voisivat sopia minulle:

.....

Laskutuspalvelun käyttö on yrittäjyyttä kevyimmillään. Jos toimeksiantoja on jo tiedossa enkä vielä ole päättänyt, millä yritysmuodolla haluaisin toimia, laskutuspalveluyrityksen kautta voin kokeilla, miten toiminta lähtee käyntiin.

Pyydän lisätietoja valitsemistani laskutuspalveluyrityksistä. Muistiinpanoni:

.....

5. ARJESSA SELVIYTYMINEN

Pohdin, tarvitsisinko (lisää) **henkilökohtaista apua**, jotta yrityksen toimintaan liittyvät toimet onnistuisivat. Soitan tai laitan viestin kuntani sosiaalitoimeen ja sovin jatkotoimista yhteyshenkilön kanssa.

Vastaus yhteydenotosta oli:

Seuraava vaihe asian edistämässä on:

Myös **kuljetuspalvelut** ovat välttämättömiä käytännön asioiden hoitamiseksi tai yrityksen asiakastapaamisissa. Tiedustelen tätä samalla, kun kysyn henkilökohtaisen palvelun mahdollisuudesta. Mietin ennakkoon, minkä verran tarvitsen omassa yritystoiminnassani kuljetusta, jos liiketoimintasuunnitelmani on selkiytynyt.

Vastaus yhteydenotosta oli:

.....

Seuraava vaihe asian edistämässä on:

Tulkkauspalveluita kysyn Kelasta. Yhteydenotto ja vastaus, päivämäärä:

.....

Työtehtävistä riippuen saatan tarvita **apuvälineitä** työssäni. Pyydän hoitavalta lääkäriltäni lausuntoa apuvälineiden hakemista varten. Myös apuvälineitä haen Kelalta. Yhteydenotto ja vastaus, päivämäärä:

.....

Voinko saada perheenjäseniltä, ystäviltäni tai yhteistyökumppaneiltani apua yritystoimintaan esim. sairastuessani? Keneltä:

.....

6. TOIMEENTULON TURVAAMINEN

Mikä on pääasiallinen **toimeentuloni muoto ja määrä** nyt? Jos toimeentuloni perustuu sosiaalietuuteen (esim. työkyvyttömyyseläkkeeseen), selvitän **Kelasta tai vakuutuslaitoksesta** yritystulon vaikutuksen tähän toimeentulon muotoon. Mietin vielä, millaista tulotasoa tavoittelen ja millaiseen käteen jäävään summaan olen valmis tyytymään.

.....

Mietin, haenko **starttirahaa**. Kirjaan itselleni yhteydenoton **TE-palveluihin (TE-toimisto)** ja sieltä saamani vastauksen.

.....

Selvitän, minkälainen **eläkevakuutus** olisi tilanteessani paras. Hankin lisätietoa Eläketurvakeskuksesta. Yhteystiedot, yhteydenotto ja vastaus:

.....

Saan **työttömyyspäivärahaa**, jonka voin menettää, jos **TE-toimisto** katsoo yritystoimintani kokoaikaiseksi. Selvitän asian TE-toimiston kanssa, jotta ei tule ikäviä yllätyksiä.

Yhteydenotto ja tulos:

.....

7. YRITYSRAHOITUS

Lasken, minkä verran **pääomaa** tarvitsen yritystäni varten sen perustamisvaiheessa ja toiminnan pyörittämiseksi vähintään pari vuotta. Minkä verran minulla on varaa ja halua käyttää säästöjäni yritykseni perustamiseen ja hoitamiseen? Entä olisiko mahdollista saada yrityslainaa ja paljonko sitä tarvitsen? Pidän mielessä, että yksityistalouden rahoittaminen ja yritystoiminnan rahoittaminen ovat eri asioita, kumpaankin tarvitaan rahaa.

Merkitsen ylös laskelmia ja arvioin, paljonko tarvitsisin lainaa, ellen saisi mitään muita tukia yritykseeni.

.....
.....

Selvitän muut vaihtoehdot. Esimerkiksi Kela ja vakuutuslaitokset myöntävät **elinkeinotukea** vammaisille henkilöille. Tutustun sen hakuohjeisiin ja kysyn tarvittaessa neuvoja sieltä, mistä olen tukea hakemassa. Kirjaan tähän yhteydenottoni ja saamani vastauksen sekä päivämäärän, kun olen hakenut tukea.

.....
.....

Yksi vaihtoehto rahoitukselle on **Finnvera**, joka tarjoaa yrityksille lainaa ja takauksia, joihin tulee korko- ja provisiomaksut. Tutustun Finnveran laina- ja takausehtoihin, jotta tiedän, onko se minulle realistinen vaihtoehto. Käytän hyväkseni laskelmaani yritykseni aloituskustannuksista.

.....
.....

8. VERKOSTOT

Tunnen suuren joukon ihmisiä, ja jokainen heistä tuntee paljon lisää. Kirjaan ylös, millaista apua tarvitsisin muilta, pienempiä ja suurempiakin neuvoja. Mietin etenkin heitä, joita olen itse joskus auttanut - kaikki tarvitsevat joskus tukea. Kerään tähän **listaa henkilöistä ja asioista**, joita voisin heiltä kysyä tai pyytää heitä jakamaan tuttavilleen. Esimerkiksi vinkit hyvistä kirjanpitäjistä ja toisten yrittäjäystarinat olisivat tärkeitä!

.....
.....

Yhteistyö toisten saman alan tai eri alojen yrittäjien kanssa voisi tukea yrittäjyyttä ja tarjota uusia mahdollisuuksia esimerkiksi laajemman palvelu- tai tuotepaketin näkökulmasta. Kerään tähän **listaa yrityksistä**, joihin voin olla yhteydessä ja selvittää kiinnostusta yhteistyöhön!

.....
.....

Mitä **verkostoitumistapahtumia** tiedän? Yrittäjyyttä edistävät **hankkeet ja yhdistykset** pitävät tilaisuuksia, joissa yksi osa on verkostoituminen. Mihin osallistun seuraavaksi? Ilmoituksia voi löytyä paikallislehdistä ja toimijoiden Facebook-sivuilta.

.....
.....

Itseäni lähellä oleva **Suomen Yrittäjien aluejärjestö** on:

Olen sinne yhteydessä ja tiedustelen, miten pääsen toimintaan mukaan ja mitä toimintaa on lähiaikoina. Yhteystiedot ja vastaus:

.....
.....

9. VERTAISTUKI

Verkostoista on puhuttu aiemminkin, mutta **vertaistuki** on vielä käsittelemättä. Vertaistukena voi antaa ja jakaa kaikenlaisia kokemuksia, hyviä ja opettavia, ja oppia toisten kokemuksista. Joskus vain henkisen kuorman keventäminen on paikallaan silloin, kun kaikki ei suju toiveiden mukaan.

Millaisesta vertaistuesta itse voisin hyötyä? Toisten **yrittäjien** verkostot ovat ehkä osin toiset kuin taas **vammaisten henkilöiden** tuttavapiiri. Mietin, mitä itse voisin jakaa kokemastani tai millaisia kysymyksiä esittää muille, kasvotusten, puhelimesta, somessa, sähköpostilla. Entä aiemmin mainitut järjestöt ja niiden toiminta, tai harrastuspiirit, keskustelupalstat netissä (varon ilkeämielisiä ihmisiä!).

Listaan tähän ideoitani vertaistuen jakamiseksi eri ryhmissä, kanavilla, tapahtumissa, kaveripiirissä jne. Kaikesta yhteydenpidosta voi poikia yllättäviäkin uusia polkuja yritystoimintaani.

.....
.....

10. LIIKETOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Haluan jatkaa toimintaa vähintään samalla laajuudella ja vähitellen **laajentaa ja kehittää** sitä. Nyt on aika miettiä, mitkä ovat tavoitteeni esim. tulevalle vuodelle, entä pitkällä aikavälillä viidelle vuodelle. Asetan konkreettisia tavoitteita (asiakasmäärät, myynnin määrä, tilauskanta, liikevaihto, tuotto euroina ym.) ja toivomani aikataulut tavoitteille. Kirjaan sekä vuosisuunnitelman että 3–5 vuoden pitkän aikavälin suunnitelman ja budjetin tähän. Päivitän näitä vuosittain tai tarvittaessa useammin.

1

2

3

4

5

Menen ELY-keskuksen yritysten **kehittämispalveluiden sivuille** ja teen netissä **kehittämiskartoituksen**. Tai soitan ja keskustelen, mikä olisi omassa tilanteessani sopivin vaihtoehto kehittää yritystäni.

Harkitsen myös, pyytäisinkö Yritys-Suomen kehittämispalveluista maksullista konsultointia. Yhteydenotto ja päätös palvelun ostosta:

.....
.....

YHTEYSTIETOJA KUHUNKIN POLUN ASKELEESEEN

Tiedot perustuvat vuoden 2016 joulukuun tilanteeseen.

2 YRITYSIDEAN KEHITTÄMINEN

Työ- ja elinkeinoministeriön Yritys-Suomi-palvelu: <http://yrityssuomi.fi>

TE-palvelut: te-palvelut.fi, oman alueen palvelut: <http://toimistot.te-palvelut.fi>

ELY-keskusten yritysten kehittämispalvelut: <http://www.yritystenkehittamispalvelut.fi/>

STM: Osku – Tie työelämään -verkkopalvelu: <http://tietyoelamaan.fi/>

Uusyrittäjäkeskus:

Yrityksen perustamisopas <http://www.perustamisopas.fi/>

Taulukko yrityksen perustamisen vaiheista: <http://uusyrityskeskus.fi/fi/yrityksen-perustaminen>

Suomen Yrityskummit: <http://yrityskummit.fi>

Yrityshautomot, -kiihdyttämöt: esim. <http://yrityshautomot.fi>, <http://tek.fi/tyoelama>

Yritystä!-projekti: <http://yritysta.fi>

3 YRITTÄJYYSOSAAMINEN

TE-palvelut:

te-palvelut.fi, oman alueen palvelut: <http://toimistot.te-palvelut.fi>

Työ- ja elinkeinoministeriön Yritys-Suomi-palvelu: <http://yrityssuomi.fi>

Uusyrittäjäkeskus

<http://uusyrityskeskus.fi/>

Opas liiketoiminnan suunnitteluun: <http://liiketoimintasuunnitelma.com>

Finnvera: Yrityksen perustaminen <http://www.finnvera.fi/Alku/Yrityksen-perustaminen>

Koulutusvaihtoehtoja yksittäisistä kursseista tutkintoihin: <http://studentum.fi>

Järjestöjä, joilla on työllisyysneuvontaa sisältäen myös yrittäjyysosaamista (laajuus riippuu järjestöstä):

<http://www.vates.fi/ammattilaisille/jarjestojen-tuki/vammaisjarjestojen-tyollisyyspalvelut.html>

EAKR- ja ESR-hankkeet Suomessa 2014–2020

<https://www.eura2014.fi/rrtiepa/> -> hakukenttään hakusanaksi esim. yrittäjyys, yrittäjä

Raha-automaattiyhdistyksen avustusosaston (1.1.2017 alk. STEA) käynnissä olevat projektit.

<http://avustukset.ray.fi/fi-fi/avustusohjelmat>

Verkkokursseja: <http://koulutus.fi> -> etsi hakusanoilla

Etsi pätevä kirjanpitäjä: esim. Taloushallintoliitto: <https://taloushallintoliitto.fi/tilitoimistot/tilitoimistohaku>

4 YKSIN VAI YHDESSÄ?

TE-palveluiden sivuilta voi etsiä **yrityskumppaneita** Avoimet työpaikat -palvelussa.

http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/yritykselle/yrityskumppani_tai_jatkaja/index.html

Jatkajia yrityksille (kommenteista voi löytyä muita kiinnostuneita, mahdollisuus yhteistyöhön) ja työosuuskuntia joihin

liittymisestä voi kysyä voi hakea mm. Facebookista. Tai perustaisitko oman sivun, jolla etsit yrityskumppaneita?

<http://www.facebook.com> -> hakukenttään "etsitään yrittäjää", "työosuuskunta",

Luo sivu: <http://www.facebook.com/help/104002523024878?helpref=search&sr=18&query=perusta%20sivu>

Yritysmuodot: <https://yrityssuomi.fi/yritysmuodot>

Työosuuskunnan perustaminen:

<http://pellervo.fi/tietoa-osuustoiminnasta/osuuskuntaneuvonta/osuuskunnan-perustaminen/>

http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_yhteisoasiakkaat/Osakeyhtio_ ja_osuuskunta/Perustaminen

<http://www.ytj.fi/index/ ilmoittaminen/perustamisilmoitus/osuuskunta.html>

Pellervo / osuuskuntaneuvojat: <http://pellervo.fi/tietoa-osuustoiminnasta/osuuskuntaneuvonta/neuvojat/pellervo/>

Laskutuspalveluita: esim. ukko.fi, toimipiste.fi, laskuta.com, eezy.fi. Etsi sinulle sopivaa palvelua hakusanalla

"laskutuspalvelu" hakukoneesta, kuten google.fi

5 ARJESSA SELVIYTYMINEN

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL:

Paljonko **henkilökohtaista apua** myönnetään

<http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/henkilokohtainen-apu#paljonko>

Kuljetus- ja saattajapalvelut: <http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/liikkuminen/kuljetuspalvelu-ja-saattajapalvelu>

liikkuminen/kuljetuspalvelu-ja-saattajapalvelu

Oman **kunnan vammaispalvelut:** etsi asuinkuntasi yhteystiedot ja soita tai ota yhteys sähköpostitse

vammaispalveluihin tai kunnan keskukseseen, joka ohjaa sinut oikealle henkilölle.

Kela:

Apuvälineitä työhön ja opiskeluun http://www.kela.fi/tyoikaisille_apuvaineet?inheritRedirect=true

Näin haet apuvälineitä: http://www.kela.fi/apuvaineet_nain-haet-?inheritRedirect=true

Tulkkauspalvelut: <http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut>

Sairauspäiväraha yrittäjälle http://www.kela.fi/sairauspaivaraaha_yrittajalle?inheritRedirect=true

6 TOIMEENTULON TURVAAMINEN

TE-palvelut / starttiraha:

http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/yritykselle/aloittavan_yrittajan_palvelut/starttiraha/index.html

TE-palvelut / yrittäjä ja työttömyysturva:

http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyyysturva/yritykselle_tyottomyyysturva/index.html

Eläketurvakeskus / työeläkevakuutusyhtiöt:

<http://www.etk.fi/elakejarjestelmat/suomi/elakejarjestelman-hallinto-ja-valvonta/elakejarjestelman-toimijat/>

tyoelakevakuutusyhtiöt/

Veronmaksajain keskusliitto / Vapaaehtoinen eläkevakuutus:

<http://www.veronmaksajat.fi/sijoittaminen/vapaaehtoinen-elakevakuutus/>

Tietoa myös: STM: Osku – Tie työelämään -verkkopalvelu osatyökykyisten tueksi: <http://tietyoelamaan.fi/>

7 YRITYSRAHOITUS

Kelan elinkeinotuki: http://www.kela.fi/tyoikaisille_elinkeinotuki

Työeläkelaitoksen elinkeinotuki: selvittää tuen mahdollisuus mahdollisesta työeläkelaitoksestasi (esim. Varma,

Ilmarinen, Elo)

Finnvera / alkutakaus: <http://www.finnvera.fi/Tuotteet/Takaukset/Alkutakaus>

Uusyrittäjäkeskukset: <http://uusyrityskeskus.fi>

TE-palvelut / starttiraha: http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/yritykselle/aloittavan_yrittajan_palvelut/starttiraha/index.html

ELY-keskus / esim. yrityshankkeiden rahoitus: <http://www.ely-keskus.fi/web/ely/rahoitus5#.WDw8oX2SCao>

8–9 VERKOSTOT JA VERTAISTUKI

Suomen Yrittäjät: <http://yrittajat.fi> -> etsi ylävalikosta aluejärjestöt tai paikallisyhdistykset

Paikallislehdet, paikalliset Facebook-ryhmät ja tietysti oma tuttavapiiri (tee lista yhteystietoineen)

Vammaisjärjestöjä, esim. <http://www.vates.fi/tyontekijalle/jarjestojen-tuki.html>

Muista myös mahdollinen oma **paikallisyhdistyksesi** sekä yhdistysten/järjestöjen Facebook- tai muut some-alustat,

joissa voi keskustella.

10 LIIKETOIMINNAN KEHITTÄMINEN

ELY-keskus / Yritysten kehittämispalvelut: www.yritystenkehittamispalvelut.fi/

<http://www.yritystenkehittamispalvelut.fi/fi/kehitt%C3%A4miskartoitus>

Yritys-Suomi / liiketoiminnan kehittäminen: <http://yrityssuomi.fi/liiketoiminnan-kehittyminen>

LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA

- Aaltonen, S., Akola, E., Heinonen, J., Laalo, H., & Nummelin, L. (2013) Yritystukilain vaikuttavuuden ja toimivuuden arviointi. Arvioinnin kohteena yrityksen kehittämisavustus ja yritysten toimintaympäristön kehittämisavustus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 23/2013.
- Anderson, M., & Galloway, L. (2012). The value of enterprise for disabled people. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 13(2), 93-101. 10.5367/ijei.2012.0070.
- Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501.
- Balcazar, F. E., Kuchak, J., Dimpfl, S., Sariepella, V. & Alvarado, F. (2014). An empowerment model of entrepreneurship for people with disabilities in the United States. *Psychosocial Intervention*, 23(2): 145–150.
- Bates, K. (2009). In Business, Developing the self-employment option for people with learning disabilities, Programme Report. Foundation for People with Learning Disabilities. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): http://www.gettingalife.org.uk/downloads/Fpld-in_business-report.pdf
- Batjargal, B. (2003). Social capital and entrepreneurial performance in Russia: A longitudinal study. *Organization Studies*, 24, 535-556.
- Beisland, L. A., & Mersland, R. (2012). Barriers to microfinance for disabled persons: Evidence from economically active persons in Uganda. *Enterprise Development & Microfinance*, 23(1), 11–24.
- Blanck, P.D., Sandler, L.A., Schmeling, J.L. & Schartz, H.A. (2000). The emerging workforce of entrepreneurs with disabilities: Preliminary study of entrepreneurship in Iowa, *Iowa Law Review* 85 (2000), 1583–1661.
- Blass, F. R. & Ketchen, D. J. (2014). So, you want to be an entrepreneur? Lessons from the Entrepreneurship Bootcamp for Veterans with Disabilities. *Business Horizons*, 57(1), 5-9.
- Boylan A. & Burchardt T. (2002). Barriers to self-employment for disabled people. Report for the Small Business Services.
- Caldwell, K., Harris, S. P. & Renko, M. (2012). The potential of social entrepreneurship: Conceptual tools for applying citizenship theory to policy and practice. *Intellectual and developmental disabilities*, 50(6), 505-518.
- Colling, K. & Arnold, N. (2007). A qualitative analysis of the potential for collaboration between vocational rehabilitation agencies and small business developers. *Journal of Applied Rehabilitation Counseling* 38(2), 35–41.
- Committee on Social Enterprises (2013). Recommendation report. ISBN: 978-87-7546-447-0. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): <http://socialvirksomhed.dk/en/files/recommendationreport.pdf>
- Condeluci, A., Ledbetter, M. G., Ortman, D., Fromknecht, J. & DeFries, M. (2008). Social Capital: A View from the Field. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 29(3), 133-139.
- Doibani, L., Volcov, V., Gradinaru, V., Shova, I. & de Jong, H. (2012). Employment and self-employment services for visually impaired persons, Moldova 2010-2012. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): <http://www.euroblind.org/media/employment/Employment-and-Self-employment-of-visually-impaired-persons.pdf>
- Cooney, T.M. (2008), Entrepreneurs with disabilities: profile of a forgotten minority. *Irish Business Journal*, Vol 4, No 1, 119–129.
- Dotson, W. H., Richman, D. M., Abby, L., Thompson, S. & Plotner, A. (2013). Teaching skills related to self-employment to adults with developmental disabilities: An analog analysis. *Research in developmental disabilities*, 34(8), 2336-2350.

EBV National Program (2016). Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): <http://ebv.vets.syr.edu>

European Union (2014). Policy Brief on Entrepreneurship for People with Disabilities: Entrepreneurial Activities in Europe. European Commission, ISBN 978-92-79-33519-8.

Eurostat (2016). Disability database. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): <http://ec.europa.eu/eurostat/web/health/disability/data/database>

Finnvera (2016). Finnveran internetsivusto. Saatavilla verkosta (vierailtu 8/2016): www.finnvera.fi

Fehlinger G. & El-Nemr, T. (2010). The European Social Fund. The European Social Fund and Entrepreneurship. Saatavissa verkosta (vierailtu 8/2016): http://ec.europa.eu/employment_social/esf/docs/br_entrepreneurship_en.pdf

Hagner, D. & Davies, T. (2002). Doing my own thing: Supported self-employment for Individuals with cognitive disabilities. *Journal of Vocational Rehabilitation* 17, 65–74.

Haynie, J. M. & Shepherd, D. (2011). Toward a theory of discontinuous career transition: Investigating career transitions necessitated by traumatic life events. *Journal of Applied Psychology*, Vol 96(3), May 2011, 501-524.

Heath, K. L. & Reed, D. L. (2013). Industry-Driven Support (IDS) model to build social capital and business skills of low-income entrepreneurs with disabilities. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 38(2), 139-148.

Hedrick, B., Pape, T. L. B., Heinemann, A. W., Ruddell, J. L. & Reis, J. (2006). Employment issues and assistive technology use for persons with spinal cord injury. *Journal of Rehabilitation Research and Development*, 43(2), 185-198.

Heinonen, J. & Hytti, U. (2008). IPREG Country Report, Finland, Executive Summary. Analysis of Entrepreneurship and Innovation Policy in Finland, Turku School of Economics. Business Research and Development Centre, Series B Research Reports B1/2008. Esa Print: Tampere.

Hjerm, M. (2004). Immigrant Entrepreneurship in the Swedish Welfare State. *Sociology*, Vol. 38 (4), 739–756.

Idström, A. & Stenroos, M. (2013). Johdanto. Raportissa: "Oikeita töitä - Vammaisten ja osatyökykyisten työllistymisen toimivia käytäntöjä Ruotsista, Tanskasta, Virosta ja Suomesta". Toimittaneet Idström, A., Stenroos, M. & Uimonen, M. ASPA-julkaisuja 1/2013.

Jaanu, A-M. (2014). Uudet yritysten kehittämispalvelut antavat pk-yrityksille siivet. Teoksessa Yrityskat-saus (2014). Murroksia ja uudistumista. Työ- ja elinkeinoministeriö, Kilpailukyky 39/2014. Edita Publishing, Helsinki, 90–98.

Kansaneläkelaki 11.5.2007/568.

Kaufman, B. E. & Hotchkiss, J. L. (2006). *The economics of labor markets* (7th ed.). Mason, USA: Thomson, NorthWestern.

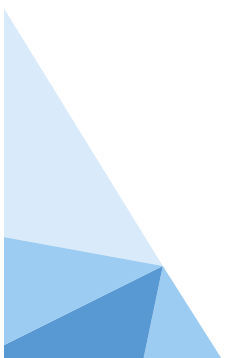
Kela (2016). Perustulokeilu. Saatavilla verkosta (vierailtu 12/2016): <http://www.kela.fi/perustulokeilu>

Kitching, J. (2014). Entrepreneurship and self-employment by people with disabilities. Background Paper for the OECD Project on Inclusive Entrepreneurship.

Kraus, L. (2013). Vammaiset ja yrittäjyys Virossa. Raportissa: "Oikeita töitä - Vammaisten ja osatyökykyisten työllistymisen toimivia käytäntöjä Ruotsista, Tanskasta, Virosta ja Suomesta". Toimittaneet Idström, A., Stenroos, M. & Uimonen, M. ASPA-julkaisuja 1/2013.

Könkkölä, K. (2016). Vammaispalvelujen vaihtoehtoiset säästöt: Selvitysmiehen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:58. ISBN 978-952-00-3840-3. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3840-3>

Laasonen, V., Ranta, T. & Uitto, A. (2012). Julkiset yrityspalvelut alueilla: Selvitys innovaatio-, kansainvälistymis- ja alkavien yritysten palveluista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Innovaatio 45/2012. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Labie, M., Méon, P. G., Mersland, R. & Szafarz, A. (2015). Discrimination by microcredit officers: Theory and evidence on disability in Uganda. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 58, 44-55.

Laki liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta 27.3.1991/626.

Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä 9.10.2009/738.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.

Larsson, S. (2006). Disability management and entrepreneurship: results from a nationwide study in Sweden. *International Journal of Disability Management Research*, Vol 1, No 1, pp 159–168.

LA 67/2016 vp. Lakialoite laiksi vaikeavammaisille yrittäjille myönnettävistä veronhuojennuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta.

Lemon, C. & Lemon, J. (2003). Community-based cooperative ventures for adults with intellectual disabilities. *The Canadian Geographer/Le Géographe canadien*, 47(4), 414-428.

Leonard Cheshire Disability (2009). Ready to Start Project Report. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): https://www.leonardcheshire.org/sites/default/files/RTS_Closing_Report_FINAL.pdf

Lewis, C. (2004). Microfinance from the point of view of women with disabilities: Lessons from Zambia and Zimbabwe. *Gender & Development*, 12(1), 28–39.

Linnankangas, R., Suikkanen, A., Savtschenko, V. & Virta, L. (2006). Uuden alussa vai umpikujassa?: Vammaiset matkalla yhdenvertaiseen kansalaisuuteen. *Stakesin raportteja 15/2006*. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R15-2006-verkko.pdf>

Lippold, T. & Burns, J. (2009). Social Support and Intellectual Disabilities: A comparison between social networks of adults with intellectual disability and those with physical disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(5), 463-473.

Lorenzo, T., Van Niekerk, L. & Mdlokolo, P. (2007). Economic empowerment and black disabled entrepreneurs: negotiating partnerships in Cape Town, South Africa. *Disability and rehabilitation*, 29(5), 429-436.

Maankäyttö- ja rakennusasetus 10.9.1999/895.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132.

Martin, B. (2012). Entrepreneurship as a means of improving the social and economic conditions of persons with disabilities. Doctoral dissertation, McMaster University, Canada.

McMullen, J. S. & Shepherd D. A. (2006). Entrepreneurial action and the role of uncertainty in the theory of the entrepreneur. *Academy of management review*, 31(1), 132-152.

McNaughton, D., Symons, G., Light, J. & Parsons, A. (2006). My dream was to pay taxes: The self-employment experiences of individuals who use augmentative and alternative communication. *Journal of Vocational Rehabilitation* 25, 181–196.

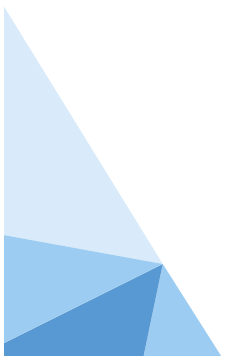
McQuillan, H. (2013). Self Employment Options for People with Disabilities: Good Practice Review. Brothers of Charity Clare. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): <http://www.brothersofcharityclare.ie/assets/Uploads/pdfs/Good-Practice-Reviewfinal-Lets-Get-Started.pdf>

Jones, M. K. & Latreille, P. L. (2011). Disability and selfemployment: evidence for the UK. *Applied Economics*, 43:27, 4161-4178, DOI: 10.1080/00036846.2010.489816

Melin, K. & Melin, K. (2012). Yrittäjyys maahanmuuttajien integroitumisen keinona Pohjanmaalla. Aalto-yliopiston julkaisusarja Crossover 24/2012. Unigrafia Oy, Helsinki.

Mizunoya, S., & Mitra, S. (2013). Is there a disability gap in employment rates in developing countries?. *World Development*, 42, 28-43.

National Organization on Disability. (2010). *The ADA, 20 Years Later*. New York, NY: Kessler Foundation.

- Naukkarinen, J. (2014). Katsaus yrityskiihdyttämöihin Suomessa ja maailmalla. LUT Scientific and Expertise Publications, Reports 39. Saatavilla verkosta (vierailtu 8/2016): http://www.lut.fi/documents/10633/30047/Yrityskiihdytt%C3%A4m%C3%B6t_061114_ST.pdf+kansilla.pdf/495d58ce-328a-46bc-a1e6-faaa78efd58e
- ODEP (Office of Disability Employment Policy) (2013). Self-employment for people with disabilities. 15.12.2013. Saatavilla verkosta (vierailtu 9/2016): <http://www.dol.gov/odep/pdf/2014StartUp.pdf>
- ODEP (Office of Disability Employment Policy) (2016a). Entrepreneurs with Disabilities Launch Nearly 50 Businesses in Central New York. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): <https://www.dol.gov/odep/media/newsroom/startup-ny.htm>
- ODEP (Office of Disability Employment Policy) (2016b). Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): <https://www.dol.gov/opa/mdia/press/odep/odep20111435.htm>
- Onondaga County, Burton Blatt Institute & Whitman School of Management of Syracuse University (2010). Inclusive Entrepreneurship through StartUP NY. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): http://bbi.syr.edu/projects/startup_ny/docs/startup_ny_final_report_2010.pdf
- Osatyökykyiset työssä –ohjelma: Osatyökykyisten työllistymistä edistävien säädösmuutostarpeiden ja palvelujen arviointi (2013). Sosiaali- ja terveysministeriöä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:37. Saatavilla verkosta (vierailtu 12/2016): <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3641-6>
- O'Shea, K. (2013). Learning from Practice: Action Research Report. Brothers of Charity Clare. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): <http://www.brothersofcharityclare.ie/assets/Uploads/pdfs/Learning-from-Practicev3.pdf>
- Pagán, R. (2009). Self-employment among people with disabilities: evidence for Europe. *Disability & Society*, 24(2), 217-229.
- Pagán-Rodríguez, R. (2011). Self-employment and job satisfaction: evidence for older people with disabilities in Europe. *European Journal of Ageing*, 8(3), 177-187.
- Palm, J. & Groop, T. (2013). Seudullinen yrityspalveluverkosto kattaa koko maan. Teoksessa *Yrityskatsaus* (2013). Näkökulmia elinkeinopolitiikkaan, yrityksiin ja yrittäjyyteen. Työ- ja elinkeinoministeriö, *Kilpailukyky* 25/2013. Edita Publishing, Helsinki, 61-64.
- Parker Harris, S., Renko, M., & Caldwell, K. (2013). Accessing social entrepreneurship: Perspectives of people with disabilities and key stakeholders. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 38(1), 35-48.
- Parker Harris, S., Renko, M., & Caldwell, K. (2014). Social entrepreneurship as an employment pathway for people with disabilities: exploring political-economic and socio-cultural factors. *Disability & Society*, 29(8), 1275-1290.
- Pavey, B. (2006). Human capital, social capital, entrepreneurship and disability: an examination of some current educational trends in the UK. *Disability & Society*, 21:3, 217-229.
- Pekkala, H., Lamminmäki, K., Kaihovaara, A., Halme, K. & Salminen, V. (2016). Selvitys julkisista yrityspalveluista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, *Konserni* 10/2016.
- Ravesloot, C. & Seekins, T. (1996) Vocational rehabilitation counselors' attitudes toward self-employment outcomes, *Rehabilitation Counseling Bulletin* 39, 189–205.
- RAY Avustustietokanta (2016). Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): <http://avustukset.ray.fi/fi-fi/uudet-avustuskohteet>
- Renko, M., Harris, S. P. & Caldwell, K. (2015). Entrepreneurial entry by people with disabilities. *International Small Business Journal*, DOI: 0266242615579112.
- Rizzo, D. C. (2002). With a little help from my friends: Supported self-employment for people with severe disabilities. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 17(2), 97-105.
- Sanders, J. M. & Nee, V. (1996). Immigrant self-employment: The family as social capital and the value of human capital. *American Sociological Review*, 61(2), 231-249.

Shaheen, G. E. (2016). Inclusive Entrepreneurship: A Process for Improving Self-Employment for People with Disabilities. *Journal of Policy Practice*, 15(1-2): 58–81.

Sinun Eurooppasi (2016). Vapautus arvonlisäverosta. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): http://europa.eu/youreurope/business/vat-customs/buy-sell/exemptions/index_fi.htm

STM (2016). Osatyökykyisille tie työelämään. Saatavilla verkosta (vierailtu 12/2016): <http://stm.fi/hankkeet/osatyokykyisyys>

Strenberg, R. & Wennekers, S. (2005). Determinants and effects of new business creation using global entrepreneurship monitor data. *Small Business Economics*, 24, 193-203, DOI: 10.1007/s11187-005-1974-z.

Suomen Uusyrityskeskukset ry (2016). Saatavilla verkosta (vierailtu 8/2016): www.uusyrityskeskus.fi

Tekes (2016). Innovaatioseteli. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): <http://www.tekes.fi/rahoitus/pk-yritys/innovaatioseteli>

TEM (2016). Maahanmuuttajasta yrittäjäksi -kiertue tavoitti satoja maahanmuuttajia ympäri Suomea. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): http://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/maahanmuuttajasta-yrittajaksi-kiertue-tavoitti-satoja-maahanmuuttajia-ympari-suomea

TEM (2014). Työ- ja elinkeinoministeriön ohje julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain ja asetuksen soveltamisesta, TEM/566/00.03.05.02/2014. Saatavilla verkosta (vierailtu 12/2016): http://www.finlex.fi/data/normit/41735-286289Ty___ja_elinkeinoministeri_n_o114695272.pdf

TE-palvelut (2016a). Työnantajalle. Saatavilla verkosta (vierailtu 8/2016): http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/loyd_tyontekija/tukea_rekrytointiin/tyoolosuhteiden_jarjestelytuki/index.html

TE-palvelut (2016b). Työnhakijalle. Saatavilla verkosta (vierailtu 8/2016): http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/ammattinvalinta_koulutus/omaehtoinen_opiskelu/index.html

TE-palvelut (2016c). Yrittäjälle. Saatavilla verkosta (vierailtu 8/2016): <http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/yrittajalle/index.html>

TE-palvelut (2016d). KasvuStartti yritystoimintaa aloittaville ja toimiville yrityksille - katso syksyn paikkakunnat!. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): http://www.te-palvelut.fi/te/fi/nain_asioint_kanssamme/te_palvelut/ajankohtaista/2016-07-12-01/index.html

Työeläkekuntoutus vuonna 2014 (2015). Eläketurvakeskus. Eläketurvakeskukset tilastoraportteja 05/2015.

Työntekijän eläkelaki 19.5.2006/395.

Vartiainen, A. (2016). Kuuden suurimman kaupungin vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja taloudelliset tukitoimet vuonna 2015. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 1/2016.

Vates (2016). Sosiaalinen yritys. Saatavilla verkosta (vierailtu 12/2016): <http://www.vates.fi/ammattilaisille/sosiaalinen-yritys.html>

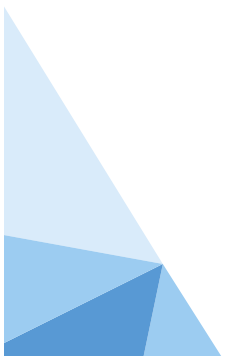
Vaziri, D., Schreiber, D., Wieching, R. & Wulf, V. (2014). Disabled entrepreneurship and self-employment: The role of technology and policy building.

Vehmas, S. (2005). Vammaisuus: Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

VM (2016). Kansallinen palveluarkkitehtuuri. Saatavilla verkosta (vierailtu 11/2016): <http://vm.fi/palveluarkkitehtuuri>

WHO (2002). Towards a common language for functioning, disability and health: ICF.

Wynne, R. & McAnaney, D. (2014). Full report: An evaluation of projects supporting individualised opportunities for young people with disabilities. Work Research Centre & Genio. Saatavilla verkosta (vierailtu 6/2016): http://www.genio.ie/system/files/publications/Full_Report_Evaluation_Young_People_Disabilities.pdf

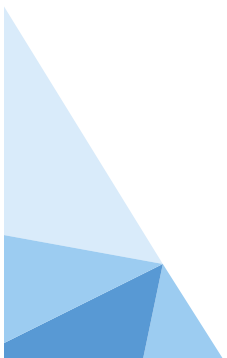

Yamamoto, S. H. & Alverson, C. Y. (2015). Factors of Successful Self-Employment Through Vocational Rehabilitation for Individuals With Disabilities. *Journal of Career Assessment*, 23(2), 318-335.

Yamamoto, S., Unruh, D. & Bullis, M. (2011). The viability of self-employment for individuals with disabilities in the United States: A synthesis of the empirical-research literature. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 35(2), 117-127.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325

Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272.

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOI-
MINTA

tietokayttoon.fi

ISSN 2342-6799
ISBN 978-952-287-354-5